

T.C.

İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ABDULLAH B. REVÂHA'NIN ŞİİRLERİNDE
EŞDİZİMLER

Yüksek Lisans Tezi

ÖMER ÇELEBİ

ORCID NO: 0000-0002-7800-5915

İZMİR-2021

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ABDULLAH B. REVÂHA’NIN ŞİİRLERİNDE
EŞDİZİMLER

Yüksek Lisans Tezi

ÖMER ÇELEBİ

DANIŞMAN: DR.ÖĞR. ÜYESİ EYÜP AKŞİT

İZMİR-2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum“**Abdullah Bin Revâha'nın Şiirlerinde Eşdizimler**”adlı çalışmanın; tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığımı ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:..../...../2021

Ömer ÇELEBİ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ABDULLAH BİN REVÂHA’NIN ŞİİRLERİNDE EŞDİZİMLER

Ömer ÇELEBİ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Dilbilimin bir dalı olarak metinbilim, metinleri bütünsel bir bakış açısıyla ele almayı hedefler ve bir metnin metin olmasını sağlayan çeşitli ölçütleri sunar. Bu ölçütlerden bağlaşıklık ölçütü, gönderim, değiştirim, eksilteli yapı, bağlama edatları ve sözcüksel bağlaşıklık gibi öğelerle sağlanmaktadır. Sözcüksel bağlaşıklık ise tekrar ve eşdizim ile temin edilmektedir. Eşdizimler bir metnin anlaşılması ve yorumlanması hususunda metnin okuruna önemli kolaylıklar sunmaktadır. İşte bu çalışma Abdullah b. Revâha’nın şiirlerinde yer alan eşdizimleri ele almayı amaçlamaktadır.

İbn Revâha’nın Cahiliye dönemi şiirlerinde kendi kabilesini öven, rakip kabileyi hicveden satırlar baskındır. İslami döneme gelindiğinde ise temanın Kur’ân-ı Kerim ile şekillendiğini görmekteyiz. İslam’ın ilk dönemine dair önemli verileri barındıran Revâha’nın şiirlerinde eşdizimler sıkça görülmektedir.

Eşdizimler aracılığıyla şair, soyut birtakım hususları somutlaştırılarak okuyucunun zihnine canlı bir tablo gibi sunmayı başarmıştır. İbni Revaha’nın şiirlerindeki eşdizimlerin aynısı veya benzerlerinin Cahiliye dönemi şiirleri, Kur’ân-ı Kerim, bazı hadisler ve tarihi metinlerde yer alması, bu birlikteliklerin anlamını kavramamız yönünden önem arz eder. Ayrıca İslam’ın ilk dönemine ait dili özlü bir tarzda dikkatlere sunması yönüyle de eşdizimler anahtar unsurlar olma özelliğine sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Abdullah b. Revâha, Şiirler, Dilbilim, Metindilbilim, Bağlaşıklık, Eşdizim.

ABSTRACT

Master's Thesis

COLLOCATIONS IN THE POEMS OF ABDULLAH BİN REVÂHA

Ömer ÇELEBİ

Izmir Kâtip Çelebi University

Institute of Social Sciences Department of

Basic Islamic Sciences

As a branch of linguistics, textual science aims to treat texts from a holistic perspective and proposes various criteria that enable a text to be text. Among these criteria, the cohesion criterion is provided with items such as reference, substitution, elliptical structure, context prepositions and lexical cohesiveness. Lexical cohesion is ensured by repetition and collocation. Collocations provide significant convenience to the reader in understanding and interpreting a text. Here is this study Abdullah b. Revâha's It aims to deal with the collocations in poems.

In Ibn Rawaha's poems of Jahiliyya, lines that praise his tribe and satirize the rival tribe are dominant. When we come to the Islamic period, we see that the theme is shaped by the Quran. Collocations are frequently seen in the poems of Rahaha, which contains important data about the first period of Islam.

Through collocations, the poet has succeeded in presenting some abstract points to the reader's mind like a living painting by concretizing them. The fact that the same or similar collocations in Ibn Revaha's poems are included in the poems of the period of Jahiliyya, the Quran, some hadiths and historical texts is important in terms of understanding the meaning of these associations. In addition, collocations have the feature of being key elements, as they present the language of the first period of Islam in a concise manner.

Keywords: Abdullah b. Revâha, Poems, Linguistics, Textlinguistics, Cohesion, Collocation

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	vii
ÖN SÖZ	viii
GİRİŞ.....	10
A.Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	10
B.Araştırmanın Konusu ve Yöntemi.....	11
C.Araştırmanın Kaynakları.....	13
D. Ana Hatlarıyla Dilbilim ve Metindilbilim.....	15
1. Dilbilim (Linguistik)	15
1.1. Dilin Tanımı	15
1.2. Dilbilimin Tanımı.....	16
1.3. Dilbilimin Tarihi Serüveni	16
1.4. Dilbilimin Dalları	21
2. Metindilbilim	22
2.1. Metindilbilimin Ortaya Çıkışı	22
2.2. Metindilbilimin Tanımı ve Amacı.....	24
2.3. Metinsellik Ölçütleri (Standards of Textuality/معايير النصية).....	25
2.3.1. Metin Merkezli Metinsellik Ölçütleri	26
2.3.1.1. Bağlıklık (Cohesion/الاتساق)	26
2.3.1.2. Bağdaşıklık/Tutarlılık (Coherence/الانسجام)	26
2.3.2. Kullanıcı Merkezli Metinsellik Ölçütleri	26
2.3.2.1.Amaçlılık (Intentionality/القصدية).....	26

2.3.2.2.Kabul Edilebilirlik (Acceptability/القبولية).....	27
2.3.2.3. Bilgisellik (Informativity/ الاعلامية).....	27
2.3.2.4. Durumsallık (Situationality/الموقفية).....	28
2.3.2.5. Metinlerarasılık (Intertextuality/التناص).....	28

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDULLAH B. REVÂHA’NIN HAYATI VE EDEBİ

KİŞİLİĞİ

1. Nesebi	30
2. Hayatı	31
2.1. Cahiliye Dönemi	32
2.2. İslâmî Dönem	34
2.2.1. Bedir Savaşı (624).....	38
2.2.2. Uhud Savaşı (625).....	39
2.2.3. İkinci Bedir Seferi	40
2.2.4. Ben-i Mustalik (Müreysi Savaşı 626)	41
2.2.5. Hendek Savaşı (627)	42
2.2.6. Hayber Savaşı (629).....	43
2.2.7. Hudeybiye Antlaşması (628) ve Umretü’l-Kaza Seferi	44
2.2.8. Mûte Savaşı (629) :Abdullah b. Revâha’nın şehadeti.....	45
3. Abdullah b. Revâha’nın Edebi Kişiliği	48

İKİNCİ BÖLÜM

EŞDİZİM (COLLOCATION - التصام - المصاحبة اللغوية)

1.1. Bağlaşıklık Ögeleri (Elements of Cohesion/أدوات الاتساق).....	55
1.1.1. Gönderim (Reference/الإحالة)	56
1.1.2. Değiştirim (Substitution/الاستبدال)	57

1.1.3. Eksiltili Yapı (Ellipse/الحذف)	57
1.1.4. Bağlama Edatları (Conjunction/أدواتالربط).....	58
1.1.5.Sözcüksel Bağlıklık (Lexical Cohesion/الاتساقالمعجمي).....	59
1.1.5.1.Tekrar/Yineleme (Reiteration/التكرير).....	60
1.1.5.2. Eşdizim (collocation/المصاحبةاللغوية – التضمّان).....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABDULLAH B. REVÂHA'NIN ŞİİRLERİNDEEŞDİZİMLER

1. Cahiliyye Dönemi Şiirleri	65
1.1.Vâfir Bahrinde Yazılan Şiirler	65
1.2.Basit Bahrinde Yazılan Şiirler.....	70
1.3.Tavil Bahrinde Yazılan Şiirler	71
1.4.Münsarih Bahrinde Yazılan Şiirler	76
2. İslami Dönem Şiirleri.....	77
2.1. Meştur-i Rezc Bahrinde Yazılan Şiirler	79
2.2. Tavil Bahrinde Yazılan Şiirler	93
2.3. Basit Bahrinde Yazılan Şiirler.....	105
2.4. Vâfir Bahrinde Yazılan Şiirler	111
2.5. Hafif Bahrinde Yazılan Şiirler	119
2.6. Kamil Bahrinde Yazılan Şiirler.....	121
SONUÇ	123
KAYNAKÇA.....	125
ÖZGEÇMİŞ	133

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.t. : Adı geçen tez
a.g.m. : Adı geçen makale
bkz. : Bakınız
b. : Bin/Bint
(c.c) : Celle celaluh
c. : Cilt
vr. : Çeviren
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
h. : Hicri
hz. : Hazreti
md. : Madde
m. : Miladi
nşr. : Neşreden
ö. : Ölüm tarihi
r.a. : Radıallahuanh
s. : Sayfa
sy. : Sayı
s.a.v. : Sallallahu Aleyhi ve Sellem
thk. : Tahkik eden
trz. : Tarihsiz
TDK. : Türk Dil Kurumu
Y.y : Yüzyıl
vb. : ve benzeri
v. : Vefat

ÖN SÖZ

Şiir, duygu ve düşüncelerin etkili ve güzel bir şekilde dile getirilmesidir. TDK'ye göre şiir; zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebi anlatım biçimidir.

Şiir edebi bir sanattır. Şiirde amaç sadece insanı bilgilendirmek değil insanda güzel duygular uyandırmak içinde yazılır.

Tarih boyunca insanoğlu; yaşadığı zamanı, bulunduğu çevreyi, duygularını dile getirmek ve kendini ifade edebilmek amacıyla çeşitli araçlar kullanmıştır. Şiir de bu araçlardan biridir. Şiirler ve diğer yazılı metinler bize geçmişin çeşitli safhalarından duygu içerikli kadrajlar sunar. İşte tam bu noktada ele aldığımız Abdullah b. Revâha'nın şiirleri, bize yaşadığı asr-ı saadet döneminden Kur'an'dan süzülen namelerle peygamberî bir sevgiyle bilgiler verir. Asr-ı saadet dediğimiz Peygamber ikliminin yaşandığı bu dönemde İslam'ın rahle-i tedrisatından geçmiş olan bu güzide sahabi, cehâletin asabiyetinden sıyrılmış, Kur'an ışığında gönlüne ilham olan şiirlerini dile getirmiştir. "Peygamber Şairi", vasfını alan asrının dil ve kılıç mücahitlerinden ibn Revâha araştırılmayı hak eden bir şairdir. Ülkemizde Abdullah b. Revâha'nın şiirleri hakkında çok az diyebileceğimiz akademik çalışma bulunmaktadır. Abdullah b. Revâha'nın hayatı ve şiirlerindeki eşdizimleri konu alan bu çalışmanın okuyucuya o dönemin şiir atmosferini, Kur'an'ı ibarelerle gönle ilham olunan veciz sözleri sunmakla önemli bir boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz

Tezimiz giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın kaynaklarıyla beraber dilbilim ve metindilbilim genel hatlarıyla incelenmiştir. Birinci bölümde Abdullah b. Revâha'nın Müslüman olmadan önceki hayatı, doğumu, nesebi ve kabilesi hakkında bilgiler verildi. Akâbe biatıyla başlayan İslami dönem hayatı, Hz. Peygamber'in verdiği görev ve hizmetleri yerine getirmesi, savaşlarda yer alması, edebi kişiliği hakkında bilgi verilip ve şehit düşeceği Mûte Savaşı'na kadarki aktif hayatı ele alınmıştır. İkinci bölümde metindilbilimin metinsellik ölçütlerinden biri olan bağlaşıklık ve bağlaşıklık ölçütleri, eşdizime yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Abdullah b. Revâha'nın Câhiliye dönemine dair şiirleri ve İslâmi dönem

şiiirleri, şiiir tercüemeleri ve şiiirlerde tespit edilen eşdizimsel bağlantılar üzerinde durulmuştur. Nihayetinde şiiirlerdeki manalara ulaşmada önemli bir yöntem olduğunu düşündüğümüz eşdizimin önemi, ibn Revâha'nın şiiirlerinden hareketle ortaya konmaya çalışılmıştır

Tez konusunu seçmemde ve belirlememde bana büyük katkı sağlayan, kaynaklara ulaşma ve metot konusunda bana yol gösteren, tezimi başından sonuna kadar titizlikle takip ederek emeğini, bilgisini ve zamanını esirgemeyen bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana destek olan, danışman hocam Dr. Eyüp AKŞİT'e sonsuz teşekkürlerimi bildirmekten onur duyarım. Son olarak bu tezi hazırlamamda bana güç veren değerli eşime ve gülücükleriyle bize mutluluk veren sevgili kızıma teşekkürlerimi sunarım.

Ömer ÇELEBİ

İZMİR-2021

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan, kendisine özgü yasaları olan ve ancak bu yasalar çerçevesinde gelişen, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış seslerden örülmüş bir anlaşma sistemidir. Dil, milletin manevi ve kültür değerlerini, millet olabilme özelliklerini bünyesinde sınımsız muhafaza eder. Dil, milleti meydana getiren bireyler arasında ortak duygu ve düşünceler meydana getirir. Milletin birlik ve bütünlüğünü sağlayan en güçlü bağıdır. Dil, toplumca uzlaşılan dil kuralları dâhilinde hareket eden bir sistemdir. Bir dili konuşanlar o dilin kurallarını gözeterek konuşurlar. Bu bağlamda Arap dilinin de kendine has sözcük türetme, gramer vb. kuralları vardır. Arap dilinin gramer kuralları sarf, nahiv ilimlerinde ele alınır. Nahiv ilmi, cümleyi esas alır. Cümleyi esas alan klasik sistemden daha çok son yıllarda, cümle ötesi bir anlayışla ortaya çıkan metindilbilim metni, yapı, işlev ve anlam itibarıyla bir bütün olarak ele almakta ve bir metnin metin sayılması için çeşitli ölçütler ileri sürmektedir. Bu ölçütler, çalışmamızın, amaç, konu, kaynaklar bölümünden sonraki bölümde ele alınmıştır.

A.Araştırmanın Önemi ve Amacı

“Abdullah b. Revâha'nın Şiirlerinde Eşdizimler” adlı çalışmamız, Peygamber şairlerinden biri olan ibn Revâha'nın İslâmıla beraber yaşadığı hissiyatı dile getirmesi ve bu doğrultuda yaşaması bizim için örnek teşkil etme babından önemlidir. Çünkü ashap Hz. Peygamber'in rahle-i tedrisatından geçiyorlardı, tamamıyla Kur'an merkezli olan bu tedrisat, Kur'an'ın hayata sîrayet etmesi neticesinde dile gelen sözlerin Kur'anî olmasını ve bu sözlerin bize aktarılması, İslâmî yaşantıyı tatbik etme açısından önemli bir yere sahiptir. Kur'an'dan süzülen bu sözler, Arap toplumunda çok etkin bir konuma sahip olan şiire yeni bir hüviyet kazandırmıştır. Şiir, İslâm'ın ilk dönemlerinde müşriklerle Müslümanlar arasında çıkan savaşlarda kılıcın yanında önemli bir savunma silahıydı. Cahiliyye döneminde kabilesini savunan ibn Revâha İslâm'la müşerref olduktan sonra şiirleriyle Hz. Peygamberi ve İslâm'ı savunmuştur. Bu bağlamda çalışmamız şiirin toplum içindeki etkinliğini göstermektedir.

İbnî Revâha'nın dile getirdiği bu şiirleri doğru anlamamız gerekmektedir. Bu bağlamda eşdizime temel teşkil eden dilbilim, metindilbilim ve bağlaşıklık, metinleri doğru bir şekilde anlamamız açısından önemlidir. Çünkü metinlerin oluşturulması, açıklanması için kullanılan metindilbilim, metinlerin bir bütün olarak ele alınmasını hedeflemektedir. Bu bütünlük çeşitli ölçütlerle sağlanır. Metinlerde bütünlüğü sağlayan ölçütlerden biri de bağlaşıklık olup, metindeki unsurların birbiriyle olan ilişkilerini incelemektedir. İşte bu çalışmamızın temel amacı, bağlaşıklık ölçütlerinde sözcüksel bağlaşıklığı sağlayan eşdizimi Abdullah b. Revâha'nın şiirleri üzerinde tatbik ederek, eşdizimsel yöntemin şiirlerin bütünsel olarak anlaşılması ve yorumlanmasında sağlayacağı katkıları bir nebze de olsa ortaya koymaktır.

Arapça bir metin olarak ele aldığımız şiirleri okuyucu veya araştırmacı tarafından sağlıklı bir şekilde anlaşılmasına, şiirlerin bütünsel bir bakış açısıyla ele alınmasına ve şiirdeki eşdizimler arasındaki biçimsel ve anlamsal ilişkilerin doğru anlaşılmasına bağlıdır. Bu bağlamda çalışmamız eşdizimsel yöntemin şiirlere tatbikinin önemini ortaya koymasından önemlidir.

Kısaca bu çalışmada, Yüce Allah'ın ve O'nun sevgili Peygamberi'nin sevgisi ile kalbi coşan bir şairin kılıcıyla diliyle İslam'a adanmış bir ömrün neticesinde dile getirdiği edebi manzumelerin önemini ortaya koymaktadır.

B.Araştırmanın Konusu ve Yöntemi

Çalışmamız, bağlaşıklık ölçütlerinden sözcüksel bağlaşıklığı sağlayan eşdizimin Abdullah b. Revâha'nın şiirleri üzerinde tatbikini içermektedir. Çalışmamızın esas gayesi, dilbilim ve metindilbilim yöntemlerini ayrıntılı bir şekilde bütün incelikleriyle ortaya koymak ya da aynı şekilde Abdullah b. Revâha'nın hayatına genişçe yer vermek de değil, metindilbilimsel bir ölçüt olan bağlaşıklık ve bu bağlaşıklığı sağlayan öğelerden eşdizimin ibn Revâha'nın şiirlerine uygulanması ve bu yöntemin Arap şiirindeki eşdizimsel sözcüklerin tespitine bir nebze olsa katkı sağlanmasıdır.

Bu bakımdan çalışmamız, özellikle eşdizimsel sözcüklerin tespiti ve şiirlere tatbiki etrafında yoğunlaşmaktadır. Ancak araştırmamızın ulaşmak istediği verilere sağlam bir zemin oluşturması için öncelikle Abdullah b. Revâha'nın hayatı iki aşamalı şekilde ele alınmıştır. Müslüman olmadan önceki ve olduktan sonraki

yaşantısı, şairliği, şiirlerinin muhtevasına yer verilmiştir. Şiirler üzerinde tatbik edeceğimiz eşdizim yönteminin geldiği ilim dalları da sırasıyla incelenmiştir. Bu sebeple çalışmamız giriş ve üç bölüme ayrılmıştır. Giriş bölümünde genel olarak dilbilimin tanımı, başlangıcından günümüze kadarki tarihi gelişimi ve dilbilimin dallarından biri olan metindilbilimin tanımı, yeni bir bilim dalı olarak gelişimi, gelişiminin tarihçesi ve metinsellikte ileri sürdüğü ölçütler üzerinde kısaca durulmuştur. Birinci bölümde Abdullah b. Revâha'nın hayatı iki aşamalı şekilde önce Câhiliye dönemindeki yaşantısı ve sonrasında İslâmî dönemdeki yaşantısına yer verilmiştir. Şairimizi tanıma adına kabilesindeki konumu ve İslâmî dönemdeki mücadeleleri incelenmiştir. Hayatı boyunca kahramanlığının yanında şiirleriyle de mücadele etmiş bir şairin edebi yönüne de yer verilmiştir. İkinci bölümde de metinsellik ölçütlerinin başında gelen bağlaşıklık olgusunun anlamı ve öğeleri ele alınmıştır. Bu bağlamda metinlerde bağlaşıklığı sağlayan, gönderim, değiştirim, eksilteli yapı, bağlama araçları ve eşdizime asıl teşkil eden sözlüksel bağlaşıklık öğelerine yer verilmiştir. Daha sonra şiirde tespit edilen eşdizim türleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise, çalışmamızın asıl konusu olan Abdullah b. Revâha'nın şiirlerindeki eşdizimli yapılar tespit edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle şiirlerin Arapça asılları sonrasında Türkçe tercümelerine yer vererek ve hangi olay üzerine söylendiği açıklanmıştır. Şiirleri türlerine göre başlıklandırdık. Böylelikle açıklık kazanan konumuzu eşdizimsel yöntemle çözümlenmeye çalıştık. Şairimize ait olduğu tespit edilen 35(otuz beş) şiiri tercüme ettik daha sonra tespit ettiğimiz eşdizimsel yapılara delil olması amacıyla, Kur'ân'dan, hadislerden, tarihi kaynak -eserlerden örnekler verdik. Bu bölümde 200 (ikiyüz) dizeden oluşan 35(otuz beş) şiiri, bahirlerine göre ele aldık. Bu şiirlerden Câhiliye dönemime ait olduğunu tespit ettiğimiz şiir sayısı; 52(elli iki) dizeden oluşan 6(altı) şiirdir. İslâmî döneme ait tespit ettiğimiz şiir sayısı ise; 148(yüz kırk sekiz) dizeden oluşan 29(yirmi dokuz) şiirdir. Bu şiirleri, kaynak bölümünde isimlerini zikrettiğimiz Abdullah b. Revâha hakkında yazılan eserlerden ve temel tarih kitaplarından tespit ettik. Ancak şiirler dağınık olduğundan bu alanda yapılmış en önemli çalışmalardan biri olan Kassâb Velid 'in kitabını esas aldık.

Çalışmamızda birkaç dilde (İngilizce, Arapça, Türkçe vb.) telif edilmiş makale, kitap ve Web'den faydalanılarak konuyla ilgili bilgi toplanmış, sonra da bir bütün halinde sunulmuştur.

C.Araştırmanın Kaynakları

Abdullah b. Revâha'nın şiirlerinde eşdizimler adlı çalışmamızı hazırlarken, ibn Revâha'nın hayatı ve şiirleri ile ilgili konular için Temel İslâm Tarihi kaynaklarından, tabakât ve rical kitaplarından ve muasır yazarların yazdığı eserlerden istifade edilmiştir. Eşdizim ile ilgili konular için de, eşdizimle yazılan İngilizce, Arapça ve Türkçe eserlerden yararlanılmıştır. Konularla ilgili çeşitli bilgiler ve farklı rivâyetler de ele alınmıştır.

Mücadele ve aktif bir hayata sahip olan ibn Revâha, İslâm'dan önce kendi kabilesinin savunuculuğunu yapmıştır. Mensup olduğu Hazrec Kabilesi ile Evs Kabilesi arasındaki savaş ve mücadeleler için, İbnü'l-Esîr'in (v.630/1232) "*el-Kâmil fi't-Tarih*" adlı eserinden yararlanıldı. Ayrıca Zehebî'nin (v.748/1374) "*Tarihü'l-İslâm*", adlı eserinden istifade edildi. Kişiliği, hayatı, sosyal ilişkileri hakkında bilgiler için, İbn Sa'd'ın (v.230/844) "*et-Tabakâtü'l-Kübra'sı*", İbnü'l-Esîr'in (v.630/1232) "*Üsdü'l-Ğâbe'si*", Zehebî'nin (v.748/1374) "*Siyeru A'lâmi'n Nubelâ'sı*" İbn Hacer'in (v.852/1448) "*el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe'si*" adlı eserlere başvurulmuştur. Abdullah b. Revâha'nın Müslüman olduktan sonra iştirak ettiği savaşlar ve yaptığı hizmetler hakkındaki bilgiler için siyer ve meğâzi kitaplarından, Vakîdî'nin (v.207/522), "*Kitâbü'l-Megâzi'si*," İbn Hişâm'ın (v.213/822) "*es-Sîretü'n -Nebevviye'si*" başvuru kaynakları arasındadır. Araştırmalar neticesinde Abdullah b. Revâha'nın hayatını, şiirlerini müstakil bir şekilde ele alan çalışmalarını da tespit ettik. Bu konuyla ilgili ulaşabildiğimiz kadarıyla yapılan Arapça çalışmalar; Velid Kassab'ın "*Dîvânu Abdullah b. Revâha ve Dirâse fi Sîretihi ve Şi'rihi*" adlı eseri, Muhammed b. Sa'd'a ait "*Abdullah b. Revâha Hayâtühü ve Dirâse fi Şi'rihi*" adlı eseri, Cemil Sultan'a ait "*Abdullah b. Revâha*", adlı eseri, İbrahim Muhammed İbrahim'in "*Abdullah b. Revâha Hayâtühü ve Şi'rihi*", adlı eseri, Muhammed Hasan Bacüde'ye ait, "*Dîvânu Abdullah b. Revâha el-Ensârî el-Hazrecî şa'ir'ür-Resülullah (s,a,v)*" adlı eseri tespit ettiğimiz eserlerdir. Konuyla ilgili yapılan Türkçe çalışmalar ise, Ali Kuşalı'nın "*Abdullah b. Revâha'nın Hayatı ve Şahsiyeti.*" adlı Yüksek Lisans çalışması, Mehmet Salih Arı'nın "*Abdullah b. Revâha Bir Peygamber Şairi ,Bir Komutan.*" adlı makalesi ve son olarak Eyüp Akşit'e ait "*Metin Dilbilimsel Bir Analiz Abdullah b. Revâha'nın Hz. Hamza'nın Şehadetine İlişkin Şiirinde Bağlaşıklık Öğeleri*" adlı makalesi tespit ettiğimiz ve başvurduğumuz kaynaklar arasında sayabiliriz. Bu zikrettiğimiz eserlerin bazıları hayatına genişçe yer verirken bazıları

sadece şiirlerini esas alarak çalışmışlardır. Abdullah b. Revâha'nın şiirlerine genişçe yer verdiği için Velid Kassab'ın “*Dîvânu Abdullah b. Revâha ve Dirâse fî Sîretihî ve Şi'rih*” adlı eserine çokça başvurulmuştur. Savaşlar ve olayları maddeler halinde inceleyen Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi de sık başvurulan kaynaklar arasındadır. Neticede Abdullah b. Revâha hakkında yazılan esas kaynaklar ve son dönemde yazılmış araştırmalardan ulaşabildiklerimize başvurduk. Dolayısıyla bunun, bizim konulara ve olaylara bakış açımızı zenginleştirdiği kanaatindeyiz.

Eşdizimle ilgili başvurduğumuz eser ve kaynaklar ise, Metindilbilim çalışmalarına ivme kazandıran Beaugrande ve Dressler'in “*Introduction to text Linguistics*” ile Halliday ve Hassan'ın “*Cohesion in English*” isimli İngilizce çalışmaları konumuzla ilgili sıkça başvurulan kaynakların başında gelmektedir. Aynı şekilde İsviçreli Ferdinand De Saussure'un dilbilim alanına önemli bir açılım getiren “*Cours de Lingistique Generale*” isimli çalışması da bu alanda başvurduğumuz kaynaklar arasındadır. Muhammed Hattâbî'nin metindilbilime dair kaleme aldığı “*Lisâniyyâtü'n-nass*” isimli eseri, Muhammed Mendûr'un “*Menhecu'l-bahsfî'l-ilm ve'l-luga*”, Muhammed es-Si'rân'ın “*İlmu'l-Luga*”, Abdulvâhid el-Vâfî'nin “*İlmü'l-luga*”, adlı çalışmaları istifade ettiğimiz Arapça eserlerdir.

Metindilbilimle ilgili Türkçe alanında yazılan, Doğan Günay'ın “*Metin Bilgisi*” ile Gülşen Torusdağ ve İlker Aydın'ın ortak çalışması olan “*Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*” ile Berke Vardar'ın “*Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*” ve Türkçe'ye çevirdiği Ferdinand De Saussure'un “*Genel Dilbilim Dersleri*”, isimli eserleri ile Hilmi Uçan'ın “*Dilbilim, Gösterge Bilim ve Edebiyat Eğitimi*”, Doğan Aksan'ın “*Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim*” ve “*Anlambilim – Anlambilim Konuları ve Türkçe'nin Anlambilimi*”, Ahmet Kocaman'ın “*Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*”, Mehmet Aydın'ın “*Dilbilim El Kitabı*” isimli eserler başvurduğumuz kıymetli eserlerdir. Bu gibi kaynaklara ulaşma noktasında bize kolaylık sağlayan birçok tez çalışması ve makale de çalışmamıza ışık tutmuştur. Bunlardan Neticeyi Tayyibe Eken'in “*Anlatı Metinlerinde Sözcük Birliktelikleri: Türkçe Üzerine Eğitim-Öğretim Ortamları Hedefli Gözlemler*” (Doktora Tezi), Harun Gündüz'ün “*Karşılaştırmalı Dilbilim Açısından Arapça ve Türkçe'de Yan Cümleler*” (Yüksek Lisans Tezi) adlı tez çalışmaları ile Mustafa Kaya'nın “*Modern Arap Dilbilim Çalışmaları*” adlı makaleleri de bu alanda başvurulan çalışmalardır.

D. Ana Hatlarıyla Dilbilim ve Metindilbilim

Bu bölümde Abdullah b. Revâha'nın şiirlerini, metindilbilimin ölçütlerinden biri olan eşdizim açısından incelemek için öncelikle eşdizime temel teşkil eden dilbilim ve metindilbilimin tarihsel serüvenlerini, gelişimleri sonrasında ise ana konulardan doğan dalları konunun anlaşılması için kısaca açıklanmaya çalışılacaktır. Ondan sonra sırayla konunun açıklık kazanması için Abdullah b. Revaha'nın hayatı, şiirleri, şiir tercümeleleri ve şiirdeki eşdizimler tespit edilip izahlarına yer verilecektir.

1. Dilbilim (Linguistik)

1.1. Dilin Tanımı

Dil, insanın düşüncelerini ses ve kelimeler aracılığıyla iletmek ve kendini ifade etmek amacıyla kullandığı bir iletişim aracıdır. Bunun yanı sıra dil olgusu, insanlar arasında bildirişimi sağlayan, kendine has kuralları olan ve kullanıldığı topluluk tarafından kabul görmüş bir anlaşma dizgesine sahiptir.¹ İletişimin temelini oluşturan dil, insanların bir arada yaşamalarını sağlayan çok önemli bir etkidir. İnsanlık, bilime, sanata, kültüre dil aracılığıyla ulaşmış ve gelişmiştir.²

Dilbilimciler dili açıklarken, tanımı ve işlevi hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.³ Fransız dilbilimci A. Martinet, dili, “*İnsan deneyiminin, topluluktan topluluğa değişen biçimlerde, anlamsal bir içerikle sessel bir anlatım kapsayan birimlere, başka bir deyişle anlam birimlere ayrıştırılmasını sağlayan bir bildirişim aracıdır.*”⁴ Şeklinde tanımlamıştır. Amerikalı dilbilimci Bloomfield ise dili, “*Bir alışkanlıklar bütünü*” olarak tanımlarken, Chomsky, “*Sınırlı sayıda sözcük ve kuraldan yararlanarak*

¹ Gülşen Torusdağ - İlker Aydın, *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*, Ankara, Pegem Akademi Yay., 2018, s. 1.

² Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s.2.

³ Hilmi Uçan, *Dilbilim, Gösterge Bilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara, Hece Yay., 2008, s. 25.

⁴ Berke Vardar, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yay., 2002, s.61.

türetilebilecek sınırsız sayıda tümceden oluşan bir bütün.” Şeklinde ifade etmiştir.⁵ Dilin bu tanımlarının yanında Doğan Aksan dilin tanımını geniş tutarak dili, “*Düşünce, duygu ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan ögeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir dizgedir.*”⁶ Şeklinde ifade etmiştir.

1.2. Dilbilimin Tanımı

Dilbilim, XIX. yy. ortalarından itibaren gelişmeye başlamış ve son yüzyıl içinde büyük bir ilerleme katederek, diller üzerinde geniş araştırmalara yol açan ve dillerin mahiyetini inceleyen bir bilim dalı haline gelmiştir.⁷ Çağdaş dilbilimin kurucusu olarak kabul edilen İsviçreli dilbilimci Ferdinand De Saussure, (1857-1913) dilbilimini “*Kendi başına ve yalnız kendisi için dili incelemektir.*”⁸ Şeklinde açıklamaktadır. Dilbilim üzerinde birçok çalışma yaparak ve batıda bu alandaki çalışmaları Türkçeye kazandıran Berke Vardar da “*Kendine özgü yöntemlerle genel olarak dil olayını, özel olarak da doğal dilleri yapıları, işleyişleri, süre içindeki değişimleri vb. açısından inceleyen insan bilimi*” şeklinde tanımlamaktadır.⁹

Türk Dil Kurumu, dilbilimi “*Dillerin yapısını, gelişmesini, dünyada yayılmasını ve aralarındaki ilişkileri ses, biçim, anlam ve cümle bilgisi bakımından genel veya karşılaştırmalı olarak inceleyen bilim, lisaniyat, lengüistik, filoloji*”¹⁰ diye tanımlanmıştır.

1.3. Dilbilimin Tarihi Serüveni

⁵ Osman Toklu, *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yay., Ankara, 2003, s. 9.

⁶ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil - Ana Çizgileriyle Dilbilim*, TDK Yay., Ankara, 2007, s. 16.

⁷ A. Sumru Özsoy vd., *Genel Dilbilim – II*, (Edt. A.Sumru Özsoy - Zeynep Erk Emeksiz), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Web Ofset, 2013, s.7.

⁸ Ferdinand De Saussure, *Cours de Linguistique Generale /Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev. Berke Vardar), Multilingual Yay., İstanbul, 2001, s.36.

⁹ Vardar, *a.g.e.*, s.73.

¹⁰ *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 2005, s. 529.

Dilbilim, XIX. asırda dil araştırmalarındaki yeni bir yaklaşımı, geleneksel filolojiden ayırmak için kullanılmış bir terimdir.¹¹

Dilbilim yeni ortaya çıkmış bir bilim dalı olarak karşımıza çıksa da, tarihsel olarak temeline inildiğinde çok eski zamanlara dayandığı görülür. Nitekim Doğu'da 'belagat', Batı'da da 'retorik (sözbilim)' gibi sözlü anlatıma dayalı çalışmalar, dilbilim çalışmalarının M.Ö. V. yüzyıla kadar uzandığını gösterir.¹² Kıran da dilbilimin iki bin beş yüz (2500) yıl gibi uzun bir tarihi geçmişi olduğunu ifade etmiş ve ilke ve kavramları eleştiriye tabi tutmuş gelişim serüvenini geçmişten günümüze dek sürdüren ve oluşumunu da devam ettiren köklü bir bilim dalı olduğunu beyan etmiştir.¹³

Günümüzde bilinen en eski dil çalışması, eski Hint ve Yunan'a dayanmaktadır.¹⁴

Din olgusu, dil çalışmalarında etkili olmuştur.¹⁵ Nitekim Eski Hint'te dini metinler olan Vedalar'ın doğru yorumlanması ve sonraki nesillere hatasız bir şekilde aktarılması çabalarına dayanmaktadır.¹⁶ Bu gayretlerin neticesinde (M.Ö. V. yüzyılda yaşadığı anlaşılan) ünlü Hint dilbilimci ve edebiyat bilgini Panini, Sanskritçenin, dört bin kadar kuralını bir araya getiren bir dil bilgisi kitabı yazmıştır.¹⁷

Antik Yunan dönemine ait dil bilgisi çalışmaları Yunan filozoflara aittir. Çünkü o dönemde gramer çalışmaları olan dilin ses biçim ve cümle yapısı felsefenin bir kolu olarak anlaşılmaktaydı. Klasik Yunan filozofu Platon, "*Kratylos*" isimli eserinde, kelimeler ile varlık isimler arasında bir ilişkinin olup olmadığını tartışmaktadır. Onun bu görüşüne yakın bir açıklamada bulunan öğrencisi Aristo, kelime ile kavram arasındaki ilişkinin uzlaşmaya dayandığını düşünmektedir. Aristo, bu alanda çok önemli bir adım atarak ilk kez isim, fiil, harf, hece, bağlaç ve tanımlık gibi çeşitli dil bilgisi kategorilerini belirlemiştir.¹⁸ Millattan önce II. ve III. yüzyıllarda İskenderiye'de Yunanlılar tarafından kurulan *İskenderiye Okulu*, gramer

¹¹<http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/dilbilim>(Erişim Tarihi: 16.07.2019).

¹²Torusdađ - Aydın, *a.g.e.*, s. 22.

¹³Zeynel Kıran - Ayşe Eziler Kıran, *Dilbilime Giriş*, Ankara, Seçkin Yay., 2006., s. 19.

¹⁴ Mehmet Aydın, *Dilbilim El Kitabı*, İstanbul, 3F Yay., 2007, s.19

¹⁵Dođan Aksan, *Her Yönüyle Dil - Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara, TDK Yay., 2007, s. 16-17

¹⁶Aydın, *a.g.e.*, s.19.

¹⁷Aksan, *a.g.e.*, s.16-17.

¹⁸Aydın, *a.g.e.*, s.20.

alanında çalışmalar yapmış ve Yunan metinlerini incelemiştir. Bu atmosferde yetişen ünlü gramerci Dionysius Thrax, Batı'daki klasik dil bilgisi kitaplarının ilk örneğini oluşturan “*Tekfine Grammatike*” adıyla bir Grek dil bilgisi hazırlamıştır.¹⁹ Aynı döneme ait “*De Vulgari Eloquentia*” adlı risale Dante Alighieri'nin dilcilik alanında yazdığı önemli bir eserdir.²⁰

Doğu dünyasında da dil çalışmaları yapılmıştır. VII. yüzyıldan önce de Doğu dünyası bir dilcilik geleneğine sahipti bu alanda özellikle gramer, ses bilim, sözlük bilgisi ve metin şerhleri noktasında Arap dilbilimciler önemli incelemeler ortaya koymuşlardır.²¹ İslâmiyetin doğuşuyla bereber Müslüman toplum arasında dilbilimin önemi artmıştır. Kur'an metninin anlaşılması noktasında bir tür dil incelemesi olarak da sayılabilecek tefsir çalışmaları yapılmıştır. Bu dönemde iştikak (türetme) üzerinde durulmuş ve bu alanda sözlük çalışmaları yapmışlardır.²² Dilbilim ile ilgili bu gelişmelerin temeli Basra mektebinde atılmıştır. Bu mektebin ilk temsilcileri olan Ebü'l-Esved ed-Düelî (ö. 69/688), Îsâ b. Ömer es-Sakafî (ö. 149/766), Ahfeş el-Ekber (ö. 177/793) Yûnus b. Habîb (ö. 182/798) ve bunlardan sonra Arap dilinin iki büyük üstadı olan Halîl b. Ahmed el-Ferâhidî (ö. 175/791) ile öğrencisi Sibeveyhî (ö. 180/796), yaşadıkları asrın simge isimleri olmuşlardır.²³ Müstesna bir dil âlimi olan Halîl b. Ahmed Arapça'nın ilk sözcüğü “*Kitâbü'l-ayn*” isimli eserini yazmıştır. Arap dilciliği alanında kaleme alınan bu nadide eser, usul, şekil ve içerik açısından orijinal olup aynı zamanda dünya tarihinde II. (VIII.) yüzyıl gibi erken bir dönemin eşsiz ve kendisinden sonrakilere ışık tutan, ilmin menbaı olan bir yapıttır.²⁴ Aynı dönemde hocası gibi müstesna diyebileceğimiz Sibeveyhi, Arap dilinin en kapsamlı gramer çalışması özelliğine sahip “*el-Kitâb*” adlı eserini telif etmiştir.²⁵ “*el-Kitâb*”, Arap dilinin grameri sahasında gözde bir eserdir.²⁶ Doğu dünyası için bir önemli gelişme de Türkçe yapılan dilbilim çalışmasıdır. Kaşgarlı Mahmut tarafından kaleme alınan Türk dilinin ilk sözlüğü “*Dîvân-ü Lügâti't-Türk*” isimli eser, Türkçe'nin XI. yüzyıldaki dil özelliklerini gösteren, ses ve yapı bilgisi sunan bir sözlük olmanın

¹⁹ Aksan, *a.g.e.* , s. 17-18.

²⁰ Aydın, *a.g.e.* , s.19-20.

²¹ Aksan, *a.g.e.* , s. 19.

²² Aydın, *a.g.e.* , s. 21.

²³ Hulusi Kılıç, “Bastriyyûn” *DİA*, Cilt V, İstanbul, TDV Yay., 1992, s.117-118.

²⁴ Tefvik Rüştü Topuzoğlu, “Halîl b. Ahmed” *DİA*, Cilt XV, İstanbul, TDV Yay., 1997, s. 309-312.

²⁵ Aksan, *a.g.e.* , s. 19.

²⁶ Mehmet Reşit Özbalıkçı, “Sibeveyhi” *DİA*, Cilt XXXVII, Ankara, TDV Yay., 2009, s. 130-134.

yanında döneminin tıbbı ve tedavi usülleri hakkında bilgi veren ansiklopedik nitelik taşımaktadır.²⁷

Dil ile ilgili çalışmalar tarihin her safhasında görülebilir. Ancak dilbilimin bağımsız bir bilim haline gelmesi XIX. yüzyılın başlarında dilleri birbirleriyle karşılaştırma fikriyle ortaya çıkmıştır. Bu düşüncenin en önemli aşaması, Alman dilbilimci Franz Bopp'un 1816 yılında, Sanskritçe'yi Germence, Yunanca, Latince gibi dillere bağlayan ilişkiler üzerindeki çalışmasıdır.²⁸ Bu yüzyıl, F. Bopp tarafından, “*karşılaştırmalı dilbilim*” dilbilimin bir dalı olarak ortaya konulduğu çağdır.²⁹ Dilbilim alanındaki bu gelişmeleri XX. yüzyılda İsviçreli dilbilimci F. Saussure takip etmiştir. Onun 1907-1911 yılları arasında Cenevre Üniversitesinde verdiği derslerle dilbilim alanında yeni bir dönem başlatmış ve ortaya koyduğu yeni verilerle kendisinden sonra gelenler üzerinde büyük etki bırakmıştır.³⁰ F. Saussure'nin Cenevre Üniversitesinde dilbilim alanında verdiği dersler, öğrencileri tarafından 1916 yılında *Genel Dilbilim Dersleri* (Cours de Linguistic Generale) adıyla kitaplaştırılıp yayımlanması, dilbilimin 1960'lı yıllardaki dönemine ışık tutmuş ve bir bilim dalı olmasına zemin hazırlamıştır.³¹ F. Saussure'nin dilbilim hakkındaki “*Kendi başına ve yalnız kendisi için dili incelemek*”³² görüşü, dilbilimin sınırları belirlenmiş ve XX. yüzyılda bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir.³³

Ülkemizdeki dilbilim çalışmaları, Ragıp Hulusi Özdem tarafından 1933 yılında İstanbul Üniversitesinde verdiği derslerle birlikte başlamıştır. Türkiyedeki dilbilim ilk zamanlarda Batı dilleri ve Edebiyatları bölümleri içerisinde, edebiyat bölümünden bağımsız bir dal olarak sürdürülen dilbilim çalışmalarına yabancı dil öğretimi bölümlerinde yer verilmiştir. Daha sonraki süreçte de Dokuz Eylül, Mersin, Ankara, ve Hacettepe Üniversitelerinde dilbilim, Batı Dilleri ve Edebiyatları bölümden ayrılarak bağımsız bir bölüm haline gelmiştir.³⁴ Ragıp Hulusi Özdem'in başlattığı bu çalışmalar, ondan sonra gelenlere ışık tutmuş ve bu bilim dalının gelişmesini

²⁷ÖmerFarukAkün, “Kâşgarlı Mahmud” *DİA*, Cilt XXV, Ankara, TDV Yay., 2002, s. 9-15.

²⁸ Vardar, *a.g.e.*, s.74.

²⁹ Aksan, *a.g.e.*, s. 22.

³⁰ Aydın, *a.g.e.*, s. 25.

³¹ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s.3.

³²F. De Saussure, *Cours de Linguistique Generale/Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev. Berke Vardar), s.36.

³³Ahmet Kocaman, *Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*, Ankara, Dil Derneği Yay., 2006, s.11

³⁴ Canan Ayata Şenöz, *Metindilbilim ve Türkçe*, İstanbul, Multilingual Yay., 2005, s. 70-71. (**Kalafat, s.11**).

sağlayan birçok dilbilimci yetişmiştir. Bu dilbilimcilere örnek olarak , Berke Vardar, Doğan Aksan, Zeynel Kıran, Tahsin Yücel, Süheyla Bayray, Mehmet Hengirmen, Mehmet Aydın, Ahmet Kocaman, İrem Onursal ve Canan Ayata Şenöz gibi ve daha ismini zikretmediğimiz birçok isim sayılabilir.

Bağımsız bir bilim dalı haline gelen dilbilim, Arap dünyasındaki çalışmaları batıdaki dilbilim çalışmalarının Arapçaya tercüme edilmesiyle başlamıştır.³⁵ Arap dili üzerinde yapılan dilbilim çalışmalarının başında Corcî b. Habîb Zeydân (1861-1914)'ın 20. yüzyılın başlarında müsteşriklerin Sâmî dilleri ve Arap diline dair çalışmalarından faydalanarak, ele aldığı “*el-Felsefetü 'l-lügaviyye ve 'l-elfâzu 'l-Arabiyye*”, “*Târîhu 'l-luğati 'l-Arabiyye*”ve “*el-Bulga fi usûli 'l-luga*”adlı eserleri gelmektedir.³⁶ Arap dili üzerinde çalışma yapan diğer bir isim de, Arap edebiyatının önemli isimlerinden Fâris eş-Şidyâk'tır (ö. 1305/1887). eş- Şidyâk'ın, “*Sirri 'l-leyâl fi 'l-kalb ve 'l-İbdâl*” adlı eseri Arapça kelimelerin etimolojisi ile dil ve dilcilik konularını ele aldığı bir özelliğe sahipti. Ânistâs Mârî el-Kermelî'nin “*Nüşû 'u 'l-luğati 'l-arabiyye*”, ed-Dumenikî'nin “*el-Mu'cemiyyetü 'l-arabiyye*”, Abdulkadir el-Mağribî'nin “*el-İştikâk ve 't-Ta'rib*”, Abdullah Emîn'in “*el-İştikâk*” ve Mustafa Cevâd'ın “*el-Mebâhisü 'l-lüğaviyye*” isimli eserleri bu alanda kaleme alınmış önemli çalışmalar arasındadır.³⁷ Arap dünyasındaki modern dilbilim alanında önemli bir diğer çalışma, sosyoloji biliminin kurucusu kabul edilen Mısırlı Ali Abdülvâhid Vâfi (1901-1992)'nin yazdığı “*İlmü 'l-luga*”, “*Fıkhü 'l-luga*” ve “*el-Luga ve 'l-müctema*” isimli eserleridir. “*Fıkhü 'l-luga*” adlı eseri, “*İlmü 'l-luga*” adlı eserinin devamıdır.³⁸ Arap dünyasında dilbilim alanında yapılan bu gibi çalışmalar elbette ki bunlarla sınırlı değildir. İfade ettiğimiz isim ve eserler bunlardan sadece birkaçıdır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde dilbilim yani, “linguistic” teriminin Arapçadaki karşılığı çağdaş Arap dilbilimcilerin birçoğu tarafından “ilmu'l-luga” terimini,“filoloji” için de “fıkhü'l-luga” kavramını kullanmayı uygun görmüşlerdir.³⁹ Arap dilinde dilbilim karşılığı olarak kullanılan terimlerden biri de “*ilmu 'l-lisân*” (علم اللسان)'dır. Bu terimi

³⁵ Harun Gündüz, “Karşılaştırmalı Dilbilim Açısından Arapça Ve Türkçede Yan Cümleler”, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2013, s. 13.

³⁶ Muhammed es-Si'rân, *İlmü 'l-Luga*, 2. Bsk., Beyrut, Dâru'n-Nehdati'l-Arabiyye, ts., s. 23-24.

³⁷ Mustafa Kaya, “Modern Arap Dilbilim Çalışmaları”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl:12, Sayı 36, 2008,, s. 343

³⁸ Hüseyin Yazıcı, “Vâfi, Ali Abdülvâhid” *DİA*, Ek-2. cilt, İstanbul, TDV Yay., 2016, s.643-644; Ayrıca bkz. es-Si'rân, *a.g.e.*, s. 26-27.

³⁹ Ramazan Demir, “Dil ve Düşünce İlişkisi”, *Yüce Devlet Dergisi*, Sayı 1, 2009, s. 188-201.

ilk defa 1946'da Muhammed Mendûr, Fransız dilbilimci A. Meillet'in "*Linguistique*" adlı eserini Arapçaya tercüme ederken kullanmıştır.⁴⁰

Başlangıcından günümüze kadarki tarihi serüvenine bakıldığında, dilbilim sahasındaki çalışma, araştırma, inceleme ve tercüme faaliyetlerinin giderek arttığı ve günümüzde de çok ilgi gören bu bilim dalının, gün geçtikçe daha da önem kazanacağı görülmektedir.

1.4. Dilbilimin Dalları

Dilbilim 1950 yılından sonra çeşitli dallara sahip bir çalışma olarak anabilim dalı haline gelmiştir.⁴¹ Dil konusunda farklı görüşlerin olması da, çeşitli dilbilim dallarının ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁴²

Zikredeceğimiz maddeler bu sayı ile sınırlı değildir bazı dilbilimciler bu sayının üstünde maddelere yer vermişlerdir. Biz bu maddelerden en önemlilerini ele alarak tanımlarına yer vereceğiz.

1) Sesbilim (mphonetics): Seslerin iletişim fonksiyonu yönünden ele alan⁴³, dildeki ses olgusunun ortaya çıkarken fiziksel açıdan gelişini ve uğradığı değişiklikleri inceleyen dilbilim dalıdır.⁴⁴

2) Biçimbilim/Biçembilim (Morphology): Dildeki sözcüklerin yapısını ve bunların birbirine olan bağlantılarını inceleyen dilbilim dalıdır.⁴⁵

3) Sözdizimi/Dizimbilgisi (Syntax): Dildeki kelimelerin dizilişini inceleyen ve özne, tümleç ve yüklem arasındaki ilişkiyi ele alan daldır. Bu dala '*tümcebilim*' de denir.⁴⁶

4) Anlambilim (Semantics): Dili mana üzerinden ele alıp, anlam, kavram, çok anlamlılık, anlam daralması, anlam genişlemesi, eş ve zıt anlamlılık, bağlam ve anlam değişimleri gibi konuları inceleyen dilbilim dalıdır.⁴⁷

⁴⁰ Muhammed Mendûr, *Menhecu'l-bahs fi'l-ilm ve'l-luga*, Beyrut, Darü'l-ilmî li'l- Melayîn, 1946, s. 61; Fatıma el-Hâşimî, *Neş'etu'd-dersi'l-lisâniyyi'l-'Arabîyyi'l-hadîs*, Kahire, İtrakı li't-tibâ'ev'e'n-neşr ve't-tevzî', 2004, s. 20.

⁴¹ Kıran, *a.g.e.*, s. 24-26.

⁴² Ali Abdolvâhid el-Vâfî, *İlmü'l-luğa*, Nahdat-u Mısır,Mısır, 2004, s. 8-11; Kıran, *a.g.e.*, s. 237.

⁴³ Vardar, *a.g.e.*, s. 168.

⁴⁴ *Dilbilim terimleri sözlüğü*, Ankara, TDK Yay., 1949, s. 163; Mehmet Hengirmen, *Dil bilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Engin Yay., 1999, s. 316.

⁴⁵ Hengirmen, *a.g.e.*, s. 71-72.

⁴⁶ Hengirmen, *a.g.e.*, s. 339-340; Vardar, *a.g.e.*, s. 182.

5) Sözlükbilgisi (Lexicography): Sözlük düzenleme yöntemleri, hazırlama teknikleri, sözlük yapımı, sözlüğün genişliği, içeriği ve sınırı üzerine çalışmalar yapan, bu prensip ve metotlarla uğraşan bilim dalıdır.⁴⁸

6) Adbilim (onomastics): İsimleri, kelime-kavram ilişkisini inceleyen isimlerin verilme amacının ne olduğunu ve verilme yollarını, kaynak ve kökenini ele alandilbilim dalıdır.⁴⁹

7) Lehçebilim (dialectology): Lehçelerin nasıl ortaya çıktığını, geçirdikleri evreleri, ayrıldıkları anadilden değişik olan yönlerini, bölgeler arasında farklı konuşulduğu ve bu bölgelerin dil üzerindeki etkilerini inceleyen dilbilim dalıdır.⁵⁰

8) Toplumdilbilim (sociolinguistics): Toplumsal olgular ile dil olguları arasındaki alakayı, diğer bir ifadeyle toplumsal değişmelerin dilin üzerindeki etkilerini, Vardar'ın deyişle eşdeğişirliği inceleyen karma daldır.⁵¹

9) Metindilbilim/Söylem Çözümlemesi (Discourse Analysis): Cümleyi aşarak daha üst seviyede bulunan kelime yapıtlarına yönelen çözümleme olarak ifade edilen daldır.⁵²

Ana konumuzdan uzaklaşmamak adına, dilbilim konusunu genel hatlarıyla konuya açıklık verecek kadar bilgiye yer verdik. Dilbilim konusunu, kısa ve öz bir anlatımla dilbilimin dallarından biri olan metindilbilimin, bağlaşıklık ve temel konumuz olan eşdizimin zeminini oluşturmaya çalıştık.

Dilbilim hakkında ana hatlarıyla bilgi verdikten sonra çalışmamızın metindilbilim konusuna geçebiliriz.

2. Metindilbilim

2.1. Metindilbilimin Ortaya Çıkışı

Dilbilim XX. asırdan sonra daha önce kullanılan cümleyi esas alan inceleme yöntemini değiştirmiş, cümle ötesi bir yol izleyerek, metinleri bütünsel olarak ele

⁴⁷ Hengirmen, *a.g.e.*, s. 27.

⁴⁸ Kâmile İmer, Ahmet Kocaman, A.Sumru Özsoy, *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yay., 2011, s. 230; Hengirmen, *a.g.e.*, s. 339-340, Vardar, *a.g.e.*, s. 184.

⁴⁹ İmer vd., *a.g.e.*, s. 12; Hengirmen, *a.g.e.*, s. 10; Vardar, *a.g.e.*, s. 12.

⁵⁰ Hengirmen, *a.g.e.*, s. 274; Vardar, *a.g.e.*, s. 142.

⁵¹ Vardar, *a.g.e.*, s. 196.

⁵² Vardar, *a.g.e.*, s. 179.

alan teoriler üretmiştir.⁵³ 1950’li yıllarda Amerikan yapısalcılarının⁵⁴ dilbilim alanındaki çalışmaları modern dilbilimin temelini oluşturmuştur. Bu çalışmaların neticesinde cümle ötesine geçilmiş ve kelimelerin oluşturduğu söylemle ilgilenilmeye başlanmıştır.⁵⁵ Amerikan dilbilimci Zellig Harris (1909-1992), “*Discourse Analysis*” (Söylem Çözümlemesi) adlı çalışmasıyla metnin önemini ortaya koyan ilk dilbilimcidir. Z. Harris, dilin ‘*bağıntılı bir söylem*’ şeklinde kullanıldığını ifade etmiş ve söylemin bir tek kelimedenden çok daha geniş farklı ebatlarda olabileceğini söylemiştir.⁵⁶ Z. Harris’in bu çalışması dilin cümlelerle sınırlı olmadığını cümle ötesi bir yol izlenebileceğini ortaya koymuştur. Bu düşünce dilbilimcilerin dil incelemelerini etkilemiştir. Modern dilbilimde, dilbilimsel çözümlemeleri metinsel ele alma düşüncesi, Alman dilbilimcilerce de kabul görmüştür. Alman dilbilimcilerden Wolfgang Kayser, *Das Sprachliche Kunstwerk* (Dilsel Sanat yapıtı) isimli çalışması da, metnin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Başka bir Alman dilbilimci Nicolai Hartmann da, dilin işleyişinin metinler vasıtasıyla gerçekleştiğine vurgu yapmıştır.⁵⁷

Modern dilbilimde metinleri oluşturan cümle ve kelimeleri tek tek inceleme yerine metni bir bütün olarak ele alma önem kazanmıştır. Zira Torusdağ ve Aydın’ın da ifade ettiği gibi “*İletişim, tek tek tümceler aracılığı ile değil metinler aracılığı ile gerçekleştirilir ve bir metnin iletisini anlamak, onu oluşturan tümceler her birini ayrı ayrı anlamakla değil, birbirlerine yapısal ve anlamsal bir bağ ile bağlı tümceleri bir bütün olarak ele almakla mümkündür.*”⁵⁸ Metinleri bu yöntemle ele alan metindilbilim, farklı metin çeşitleri arasındaki bağ ve ilişkiyi araştırarak, metinlerin anlamsal yapılarını tespit etmeye çalışır.⁵⁹

Metindilbilimin ortaya çıkmasıyla geleneksel dil bilgisindeki parçacı yaklaşımdan bütüncül bir anlayışa geçilmiş ve temel dil birimi metin olmuştur.

⁵³ Eyup Akşit, “Kur'an-ı Kerim’in Bazı Ayetlerinde Zamir Gelmesi Gereken Yerde İsmi Getirilmesi ve Bunun Nedenleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt XLVIII, 2018, s. 52.

⁵⁴ Amerikan Yapısalcılığı: Özellikle L.Bloomfield’in çalışmalarından kaynaklanan ve 1950'lere değin ABD’de dilbilime egemen olan dilbilim akımıdır. (Bkz. Vardar, a.g.e., s. 17)

⁵⁵ Kıran – Eziler Kıran, a.g.e., s. 181-182.

⁵⁶ Aksan – Aksan, “a.g.m.”, s. 92.

⁵⁷ Şenöz, a.g.e., s. 18; Torusdağ, Aydın, a.g.e., s. 32-33.

⁵⁸ Torusdağ - Aydın, a.g.e., s. 35.

⁵⁹ Meral Oraliş - Şeyda Ozil, “Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi”, *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, 1992, s. 37.

2.2. Metindilbilimin Tanımı ve Amacı

Metindilbilim, metinlerin oluşturulması, izah edilmesi ve yorumlanmasıyla ilgili öne sürülen teorilerden biridir.⁶⁰ Metindilbilim terimini ilk kullanan Eugene Coseriu'dur.⁶¹ Modern dilbilim incelemelerinde cümle ötesinde yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan metindilbilim, metinleri anlamsal, biçimsel, işlevsel ve yapısal nitelikleriyle ele alıp incelemektedir.⁶² Metindilbilim, “*Metin nedir?*” ve “*Metni metin yapan özellikler nelerdir?*” gibi soruların cevabını arayan bir dilbilim türüdür.⁶³ Metindilbilim, “*Dili, cümlelerarası bağlantıları temel alarak inceleyen, dil kullanımını metin üretme olarak gören, metinleri bir bütünlük içinde ele alan dilbilim dalı*” olarak tanımlanmaktadır.⁶⁴ Metindilbilim, metni oluşturan yazı veya sözü, iç ve dış yapıyı, metni zihinde daha kalıcı ve anlaşılır olmasını sağlayan usül ve yöntemleri tespit edip belirlemeye çalışan bilim dalıdır.⁶⁵

Metindilbilim, Arap dilinde ve batı dillerinde birbirinden farklı pek çok terimle kullanılmıştır. Batı dillerinde metindilbilim için *discourse nalysis* (söylem çözümlemesi), *textlinguistic research* (metindilbilimsel araştırma), *discourse grammer* (söylem dil bilgisi), *textology* (metinbilim), *textological research* (metinbilimsel araştırma), *text theory* (metin teorisi), *text grammer* (metin grameri), *science of texts* (metinler bilimi), *narratology* (anlatıbilim), *textual analysis* (metinsel analiz) gibi kavramlar kullanılmıştır.⁶⁶ Arap dilinde ise, *ilmu lisâniyyati 'n-nass* (علم لسانيات النصّ), *ilmu lügati 'n-nass* (علم لغة النصّ), *ilmu lüğati 'n-nassiyy* (علم اللّغة النصّي), *nahvü 'n-nass* (نحو النصّ), *ilmu 'n-nass* (علم النصّ), *tahlîlü 'l-hitâb* (تحليل الخطاب) vb. pek çok terim ile ifade edilmiştir.⁶⁷

Metindilbilimin amacı ise, “*Metinlerin yapılarını, yani dilbilgisel ve içeriksel kurgulanış biçimlerini ve bildirişimsel işlevlerini ortaya çıkarmak ve uygulamalı örneklerle göstermektir. Böylece metindilbilim, metin oluşturmanın genel koşullarını ve kurallarını betimler ve bunların metnin anlaşılması için taşıdığı önemi*

⁶⁰ Akşit, “a.g.m.”, s. 43.

⁶¹ Mustafa Aksan, Yeşim Aksan, “Metin Kavramı ve Tanımları”, Ankara, Hitit Yay., *Dilbilim Araştırmaları*, 1991, s. 91.

⁶² Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 4.

⁶³ Özsoy vd., *a.g.e.*, s.153.

⁶⁴ Hengirmen, *a.g.e.*, s. 276.

⁶⁵ Yusuf Alan, *Lisan ve İnsan*, İzmir, TÖV Yay., 1994, s. 62.

⁶⁶ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 38.

⁶⁷ Melîke -Vesîle, *a.g.e.*, s.22.

*açıklamaya çalışır.*⁶⁸ Metindilbilimin amaçlarından biri de, birtakım ölçütler dahilinde metin olan ile metin olmayanı birbirinden ayırt etmektir.⁶⁹

Metindilbilim, metnin bütünsel olarak ele alınmasını amaçlayan ve bu bağlamda, bir metni oluşturan kelime veya söz gruplarını tek tek incelemek yerine, metni oluşturan kelime ve cümle arasındaki ilişkiyi bir bütün olarak açıklamaya çalışmaktadır.

2.3. Metinsellik Ölçütleri (Standards of Textuality/معايير النصية)

Cümle ve kelimeler metni oluşturur. Metnin olabilmesi için de birtakım ölçütlerin olması gerekmektedir. Beaugrande ve Dressler (1981), metinsellik için yedi tür ölçüt belirlemişlerdir.⁷⁰ Beaugrande ve Dressler'in, ortaya koyduğu yedi ölçüt, araştırmacıların ekserisi tarafından kabul görmüştür.⁷¹ Bu ölçütlerden birinin eksik ya da yetersiz olması, o metnin, iletişimsel işlevini ve bildirişim özelliğini kaybetmesi demektir.⁷²

Bir metnin oluşumunda öngörülen ölçütler şunlardır: *Bağlaşıklık, bağdaşıklık/tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık, metinlerarasılık.*⁷³ Bu ölçütlerden metin merkezli olan 'bağlaşıklık' ve 'bağdaşıklık/tutarlılık' iken, diğerleri kullanıcı veya bağlam merkezlidir.⁷⁴

⁶⁸ Şenöz, *a.g.e.*, s. 22-23.

⁶⁹ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 39.

⁷⁰ Alain de Beaugrande – W. Ulrich Dressler, *Introduction To Text Linguistics*, London, Longman Linguistics Library, 1981, s. 113; Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 16

⁷¹ Yusuf Karataş, *Söylembilim ve Arapça*, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniv., İlahiyat Fak., 2009, s. 33.

⁷² Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 16; Muhlise Coşkun Ögeyik, *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*, Ankara, Anı Yay., 2008, s. 12.

⁷³ Beaugrande ve Dressler, *a.g.e.*, s. 113; Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 16.

⁷⁴ Özsoy vd. *a.g.e.*, s. 156; Torusdağ - Aydın, s. 16.

2.3.1. Metin Merkezli Metinsellik Ölçütleri

2.3.1.1. Bağlaşıklık (Cohesion/الاتساق)

Bağlaşıklık, metnin yüzeysel yapısıyla ilgili bir özelliktir.⁷⁵ Başka bir ifadeyle; kelime dizimleri, cümle oluşumları vb. konuları kapsayan, cümlelerin metin oluşumunda eklemlenerek bir dilsel bütünlük oluşturacak biçimde, metin içi bağlantıları kuran dilsel özelliklerin tümüdür.⁷⁶

2.3.1.2. Bağdaşıklık/Tutarlılık (Coherence/الانسجام)

Bağdaşıklık, metnin derin yapısında yer alan anlamların oluşturduğu mantıksal bütünlükle ve bu manâların arasındaki soyut/anlamsal, kavramsal bağlantılarla ortaya çıkar.⁷⁷ Bağdaşıklık/tutarlılık, “*Metnin tümceleri ve tümceden daha büyük parçaları (örneğin yazılı metinlerde paragraflar) arasındaki mantıksal, anlamsal bağlantı*” şeklinde ifade edilmiştir.⁷⁸

Bağlaşıklık metnin yüzeysel yapısıyla ilgilenirken, bağdaşıklık ise metinlerin derin yapısında meydana gelen kavramsal bağların bir bütün olarak soyut/anlamsal şeklinde ifade edilebilir.⁷⁹ Kısaca bağdaşıklık, metinlerin nasıl oluştuğunu, konuların kurulmasıyla ilgili bir özelliktir.

2.3.2. Kullanıcı Merkezli Metinsellik Ölçütleri

2.3.2.1. Amaçlılık (Intentionality/القصدية)

Amaçlılık ölçütü, Beaugrande ve Dressler’in ifade ettiği üzere metni oluşturan kişinin niyeti ile ilgili bir özelliktir.⁸⁰ Metni oluşturan yazarın o anki niyeti metnin işlevidir. Metni oluşturanın niyeti “bilgi vermek”, “bir hikâye anlatmak”, “betimleme

⁷⁵ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 17.

⁷⁶ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 17.

⁷⁷ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 17.

⁷⁸ Özsoy vd., *a.g.e.*, s. 156.

⁷⁹ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 17.

⁸⁰ Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 113-116.

yapmak”, “bir öneride bulunmak” veya “gelecekte haber vermek” vb. olabilir.⁸¹ Bir niyet üzere oluşturulan metin, okuyucuyla iletişim kurmak suretiyle bir bilgilendirme sağlamak amacıyla okuyucuyu etkilemektir.⁸²

2.3.2.2. Kabul Edilebilirlik (Acceptability/القبولية)

Beaugrande ve Dressler’e göre, kabul edilebilir ölçütü; yapılan bir gönderimin, metnin doğruluğu değil, metnin inandırıcı yönü ve metne katılanların görüşlerine uygun olmasına bağlıdır.⁸³ Kabul edilebilirlik ölçütü metnin, iletişim amacına uygun bir tarzda bağlaşıklık ve bağlaşıklık/tutarlı olması gerekir. Okuyucu metni anlayıp gereğini metinle bağlantılı bir şekilde çıkarabiliyorsa, metin bu ölçütü karşılıyor demektir. Cümlelerin birer birer kabul edilebilirliği söz konusu değildir. Kabul edilebilirlik, durumsal bir bağlamda cümlelerin mâna kazanmasıdır.⁸⁴ Bu nedenle kabul edilebilirlik ölçütü, alıcının veya okuyucunun kendisine sunulan metni bağlaşıklık ve bağlaşıklık görüp görmemesiyle, kendisiyle metin arasında bir bağ kurup kurmamasıyla alakalı bir özelliktir.⁸⁵

2.3.2.3. Bilgisellik (Informativity/الاعلامية)

Bilgisellik, bir metnin gerek duyduğu malumatı karşılaması, okuyucuya beklenmedik ve yeni bilgiler sunmasına denir.⁸⁶ Metin, alıcısının bildiği malumatı sunuyorsa, o metnin bilgiselliği düşük; okurun, alıcının bilmediği ya da tahmin edemeyeceği yeni bilgiler veriyorsa bilgiselliği yüksektir.⁸⁷ Kısaca bilgisellik, bir metnin okuyucuya vereceği bilgi yönünden değerlendirmesidir.

⁸¹Doğan Günay, *Metin Bilgisi*, İstanbul, Multilingual Yay., 2007.

⁸² Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 17.

⁸³ Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 179-180.

⁸⁴ Şükran Dilidüzgün, ‘Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı bir Yaklaşım’, (Doktora Tezi), *İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enst.*, 2008, s. 38.

⁸⁵ Karataş, *a.g.e.*, s. 34.

⁸⁶Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 160-161.

⁸⁷ Karataş, *a.g.e.*, s. 34.

2.3.2.4. Durumsallık (Situationality/الموقفية)

Beaugrande ve Dressler'e göre durumsallık, söylenen söz veya yazıyı duruma uygun bir hale getirmektir. Mesela; Bir yol kenarında "YAVAŞ! ÇOCUKLAR OYUNDA" şeklinde bir trafik levhası, yayalar için bir anlam taşımazken, aynı yoldan araçlarıyla geçen sürücüler için çok önemli bir mesaj içermektedir. Çünkü bu levha kısıtlı bir süreye sahip olan sürücüler için metni oluşturan kişi tarafından bu durum dikkate alınmış ve metin, en kısa ve en ekonomik şekilde yazılmıştır. İşte durumsallık ölçütü, kısa ve öz olan metni, uzunca açıklanmış bir metinden daha uygun bir duruma getirmiştir.⁸⁸

2.3.2.5. Metinlerarasılık (Intertextuality/التناص)

Bir metnin olmazsa olmaz ölçütlerden biri de metinlerarasılıktır, yani iki metnin veya birçok metnin birbiriyle olan ilişkisidir. Metinlerarasılık terimini ilk kullanan bilgin, Julia Kristeva'dır. Ona göre metinlerarasılık, "*Her metin alıntılardan oluşan bir mozaiktir; her metin, bir başka metnin dönüştürülmesi ve bir başka metnin kendi içinde eritilmesidir.*"⁸⁹ J. Kristeva, yazılan ve söylenen her metnin kendisinden önce yazılmış bir metinle ilişkilidir ifadesini kullanır. Çünkü hiçbir metin, bağlantısız ve mesnetsiz olarak üretilmez. Bir metnin anlaşılır olması, başka metinleri de bilmeye ve anlamaya bağlıdır. Metni okuyan kişi, başka metinler hakkında ne kadar çok bilgi sahibi olursa okuduğu metni anlama ve idrak etme oranı da o kadar yüksek olur.⁹⁰

Beaugrande-Dressler tarafından metinsel iletişimin "kurucu ilkeleri (constitutive principles)" yedi ölçüt olarak ifade edilmişti. Metinsel iletişimi kontrol eden "düzenleyici ilkeler (regulative principles)" in" de bulunduğunu ifade etmiştir. Beaugrande -Dressler'e göre, "düzenleyici ilkeler" şunlardır:

a) Yeterlik/Verimlilik: Bir metnin, iletişime geçen kişiler tarafından en az çabayla kullanılması ve en çok geri dönüt alabilmeleridir.

⁸⁸ Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 9-10.

⁸⁹ Günay, *a.g.e.*, s. 212.

⁹⁰ Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 182.

b) Etkinlik:Metni oluşturan kişinin/göndericinin, uygun bir zemin oluşturarak alıcıda/okuyucuda büyük bir etki bırakmasıdır.

c) Uygunluk: Bir metnin oluşumu, metinsellik ölçütlerine uygun olmasıdır.⁹¹

Açıklamaya çalıştığımız bu yedi ölçüt metinlerin oluşturulma aşamasında tutarlı, anlamlı, aralarında bağlantı olması gibi özellikler olması için gereken temel ilkelerdir.

⁹¹Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 11; İlâm Ebû Ğazâle - Ali Halîl Hamad, *Medhalûn ilâ ilmi luġati'n-nass: Tatbîkâtûn li-nazariyyeti Robert de Beaugrande ve Wolfgang Dressler*, 2. Bsk., Mısır, el-Hey'etu'l-Mısriyyetü'l-âmme li'l-kitâb, 1999, s. 12.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDULLAH B. REVÂHA'NIN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Bu bölümde Abdullah b. Revâha'nın Müslüman olmadan önceki hayatı, doğumu, nesebi, kabilesinin içerisindeki konumu ve İslam'la müşerref olduğu Akabe biatından Mûte'ye uzanan hayat yolculuğu ele alınmıştır. Asıl konumuz İbn Revâha'nın şiirleri olduğundan şiirlerinin anlaşılması açısından hayatının şiirine etki eden yönleri ifade edilmeye çalışılmıştır.

1. NESEBİ

İsmi Abdullah b. Revâha b. Sa'lebe bin İmriü'l Kays bin Amr b. İmriü'l Kays b. Mâlik bin el-Egar b. Sa'lebe b. Ka'b b. Hazrec b. Hâris b. Hazrec'dir. Hazrec Kabilesinin Benî Hâris kolundandır. Annesi Kebşe bint. Vakid b. Amr b. el-İtnabe b. Amir b. Zeyd Menat b. Mâlik b. el-Egar'dir⁹². Annesi de babası gibi Hazrec kabilesine mensuptur.

Medine'de iki büyük Arap kabilesi vardı, Hazrec ve Evs. Bu iki kabile soy bakımından Hârise b. Sa'lebe b. Amr b. Âmir b. Hârise b. İmriü'l Kays b. Sa'lebe b. Mazin b. Abdullah b. Ezd b. Gavs b. Nabt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlan Sebe'nin iki oğludur.⁹³ Hazrec ve Evs'in anneleri Kâhil b. Uzre b. Sa'd kızı Kayle bint Cefne'den dolayı bu iki kabile Araplar arasında Benî Kayle diye bilinirdi. Ana vatanları Yemen olup "seylü'l-arim"(Arim selinden) sonra V. yy.da Amr b. Müzeykiya b. Âmir önderliğinde Arabistan'ın kuzeyine göç ederek ve Evs kabilesi ile Yesrib'e yerleştiler. Her iki kabile de İslâmiyetten önce putperestti ve putları Menat idi⁹⁴.

⁹² Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, Kahire s.486 .

⁹³ Velid Kassâb, *Dîvânu Abdullah b. Revâha ve Dirâse fi Sîretihi ve Şi'rihi*, Riyad 1402/1982, s. 15-16

⁹⁴ İbnü'l-Esîr, İzzüddin Ali b. Muhammed , *el-Kâmil fi't-Târihi*, I, 655

Hazrec kabilesi ataları Hazrec'in beş oğlu ile çoğalıp güç kazanması ve Evs'ten daha kalabalık olması sebebiyle Araplar arasında bu iki kabile başlangıçta Hazrec Kabilesi diye anılmıştır.⁹⁵

2. HAYATI

Abdullah b. Revâha Yesrib'te Hicret'ten sonra Medine ismini alan şu an ki adıyla Medine-i Münevvere'de doğdu. Çocukluğu ve gençliği burada geçti. Medine'de kabilesi indinde muteber bir aile ortamında büyüdü ⁹⁶. Doğumu ve nasıl yetiştiği hakkında klasik eserlerde herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Hazrec kabilesinin Beni Haris koluna mensup Revâha b. Sa'alebe'nin oğludur. Muhadramun şairlerindedir.

Abdullah bin Revâha'nın künyesi Ebû Muhammed, Ebû Revâha ve Ebû Amr 'dır.⁹⁷ Arap adetlerinde bu künyelemeler erkek çocuk sahibi olana verilirdi. Ancak kaynak eserlerde Abdullah b. Revâha'nın evli olduğu ancak çocuğunun olmadığı belirtilir.⁹⁸

Abdullah b. Revâha, anne ve baba tarafından da Hazrec kabilesine mensuptur. Abdullah b. Revâha'nın dedeleri Evs kabilesiyle olan savaşlarda önderlik yapmışlardır. Çünkü dedeleri kabilelerinin saygın ve ileri gelenlerindedir. Kabileler arasında bir anlaşmazlık çıktığı zaman anlaşmazlığın çözümü için bu saygın aileye Abdullah b. Revâhan'ın dedesine müracaat ederlerdi. Örneğin Sümeyr Günü dedikleri savaşta Abdullah b. Revâhan'ın dedesi Amr b. İmriü'l Kays sorunun giderilmesinde ve uzlaşmanın sağlanmasında örnek bir liderlik sergilemiştir. Abdullah b. Revâhan'ın dedesi Amr b. İmriü'l Kays da şiir yazardı. Kabilesini övmek diğer kabileyi yermek ile ilgili Hazrec ve Evs arasındaki çıkan tartışmalarda yazdığı şiirler de mevcuttur.⁹⁹ Dedesinde bulunan şairlik vasfı Abdullah b. Revâha' da da aynen vardı.

Abdullah b. Revâha'nın annesi Kebşe bint. Vâkîd b.Amr b. el-İtnabe de Yesrib'in saygın ailelerindendi. Abdullah'ın babası tarafında bulunan önderlik

⁹⁵Ahmet Önkal "Hazrec" *DİA*, cilt.17, s.143-144 İstanbul, 1998, *İslam Ansiklopedisi*

⁹⁶Velid Kassâb, *a,g,e*,

⁹⁷Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrut, 1985

⁹⁸İbn Hacer, el-Askalânî Şihâbüddîn Ebu'l-Fadl, "el-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe"'s.72 *ayın babı* . Beyrut 1995

⁹⁹el-İsfahânî, Ebu'l-Ferac Ali b. Hüseyin, "Kitabü'l-Egâni" Beyrut, 1947, III

alıcenaplık ve şairlik gibi üstün meziyetler annesi tarafında da vardı.¹⁰⁰ Kebşe'nin babası Amr b. el-İtnabe toplumun önder olarak kabul ettiği, kahraman biriydi. Hazrec'in liderlerinden olan el-İtnabe iki kabile arasındaki anlaşmazlıkları çözmeye çalışmıştır.

Bu bilgiler ışığında Abdullah b. Revâha'nın saygın bir aileye mensubiyeti hem anne hem baba tarafından şairlik vasıflarının olduğunu görmekteyiz. Anne baba tarafından şairlik, liderlik ve cömertlik bu ailenin önemli meziyetlerindendi.

2.1. Cahiliye Dönemi

Abdullah b. Revâha'nın Câhiliye dönemi hayatı ile ilgili geniş bir bilgiye sahip değiliz. Ancak kabilesinin verdiği mücadelelerde kahramanlıkları ve Evs kabilesiyle olan savaşlarında dile getirdiği şiirleri mevcuttur. Bu şiirlerden az da olsa Câhiliye zamanındaki yaşantısını öğrenebiliyoruz. Kaynaklar bize bu noktada Hazrec ve Evs kabileleri arasındaki savaşlardan bahseder. Bunlar; Sümeyr, Serara, Ka'b, Farî', Müabbis, Mudarris, Bu'as'tır.¹⁰¹ Nesebi bölümünde değindiğimiz üzere Evs ve Hazrec'in ana vatanları Yemen'dir. "Seylü'l-Arim" Arim selinden sonra 5. yy'da Amr b. Müzeykiya b. Âmir önderliğinde Arabistan'ın kuzeyine göç edip ve Evs kabilesi ile Yesrib'e yerleşmişlerdi. Bu sırada Yesrib'te Benî Kaynuka, Benî Nadir, Benî Kureyza adında Yahudi kabileleri bulunuyordu. Başlangıçta Hazrec ve Evs Yesrib'te bulunan Yahudilerin buyruğu altında yaşadılar. Bu durum Yahudilerin baskılarına zulümlerine ekonomi sıkıntılarında maruz kaldıklarını gösteriyordu. Zulüm ve baskıları haddi aşacak dereceye gelmişti. Yahudi bir genç olan Fidyevn, evlenen Evs ve Hazrec kızlarının ilk geceyi kendi yanında geçirmelerini şart koşmuştu. Ancak Hazrec'in liderlerinden Malik b. Aclan bu durumu fırsata çevirerek kız kardeşinin düğün gecesinde kadın kılığında kız kardeşiyle Fidyevn'in konağına girerek onu öldürdü. Gassani ve Arap müttefik kabilelerden destek alarak Medine yönetimini ele geçirdi.¹⁰² Yahudiler eski konumlarına erişebilmek adına bu iki akraba kabileyi kışkırtarak aralarını açmayı başardı. Böylece Hazrec ile Evs arasında 120 yıl devam edecek bir ateşi körüklemiş oldular. Bu Yahudi kışkırtmaları iki kabileyi uzun bir husumet dönemine geçirmişti. Bu süreç içinde meydana gelen savaşlara

¹⁰⁰ Velid Kassab, 'a,g,e'

¹⁰¹ Velid Kassab, 'a,g,e' s 17

¹⁰² Nebi Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı 'Medine' DİA, Ankara, 2003, c.28, s.311

değınmiştik. Ancak araştırmamız sırasında savaşların diğer kaynaklardan tespit ettiğimiz hali şu şekildedir, Sümeyr, Ka'b b. Amr, Serâre, Birinci Ficâr, İkinci Ficâr, Rebi' ve Bu'âs. Bu savaşların içinde en kanlısı ve Hazreclilerin mağlubiyetiyle sonuçlanan Bu'âs Savaşıdır.¹⁰³

Abdullah b. Revâha'nın adının geçtiği savaşlar; Bakî Savaşı, Birinci Ficâr Savaşı ve Bu'âs Savaşı'dır.¹⁰⁴ Bu savaşlarda bir savaşçı olarak mücadele ettiğine dair bir bilgiye kaynaklarımızda rastlamadık. Ancak bu bilgi savaşlara katılmadığı anlamına gelmez. Savaşçı bir özelliğinin olduğunu Müslüman olduktan sonra savaşlara katıldığından görüyoruz.

Abdullah b. Revâha'nın Câhiliye dönemi hayatına dair adının geçtiği savaşlardan ve üçüncü bölümde tercümesiyle beraber vereceğimiz şiirlerinden anladığımız kadarıyla düşman Evs Kabilesi'nin şairi Kays b. Hatim'in Hazreci aşağılayan şiirlerine cevap verdiğine ve söylediği şiirler ile kabilesini müdafaa ettiğine şahit oluyoruz. Her iki kabileninde şairleri vardı. Kılıçla çarpışmanın yanında o dönemde yeri büyük olan ve şahısları etkileyen olaylara yön veren, kalemlle, sözle mücadele etme sanatı adeta bir silah diyebileceğimiz şiir vardı.

Hazrec Kabilesi'nin şairleri şunlardır: Malik b. Aclan, Amr b. İmriü'l Kays, Abdullah b. Revâha, Ka'b b. Malik, Hassan b. Sâbit'ti Evs Kabilesi'nin şairleri ise: Dirhem b. Yezid, Uhayhe b. El-Culah, Kays b. Hatim, Ebu Kays b. Eslet, Ubuyd b. Nafiz'di.¹⁰⁵ Araplarda kılıcın yanında şiir de bir savunma yöntemiydi. Abdullah b. Revâha'da bu atmosferde büyümüş ve kavminin müdafaasını şair kimliğiyle sergilemiştir.

Câhiliye döneminde vuku bulan savaşlarda şiir, vazgeçilmez bir unsurdu. Bu durum, şairleri çok önemli kılıyordu. Günümüzde önemli olayları nasıl medya, gazete ve çeşitli sosyal paylaşımlar duyuruyorsa o dönemde de şiir aynı işlevi görüyordu. Düşmanın moralini bozmak ve kendi kabilesinin psikolojik durumunu yükseltmek için şiir kullanılıyordu. İşte Abdullah b. Revâha da karşı kabilenin sataşmalarına karşı, şiirleriyle kabilesini savunarak cevap vermiştir

Bu savaşlar Hz Peygamber'in (s.a) Medine'ye hicretine kadar devam etmiştir. Evs ve Hazrec'in Câhiliye asabiyeti İslâm'la müşerref olmalarıyla bitmiştir.

¹⁰³ Ahmet Önkal "Hazrec" *a,g,m, DİA*.

¹⁰⁴ Ali Kuşalı "Abdullah b. Revâha'nın hayatı ve şahsiyeti." Yüksek Lisans Tezi, Konya. 2007, s.11

¹⁰⁵ Velid Kassab, "a,g,e" s.17; Ebi Abdullah Muhammed b. Selam Cummehi; "Tabakat-ř 'Şuara" s 10 Beyrut

2.2. İslâmî Dönem

Abdullah b. Revâha İslâm'la Akabe biatıyla tanışmıştır. Hz. Peygamber (s.a) İslâm'ı tebliğ etmek için Mekke'ye gelen kabilelere ulaşmaya ve risaleti yaymaya çalışıyordu. Kureyşlilerin her türlü engellemelerine rağmen risaleti tebliğ etmeye devam ediyor ve Mekke'de hac mevsiminde kurulan panayırları dolaşarak İslâm'ı onlara anlatıyordu. Bu mevsimde kurulan panayırların birinde Hazrec Kabilesi'ne mensup bir toplulukla karşılaştı. Ve onları İslâm'a davet etti. Davete icabet eden Hazrecliler iman edip Müslüman bir hüvviyetle Yesrib'e döndüler.¹⁰⁶ Bu olay risaletin on birinci yılına rastlayan hac mevsiminde Akabe'de İslâm'ı kabul edip Müslüman olan altı Hazrecli Hz. Peygamber (s.a) ile görüşerek Medine'ye dönüp kabilelerine İslâm'dan bahsettiler.

Asırlar boyunca Hazrec-Evs arasında devam eden kan davaları, savaş, kin ve düşmanlığın bu yeni din sayesinde biteceğini kabilelerine söylediler.¹⁰⁷ İslâm'la yeni tanışmış ve gönülden bağlanmış bu ilk Medineli Müslümanlar bütün gayretleriyle bu yeni dinî kabilelerine anlatıp İslâm'a davet etmeye başladılar. Bu çaba ve gayretlerin neticesinde Hazrec ve Evs'ten bazıları bu yeni Medineli Müslümanlar sayesinde İslâm'ı kabul etti. Özellikle Hz. Peygamber'in akrabalarından olan Neccar oğulları Hz. Peygamber'in dayıları Müslüman oldular ve İslâm'a büyük hizmetlerde bulundular.¹⁰⁸

Bir yıl sonra hac mevsiminde bi'set'in ¹⁰⁹ on ikinci yılında Yesribli bir grup bunlardan onu Hazrecli ikisi Evs kabilesine mensup on iki kişi Akabe denilen yerde gizlice Hz Peygamber'le gece görüştüler. Yapılan bu görüşmede Evs ve Hazrec kabilelerinden olan bu kişiler İslâm üzere bi'at etmiş oldular. Bu biata Birinci Akabe denir.¹¹⁰

Yesribli yeni Müslümanlar'a İslâm'ı, Kur'an'ı öğretmesi ve İslâm'ın zeminini hazırlaması için Hz. Peygamber (s.a), kendi rahle-i tedrisatından geçmiş olan Mus'ab b. Umeyr'i Yesrib'e göndermiştir.¹¹¹ Mus'ab b. Umeyr bir yıl boyunca Medine'de İslâmı anlatmış ve neticesinde Medine'nin birçok evi İslâm'la müşerref olmuştur.

¹⁰⁶ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*

¹⁰⁷ Ahmet Önkâl 'Hazrec', *a,g,m, DİA*.

¹⁰⁸ Ali Kuşalı , *a,g,e*,

¹⁰⁹ *Bi'set*: Peygamberlik. Risalet

¹¹⁰ İbn Hişâm. *a,g,e*; Ahmet, Önkâl, "Akabe Biatları", *DİA*, İstanbul, 1989, II, 211

¹¹¹ Salih Arı, Mehmet, *Abdullah b. Revaha bir peygamber şairi bir komutan* s.379

Hazrec ve Evs'in önemli liderlerinin de Müslüman olmasıyla İslam'a rağbet başlamış ve Müslümanların sayısı artmıştır.¹¹²

Risaletin on üçüncü senesi (622) hac mevsiminde Hz. Peygamber'i Medine'ye davet etmeye karar veren ikisi kadın yetmiş üçü erkek yetmiş beş Medineli İslâmî kimliklerini gizleyerek hac için Mekke'ye giden Yesribli putperestlerle birlikte yola çıktılar.¹¹³ Mekke'ye gidiş maksadının gizli tutulması o dönem için gerekli bir tedbirdi. Mekke'ye ulaştıklarında Hz. Peygamber (s.a) ile gizli bir şekilde haberleşerek hac vazifesinden sonra gecenin bir vakti Akabe'de buluştular¹¹⁴. Hz. Peygamber amcası Abbas b. Abdulmuttalib ile geldi, ilk konuşmayı Hz. Peygamber'in amcası Abbas b. Abdulmuttalib yaptı. Hz. Muhammed'in Kureyş'in nezdinde şerefli bir mevkide bulunduğunu, O'na inanların onu koruduğu gibi, inanmayanların da aynı kabileden oldukları için onu korumayı bir vazife bildiklerini onu çok sevdiklerini buna rağmen Hz. Muhammed'in Medinelilerin davetine icabet ederek oraya hicret etme isteğinin olduğunu beyan etti. Hz. Muhammed'i Medine'ye götürdükleri zaman sıkıntıların gelebileceğini, Arap kabilelerinin kendilerine düşman olabileceğini de dile getirdi. Böyle bir durumda onu, korumaktan aciz olup onu teslim edeceklerse Hz Peygamber'in Mekke'de kalmasını ve hicreti yapmamasının daha iyi olacağını söyledi.¹¹⁵ Ondan sonra Hz. Peygamber bir konuşma yaparak Kur'an-ı Kerim'den âyetler okudu. Tekrar İslâm'a davet etti. Hz Peygamber hicret ettiğinde kendisini; kabilelerini, canlarını, mallarını, korudukları gibi koruyacaklarına söz verip biata çağırıldı. Akabe mevkiinde bulunan Medineli Müslümanlar Peygamber'in buyurdukları her şeyi kabul edip biat ettiler. Abdullah b. Revâha'da gelenler arasındaydı oda İslam'la şereflenmiştir.¹¹⁶ Yapılan bu antlaşma ikinci Akabe Biatı olarak zikredilmiştir.

Biat yapıldıktan sonra Abdullah b. Revâha dedi ki ''Rabbin ve nefsin için talep ettiğin şartı söyle ya Rasûlallah''Hz. Peygamber de; ''*Rabbim için O'na ibadet etmenizi ve O'na hiçbir şekilde şirk koşmamanızı, kendim içinde beni kendinizi ve malınızı muhafaza ettiğin şeylerden beni de muhafaza edip esirgemenizi ve savunmanızı şart ederim.*''dedi. Medineliler de; '' *Bunu yaptığımız zaman bize ne*

¹¹²Ali,Kuşalı , a,g,e . s 20 Ahmet,Önkal, "Akabe Biatları",DİA.

¹¹³ Ahmet, Önkal, "Akabe Biatları",DİA.

¹¹⁴ Mehmet Salih Arı, a,g,m

¹¹⁵ Mustafa Âsım, Köksal, 'İslam Tarihi'' Mekke dönemi s. 602-603

¹¹⁶İbn Hişâm a,g,e ; Asım, Köksal, a,g,e

verilir?’’dediklerinde Hz. Peygamber: ‘‘Cennet’’ diye karşılık verdi. Bunun üzerine Medinelî Müslümanlar; ‘‘Bu ne karlı bir alışveriştir. Biz bunu ‘‘Ne bozarız ne de dile getiririz.’’ dediler.¹¹⁷ Antlaşma sağlandıktan sonra Hz. Peygamber Medinelilere hitaben ‘‘Siz aranızdan on iki nakîp seçin ki onlar kavimlerinin temsilcisi olsunlar.’’¹¹⁸ Nasıl ki Havariler Meryemoğlu Hz. İsa’ya karşı,bütün sorumlulukların kefilî oldularsa, siz de temsil ettiğiniz kabilelerinizin kefilî olacaksınız. Ben de Müslüman olanların üzerine kefilim.’’ dedi.”¹¹⁹

Bunun üzerine on iki nakip seçildi. Seçilen nakîblerden birisi de kavminin saygın kişilerinden Abdullah b. Revâha idi. Yani on iki nakîpten birisiydi.¹²⁰ Evs ve Hazrec kabilelerinin İslâmı kabul etmeleri ile birlikte aralarındaki düşmanlık bitmiş oldu. Gün geçtikçe Müslümanlık Medineliler arasında yayıldı.

İkinci Akabe biatında Mekke-Medine Müslümanları arasında güven ve birlik tesis edilmişti. Bu biatleşme Medine’de kurulacak İslam devletinin temeliydi. Bundan sonra Müslümanlar Mekke’den onlara kapılarını açan Medinelî Müslüman kardeşlerinin yurduna hicret etmeye başladılar. Bir süre sonra Hz. Peygamber de Hz Ebû Bekir ile birlikte Medine’ye hicret etmiştir. Abdullah b. Revâha’nın aileside Müslümanlığı kabul etmişti. Ailesinden kız kardeşinin ismi Amre b. Revâha’dır.¹²¹

Amre b. Revâha, sahabîlerden Numan b. Beşîr’in annesidir. Abdullah b Revâha, Numan b. Beşîr b. Sa’d’ın dayısıdır.¹²² Numan b. Beşîr ‘in babası da Akabe’de bulunmuştur. Hz. Peygamber ile birlikte Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına iştirak etmiştir.¹²³

Abdullah b.Revâha’nın daha önce değindiğimiz üzere anne ve baba tarafında okuma-yazma bilen kavminin saygın gördüğü bir aileye mensuptu. Okur-yazar oranının az olduğu bu dönemde Abdullah b.Revâha ailenin meziyetinden olan okur yazar olmak ve şairlik vasfına sahipti. Müslümanlığı kabul ettikten sonra II. Akabe’de kavmi tarafından nakîb olarak seçilmesi şiiirdeki kabiliyetini ele aldığımızda, Abdullah b.Revâha’nın iyi yetiştirildiği, eğitimine önem verildiği kanaatine varıyoruz.

¹¹⁷ İbn Hişâm *a,g,e ll s,80-90*

¹¹⁸ İbn Sa’d, III , s 602 ; İbn Hişâm *a,g,e* ; Asım Köksal, *a,g,e* . s.607

¹¹⁹ Asım Köksal, *a,g,e* .s.608

¹²⁰ Ali Kuşalı, *a,g,e* , s.22

¹²¹ Mehmet Salih Arı, *a,g,e*

¹²² İbn Sa’d, *a,g,e*, III , s 487 . Kahire 2001

¹²³ İbrahim Hatipoğlu, ‘‘Numan’’ *DİA*, istanbul 2007, c.33, s.233-234

Hız Peygamber'in Medine'ye hicreti Medineli Müslümanlar tarafından sevinçle karşılanmıştır. Hız Peygamberin devesi beni Haris civarına geldiğinde Haris oğullarından bazıları Abdullah b.Revâha ile birlikte *'Ey Allah'ın Rasülü bize buyurun biz seni korumaya hazırız sayımız malımız silahlarımız hazırdır.'* dediler. Bunun üzerine Hız Peygamber *'Devenin nereye çökeceği ona emredilmiştir.'*¹²⁴Diye karşılık vermiştir.

Hicret'ten sonra Hazrec ve Evs arasındaki kin, nefret ve kan davaları, iki tarafa zarar veren düşmanlık sonunda bitmiştir. Ve Mekke'den gelen kardeşlerine kol kanat olmuşlardır. Her şeyleriyle hicret edip gelen kardeşlerine yardım etmişlerdir. Muhâcir olan bu kardeşlerine fedakarlıkları Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur. *"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları öz canlarına tercih ederler."*¹²⁵ Böylece Evs kabilesi İlahi hitabın övülen şahsiyetleri olarak "Ensâr" diye anılma şerefine layık görüldüler.

Hız. Peygamber bu sevginin ve bağın daha sağlam olması için sahabîler arasında kardeşlik (muâhat) tesis etmiştir. Bu kurulan kardeşlik müessesesi ile Mikdât b. Amr ile Abdullah b. Revâha arasında kardeşlik kurulmuştur.¹²⁶

Abdullah b. Revâha İslami hayatında, şiiirleriyle kılıcıyla şehadetine kadar İslam'a hizmet etmiştir. Bu süreçte Hız Peygamber'in en yakın arkadaşlarından biri olmuştur. İslamı hayatına tatbik eden, yakınındaki insanlara İslamı tebliğ eden, davası olan biri haline gelmiştir.¹²⁷ Abdullah b. Revâha Hız. Peygamber'in vermiş olduğu bütün vazifeleri en güzel şekilde yerine getirmiştir. Bu güzide sahabinin İslamı kabulünden vefatına kadar yaptığı hizmetler ve katıldığı savaşlarla örnek bir şahsiyet oluşturmuştur.

Abdullah b.Revâha hicretin ilk durağı olan Kuba'da, Kuba Mescidi'nin yapımında yer almıştır. Hız. Peygamber de, bu mescidin yapımında çalışmış ve ağır taşları kaldırıp yerleştirmiştir. Kuba Mescidi inşasında Abdullah b. Revâha sahabeyi

¹²⁴ Mehmet Salih Arı, *a,g,e* , s.380

¹²⁵ Haşır 59/9

¹²⁶ Mustafa Ertürk, "Mikdât b. Amr,"*DİA*, İstanbul, 2005, c.30, s.49-50

¹²⁷ Ali Kuşalı, *a,g,e*.

diñç tutmak için şiirlerinden beyitler okumuş Hz Peygamber de ona eşlik etmiştir.¹²⁸ Aynı şekilde Medine’de Mescid-i Nebi’nin inşasında da çalışmıştır. Mücahit biri olan Abdullah b. Revâha yaşamı boyunca İslam’a hizmet namına savaşlardan geri kalmamıştır. Hz Peygamber’in katıldığı bütün savaşlara katılmıştır.¹²⁹

2.2.1. Bedir Savaşı (624)

Hz. Peygamber (s.a) savaşı için bütün techizatı yapmıştı. Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber’e Kureyşlilerin geldiğini haber verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber İslam’ın muzaffer olması için ellerini kaldırarak; *”Ey Allah’ım, mağlup olursak islam yayılmaz şirk galip olur dini hak ortadan kalkar.”* diyerek Allah’a dua ve niyaz bulundu. Hz Ebû Bekir duasını duyup şöyle dedi *“Allah’a yemin olsun ki o seni muzaffer kılacak ve yüzünü ağartacaktır.”* Hz Ebû Bekir’den sonra Abdullah b. Revâha da: *”Ey Allah’ın Rasulü Allah’ın vaadini hak olduğunu ve yerine geleceğini size hatırlatmak isterim.”* dedi. Bu söze karşılık Hz. Peygamber: *”Ey Abdullah b. Revâha! Ben de Allah’ın vaadini yerine getirmesi konusunda talepte bulunmuyorum? Ve şüphe yok ki Allah vaad ettiğini yerine getirecektir.”*¹³⁰ dedi. Kureyşliler mübareze için üç kişi istemişti. Bunun üzerine Hz Peygamber Ensar’dan aralarında Abdullah b. Revâha’nında bulunduğu üç kişiyi seçmiştir. Kureyşlilerin kendi kavimlerinden olmasını istemeleri üzerine Hz Peygamber seçtiği üç Ensarın yerine Ubeyde b. Hâris’i, Hz. Hamza’yı ve Hz. Ali’yi mübarezeye göndermiştir. Kahramanca vuruşup karşılarındaki düşmanı yere serdiler.¹³¹ Abdullah b. Revâha şair olmasının yanında cesaretli biriydi ve mübarezeye çıkmakla korkusuz bir cesaret örneği göstermiştir.

Müslümanların kahramanca savaştığı Bedir, düşmanın mağlubiyetiyle sona ermişti. Neticesinde yetmiş kişi esir alınmıştı.¹³² Hz. Peygamber esirler hakkında *“Neler yapılabilir?”* diye bir istişare heyeti oluşturdu. Bu konuda Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Abdullah b. Revâha (r.a.) görüş beyan etmişlerdir. Bedir’in esirleri arasında, Hz. Peygamber’in kızı Hz. Zeynep ve eşi Ebu’l As b. Rebi de vardı. Hz.

¹²⁸ Muhammed b. Sa’d, *“Abdullah b. Revâha Hayatühü ve Dirâse fi Şi’rih Râidu Şi’ril Cihâdi’l İslâmi”* Riyad, 1986, s. 149

¹²⁹ Velid Kassab, . a,g,e .s,28

¹³⁰ Vâkîdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkîd, *“Kitâbü’l-Meğâzi”*

¹³¹ İbn Hişâm, , a,g,e,II, 277.

¹³² Mustafa. Fayda, *“Bedir gazvesi”DİA*, İstanbul 1992, c.5, s.325-327.

Peygamber Ebu'l Âs b. Rebi'yi kızını Medine'ye göndermesini şart koşarak serbest bıraktı. Ebu'l Âs 'da Hz. Peygamber'e Zeyneb'i Medine'ye göndereceğine söz verdi. Daha sonra Hz. Peygamber kızını getirmeleri için Zeyd b. Hârise'yi ve Ensârdan birini Mekke'ye göndererek Hz. Zeyneb'i getirtmiştir.¹³³ Bu olaylar üzerine Abdullah b. Revâha Hz. Zeyneb'in çektiği sıkıntıları dile getirmek için onun hakkında şiir yazmıştır. Olaylar üzerine yazılan şiirler üçüncü bölümde verilecektir.

Kazanılan bu zafer Müslümanları sevindirmiştir. Hz. Peygamber bu sevincin bütün Müslümanlara müjdelemesi için hitabeti güçlü olan şair, Abdullah b. Revâha'yı görevlendirmiştir. Abdullah da görevini tam manasıyla yerine getirerek Medine'de zaferin müjdesini vermiş Müslümanların sevinmesini sağlamıştır. Hz. Peygamber, hezimete uğrayan Kureyş'in haberini Mekke'nin sokaklarında duyurup, İslam ve Hz. Peygamber aleyhine naralar atan, Allah'ın Peygamberine dil uzatan, üzen, Ka'b b. Eşref'in katledilmesini emretmiştir. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme onu öldürmüştür.¹³⁴ Bedir zaferinde halka müjdeyi verip Müslümanları sevindiren Abdullah b. Revâha aynı şekilde bu haberi müjdelemekle görevlendirilmiştir. Bu sevindirici haberi Müslümanlara duyurmuştur. Abdullah b. Revâha Hz. Peygamberin verdiği vazifeleri hakkıyla yerine getirmiştir.

2.2.2. Uhud savaşı (625)

Hz. Peygamber Uhud Savaşı sonrası Medine'de ağıtları duydu ve *"Bu nedir?"* diye sorar, etrafındakiler: *"Bu ağıt yakanlar Ensârın hanımlarıdır. Şehit olanlar için ağlıyorlar."* derler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: *"Ama Hamza'ya ağlayan biri yok."* dedi. Sonra şehit olan amcası Hz. Hamza için istiğfarda bulundu. Hz. Peygamber'in bu sözlerini işiten Abdullah b. Revâha ve Ensâr'dan bazı kimseler, hanelerine gidip, Medine'deki ağıt yakan ağlayan kadınları toplayıp onlara şöyle dediler: *"Allah'a yemin olsun ki Hz. Peygamber'in amcası Hz. Hamza'ya ağlamadıkça Ensâr'ın şehit düşenlerine ağlamayacaksınız. Zira Hz. Peygamber, Medine'de Hz. Hamza'nın üzerine ağlayacak bir kadın bulunmadığını söylemiştir."* Bunun üzerine Medineli kadınlar Hz. Hamza'ya ağıtlar yakınca Hz. Peygamber: *"Bu nedir?"* diye sormuştur. Ensârın hanımlarına Hz. Hamza için ağlamalarının emredildiğini öğrenince, Hz. Peygamber, istiğfar edip ve dua etti ve şöyle buyurdu;

¹³³ İbn Hişâm, *a.g.e.*, II, 308.

¹³⁴ İbn Hişâm, III, 54–55;

”Ben bunu talep etmedim, ben ağıt yakılmasını sevmem.” Ve ölülere ağıt yakmayı yasakladı.¹³⁵ Abdullah b. Revâha ağıt yakıldığında Hz. Peygamber’in üzüntüsünün azalacağını düşünmüştü ama bunun yanlış olduğunu öğrenmiş oldu. Bunun üzerine Abdullah b. Revâha duygularını Uhud’da şehit düşen Hz. Hamza ve diğer Müslümanlar hakkında şiirler söyleyerek ifade etmiştir.

2.2.3. İkinci Bedir Seferi

Ebû Süfyan Uhud’da mağlubiyet sonrası öç alma hırsına kapılmış ve Bedir’den ayrılırken Müslümanlara *“Aramızda söz olsun, gelecek yıl Bedir’de sizinle tekrar karşılaşacağız ve savaşacağız .”* diye seslenmişti. Hz. Peygamber Hz. Ömer’e onlara : *“Tamam inşaAllah.”* demesini emretmiştir.¹³⁶ Verilen sözün zamanı geldiğinde Hz. Peygamber hazırlanmış, ve yerine vekil olarak Abdullah b. Revaha’yı görevlendirmiştir.¹³⁷

Ebu Süfyan ve ordusuyla karşılaşmak üzere Medine’den Bedir’e hareket etti. Hz. Peygamber ve ashabı tam sekiz gece söz verilen yerde onları bekledi. Ebü Süfyan da hazırlanmış olduğu orduyla Mecerine denilen yere gelmiş, *”Bu yıl kıtlık kuraklık değilde bolluk yılı olsaydı daha iyi olurdu.”* deyip, ordusunu toplayıp Mekke’ye geri dönmüştür.¹³⁸ Bunun üzerine sözünde durmayıp geri dönem Ebû Süfyan ile ilgili olarak Abdullah b. Revâha sözünün eri olmadığına dair şiir söylemiştir¹³⁹

Hz. Peygamber’in bu sefere çıkarken Medine’de yerine vekil olarak Abdullah b. Revâha’yı tayin etmesi ile ona güvendiğini göstermiştir. Bu durum bize Abdullah b. Revâha’nın şair, savaşçı vasfının olmasının yanında yöneticilik ve idare işlerinde de yetkin olduğunu göstermiştir. Çünkü Hz. Peygamber her zaman vazifeyi işin ehline ve liyakat esasına göre vermiştir.

¹³⁵ Vakıdî, a,g,e , I, 317.

¹³⁶ İbn Sa’d, a,g,e , II , s ,55-56

¹³⁷ Vakıdî, a,g,e I,s, 384; İbn Sa’d, a,g,e II, s.56

¹³⁸ Velid Kassab ,. a,g,e .s,30

¹³⁹ İbn Hişâm a,g,e III, s 221

2.2.4. Ben-i Mustalik (Müreysi Savaşı 626)

Hicri altıncı yılda Şaban ayında Mustalığın reisi Hâris b. Dırar komutasında bir ordunun, Hz. Peygamber'e karşı savaş hazırlığında olduğunu öğrenen Müslümanlar Medine'den 700 kişilik bir orduyla Müreysi mevkiğine doğru yola çıktılar.¹⁴⁰ Bu sefere Abdullah b. Revaha da Hz. Peygamber ile birlikte katılmıştır. Müslümanlar bir aydan fazla bir süre Medine'den uzak kalmışlardı. Müslümanların zaferiyle sonuçlanan bu savaşta, çok sayıda ganimet ve esir alınmıştır.¹⁴¹ Savaş dönüşü Müslümanlar gece yarısı, Akik Vadisi'ne ulaştılar. Şehir halkı uykuda olduğundan orada konakladılar.¹⁴²

Abdullah b. Revâha evine gitmek için Hz. Peygamberi aramış, uyduğunu öğrenince Cabir b. Abdullah ile karşılaşır eve gitme fikrini sorar, Cabir'den istediği cevabı alamayınca şehre girer. Evine vardığında eşinin yanında birinin yattığını görür ve kılıcına sarılır, ani karar vermekten vazgeçip eşini uyandırır. Ve eşinin yanında yatanın kadın olduğunu öğrenmiş olur.¹⁴³ Bunun üzerine yaşadığı hadiseyi Hz. Peygambere anlatır. Hz. Peygamber orada bulunan Müslümanlara şöyle buyurur : *‘‘Hanelerinize gece vakti çat kapı gitmeyiniz.’’* Yaşanan bu olay üzerine Cabir b. Abdullah, *‘‘Hz. Peygamber Abdullah b. Revâha'ı ilk defa bu olayda uyarmıştır.’’* der.¹⁴⁴

Ben-i Mustalik dönüşü kaynakların *‘‘İfk Hadisesi’’* dedikleri olay yaşanır. İslam ordusu ben-i Mustalikten Medine'ye dönerken şehre yakın bir yerde konakladılar. Hz. Peygamber bu sefere Hz. Aişe'yide götürmüşlerdi. Konaklama esnasında Hz. Aişe ihtiyaç gidermek için ayrılır, gittiği yerde gerdanlığını düşürdüğünü anlayıp aramaya başlar. Gerdanlığı ararken epey bir zaman geçer, konaklama yerine döndüğünde orduyu bulamaz. Yokluğunu anlayıp gelip alırlar düşüncesiyle beklemeye başlar. Ordunun artçısı geriden gelip konaklama yerinde unutulmuş eşyaları toplayan Safvân b. Muattal, Hz. Ayşe'yi konaklama yerinde bulup devesine bindirir ve orduya yetiştirir.¹⁴⁵ Safvân b. Muattal deveyi yayan sürdürdüğü için

¹⁴⁰ Ahmet Önkal, *‘‘Mustalik’’ DİA*, İstanbul 2006, c.31, s.360-361

¹⁴¹ Ahmet Önkal, *‘‘Mustalik’’*, a.g.m.

¹⁴² Mehmet Salih Arı, a.g.m, s 383

¹⁴³ Ali Kuşalı *‘‘* a.g,e

¹⁴⁴ Vakıdî, a.g,e, I, s, 440.

¹⁴⁵ İbn Hişâm, III, 310–311.

gecikme yaşanır. Bu durumu gören Münafıklar, Hz. Aişe'ye ve Safvân b. Muattal'a iftirada bulunurlar.¹⁴⁶

Bunun üzerine Abdullah b. Revaha İfk Hadisesi'ni yayan ve ifk hakkında yerici şiirler yazan Hassân b. Sâbit, Mistah b. Üsâse ve Hamne bint Cahş'ın olayı yanlış ve kötü sözlerle ifade etmeleri ile ilgili bir şiir yazmıştır. Şiirinde olayı çirkin bir şekilde dile getirmelerini hicvetmiştir.¹⁴⁷

2.2.5. Hendek Savaşı (627)

Hendek Savaşı Hicri beşinci senesine Şevval ayında meydana gelmiştir. Müslümanlar Medine'yi muhafaza için şehrin etrafına hendekler kazdıklarından dolayı bu savaşa Hendek Savaşı denilmiştir.¹⁴⁸

Hz. Peygamber savaş hazırlığında Medine'yi muhafaza etmek için şehrin etrafına ashabıyla beraber hendek kazıyorlardı, çıkan toprağı ashabıyla beraber taşıyordu, öyle ki üstü toza bürünmüş bir vaziyette ashapla birlikte Abdullah b. Revâha'nın söylediği şiiri söylediği rivayet edilir.¹⁴⁹ Söylenen şiirler üçüncü bölümde ele alınacaktır.

Hz. Peygamber ile Yahudi kabilesi Kureyzaoğulları şehrin muhafazası can, mal güvenliği konusunda ahitleşmişlerdi¹⁵⁰ Hz. Peygamber'e Yahudilerin verdikleri sözü bozdukları haberi geldiği zaman, Hz. Peygamber gelen bu haberi teyit etmek için bir heyet gönderdi. Bu heyette Abdullah b. Revâha da vardı. Heyette bulunan Abdullah b. Revâha ve arkadaşları Yahudilerin yurduna gidip, verdikleri sözün yenilemelerini isteyince Yahudiler buna iyimser bakmadı. Elçileri kaleden kovdular. Hz. Peygamber'e hakaret içerikli kelimelerde bulundular.¹⁵¹ Heyet olayların seyrini Yahudilerin tavrını Hz. Peygamber'e haber verdi. Hz. Peygamber Abdullah b. Revâha'yı heyette görevlendirmesi Abdullah b. Revâha'nın hitabetinin dış ilişkilerde kabiliyetinin olduğuna gösterir.

¹⁴⁶ Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi" *DİA*, İstanbul 2000, c.21, s.507-509; İbn Hişâm, III

¹⁴⁷ İbn Hişâm, III s 317

¹⁴⁸ İbn Hişâm, III, 224. ; Muhammed Hamidullah, "Hendek gazvesi" *DİA*, İstanbul 1998, c.17, s.194

¹⁴⁹ Muhammed Hamidullah, "Hendek gazvesi" , a,g,e

¹⁵⁰ Muhammed Hamidullah, "Hendek gazvesi" , a,g,e

¹⁵¹ Vakîdî, a,g,e , İbn Hişâm

2.2.6. Hayber Savaşı (629)

Hayber Savaşı hicretin yedinci senesi Muharrem ayında meydana gelmiştir.¹⁵² Hayberli Yahudilerin reisi Üseyr b. Rizam müşrik kabileleri gezerek onları Müslümanlara karşı kışkırtıyor ve savaşa teşvik ediyordu. Bu olayın haberi Medine'ye ulaşınca Hz. Peygamber hicretin altıncı yılında (628) Abdullah b. Revâha ile birlikte üç kişiyi gizlice Hayber'e gönderdi. Onlardan haberlerin doğruluğunu ve olayların seyrini öğrenmelerini istedi. Abdullah b. Revâha ve arkadaşları Hayher'in farklı muhitlerine gidip duyulan haberlerin doğruluğunu araştırmaya başladılar üç gün orada kaldıktan sonra, Medine'ye geri döndüler. Gördüklerini, duyduklarını ve haberin doğruluğunu Hz. Peygamber'e anlattılar.¹⁵³ Üseyr b. Rizam Hz. Peygamber Abdullah b. Revâha ile birlikte üç kişiyi oraya göndermesi Hayber'i önceden tanıdığı ve Yahudilerce konuşulan İbraniceyi bildiğini gösteriyor.

Hz. Peygamber aynı yıl içinde (628) Abdullah b. Revaha'yı, komutan seçerek otuz kişilik bir orduyla Üseyr b. Rizam'a, göndermiştir. Müslümanlar savaş istemediklerini ve kendisiyle görüşmek istediklerini bildirdiler. Üseyr b. Rizam'da aynı şekilde görüşmek istediğini bildirdi, bunun üzerine Üseyr b. Rizam'a gidip ona Hz. Peygamber'in hayber ve kendisi için olumlu teklifleri sundular. Üseyr, Hz. Peygamber ile görüşmeye hazırlanıp, yanına otuz Yahudi alarak yola çıktı. Hayber'den uzaklaşınca Üseyr b. Rizam verdiği karardan pişman olup Müslümanlara saldırmaya başlamıştır. Çıkan savaşta Üseyr b. Rizam ve beraberindekiler katledildi. Müslümanlar herhangi bir kayıp vermemiştir.¹⁵⁴ Hz. Peygamber daha sonra Abdullah b. Revaha'yı Hayher'in vergiye bağlanması için gönderilmiştir. Yahudilerin vergi konusunda bazı şeylerin görmezden gelinmesi için Abdullah b. Revaha'ya mal teklifinde bulundular. Bu teklifin hiçbirine tenezzül etmeden Hz. Peygamberin verdiği görevi hakkıyla yerine getirmiştir. Abdullah b. Revaha her sene Hayber'e gider, vergiyi onlardan alırdı¹⁵⁵ Abdullah b. Revâha bu vazifeyi bir yıl boyunca devam ettirdi, Mûte Savaşı'nda şehit düşmesi üzerine bu görevi sona ermiş, onun yerine Cebbar b. Sahr bu vazifeyi üstlenmiştir.¹⁵⁶

¹⁵² Muhammed, Hamidullah, "Hayber" *DİA*, İstanbul 1998, c.17, s.20-22

¹⁵³ Vakıdî, *a,g,e* II, s, 566

¹⁵⁴ Ali Kuşalı, *a,g,e* s, 43

¹⁵⁵ İbn Hişâm, *a,g,e* III, s, 369; İbn Sa'd, III, 487

¹⁵⁶ İbn Hişâm, III, 369

2.2.7. Hudeybiye Antlaşması (628) ve Umretü'l-Kaza Seferi

Hız. Peygamber hicretin altıncı yılında umre yapmak için harem-i şerife doğru ashabıyla yola çıkmıştı. Ama Mekke müşriklerinin engeliyle karşılaşmış Mekke'ye girmelerine müsaade etmemişlerdi. Hız. Peygamber aradaki sıkıntıyı gidermek için Mekke'ye Hız. Osman'ı elçi olarak göndermiş elçinin dönmemesi üzerine şehitedildiği söylentileri Müslümanlar arasında dolaşmaya başlamıştı. Bunun üzerine Hız. Peygamber, sahabelerden "Bey'atü'r rıdvân" Rıdvân biatı ile Müslümanların Kureyş'e karşı canları pahasına, kanlarının son damlasına kadar savaşacaklarına dair biat aldı. Bu haberi duyan Kureyşliler telâşlanarak Hız. Osman'ı serbest bıraktılar ve ardından Süheyl b. Amr'ı Mikrez b. Hafs ve Huveytıb b. Abdülzâ'nın refakatinde Müslümanlara elçi olarak gönderdiler.¹⁵⁷ Kısa bir çekişmeden sonra Hız. Ali'nin kaleme aldığı barış antlaşması, bir sonraki sene umre yapabileceklerine dair Müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasında Hudeybiye Antlaşması, Hız. Peygamber ve Süheyl b. Amr tarafından imzalandı. Bu sefere Abdullah b. Revaha'da katılmış ve Hız. Peygamber'e "Bey'atü'r rıdvân" da biat etmiştir.¹⁵⁸

Hicretin yedinci senesi (629) Hız. Peygamber, Hudeybiye Banş Antlaşması'nda bulunan herkesin umrelerini kaza etmelerini ve hiç kimsenin bundan geri kalmamasını emretti. Emir üzerine herkes kaza umresini eda etmiştir. Hız. Peygamber ve ashabı ile beraber tekbir nidalarıyla Mekke'ye girdiklerinde Hız. Peygamber'in, devesinin yularını Abdullah b. Revaha tutuyordu ve: "Çekilin Ey kafirler! "şiiirini okuyordu.¹⁵⁹ Hız. Ömer, "Ey Revaha'nın oğlu Hız. Peygamber'in yanında, Allah'ın huzurunda Haremimde mi bu şiiirleri söylüyorsun?" dedi. Hız. Peygamber de: "Ey Ömer! Bırak okuyuversin. Allah'a yemin olsun ki, onun şiiirleri müşriklere okutmaktan daha etkilidir."¹⁶⁰ buyurdu. Hız. Peygamber ve ashabı böylece Harem-i şerifi ziyaret etmiş oldular. Müslümanlar antlaşmayı hiçe saymadan gerekli maddelerini yerine getirdiler.

¹⁵⁷ Mustafa Fayda, "Bey'atü'r rıdvân" DİA, İstanbul 1992, c.6, s.39-40

¹⁵⁸ İbn Sa'd, III, 526 . İbnü'l-Esîr, "Üsdü'l-Ğâbe" III, 235

¹⁵⁹ İbn Hişâm a,g,e

¹⁶⁰ Vakıdî, II, s. 735

2.2.8. Mute Savaşı (629), Abdullah b. Revâha'nın Şehadeti

Mûte Savaşı Hicret'in sekizinci yılı Cemâziyelevvel ayında meydana gelmiştir.¹⁶¹ Hz. Peygamber Bizans İmparatorluğu'na bağlı Busra Valisine İslam 'a davet mektubuyla, elçisi Hâris b. Umeyr el-Ezdi'yi göndermişti. Elçi Hristiyan-Gassânî Arapları'nın liderlerinden Şurahbil b. Amr el-Gassanî tarafından yakalanmış ve şehit edilmişti. Hz. Peygamber'e bu haber varınca çok üzüldü ve sinirlendi.¹⁶² Şurahbil b. Amr, elçiyi öldürerek genel olan bir kuralı bozmuştu. "Elçiye zeval yoktur." anlayışı gereği hiçbir elçiye, düşman ülkeler bile olsalar dokunulmamıştır.¹⁶³

Bunun üzerine Hz. Peygamber hicretin 8.yılının Cemaziyelevvel ayında üç bin kişinin oluşturduğu bir ordu oluşturdu. Ordunun başına Zeyd b. Harise'yi tayin etti ve *"Zeyd vurulup şehit olursa yerine Cafer" b. Ebii Talib geçsin. O da vurulup şehit olursa yerine Abdullah b. Revaha geçsin. O da vurulup şehi tolursa ordu kimi istiyorsa onu komutan olarak seçsin.* " dedi.¹⁶⁴

Mûte'ye gidecek İslam ordusu önce Cürf denilen mevkide toplandı. Hz. Peygamber beyaz sancağı Zeyd b. Hârise'ye verip, Seniyyetu'l-Veda' denilen yere kadar uğurladı. Abdullah b. Revâha Hz. Peygamber'e döndü ve dedi ki: *"Ya Rasûlallah, bana yapabileceğim bir tavsiyede bulunun."* Hz. Peygamber'de Abdullah b. Revâha'ya: *"Sen yarın Allah'a az secde edilen bir beldeye gideceksin orada secdeleri, namazları arttır."* buyurdu. Abdullah b. Revâha , *"Ya Rasulallah başka nasihatınızı da buyurun,* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: *"Allah'ı daima zikret. Çünkü Allah'ı zikir, umduğuna ulaşmada sana yardımcı olur."* buyurdu. Tekrar dönüp; Ya Rasulallah, Allah tektir, teki sever bir kere daha buyurun deyince, Hz. Peygamber: *"Ey İbn Revâha eğer on yapmak istersen tek yapman daha güzeldir,* dedi. Bunun üzerine Abdullah: *"Tamam, Ya Rasulallah bundan başka bir şey sormayacağım,* dedi.¹⁶⁵

Hz. Peygamber Seniyyetü'l-Veda'da orduyla uğurladı, Abdullah b Revâha'da *"En hayırlı dosta selam olsun."* şiirini okuyup Hz. Peygambere veda etti.¹⁶⁶ Ordu

¹⁶¹ İbn Hişâm, IV, s,15; İbn Sa'd, II, s ,128

¹⁶² Vakıdî, II, s, 755–756; İbn Sa'd, II, s ,128

¹⁶³ Hüseyin Algül, "Mûte Savaşı" *DİA*, İstanbul 2006, c.31, s.385-387

¹⁶⁴ İbn Sa'd, II, s,128

¹⁶⁵ Velid Kassab, *a,g,e* , s,37

¹⁶⁶ İbn Hişâm, IV, s,16

Vadi'l Kura'ya ulaşınca, İslam elçisini öldüren Şurahbil b. Amr Müslümanların onlara doğru geldiğini haber aldı. Bunun üzerine kardeşi Sedus'u öncülüğünde bir ordu gönderdi. Çıkan savaşta Müslümanlar galip oldu ve Sedus öldürüldü. Şurahbil tedirgin bir vaziyette kalesine sığındı.¹⁶⁷ Müslümanlar Maân'a doğru devam edip orada konakladılar. Burada Müslümanlar Bizans İmparatoru Heraklius'un Bizanslılardan yüz bin kişi ve Şurahbil b. Amr 'ın da Araplardan Lahm, Cüzam, Behra, Kayn, Vâri, Bekr kabilelerinden yüz bin kişiden oluşan toplamda iki bin kişilik bir ordunun üzerilerine gelmekte olduğunu haber aldılar.¹⁶⁸

Müslümanlar Maân'a vardıklarında iki yüz bin kişilik ordunun gelmekte olduğu haberini alınca Maân'da iki gün kalıp, ne yapacakları konusunda iştişare etmeye başladılar. Ve iştişare de ; *'Hz. Peygamber'e düşmanın sayısını bir mektupla bildirelim. Ya bize destek gönderir ya da bir emir buyurur.'* dediler.¹⁶⁹ Bunun üzerine Abdullah b. Revâha ordunu bu tedirginliğine karşı orduyu cesaretlendiren şu konuşmayı yaptı: *'Ey Kavmim, Allah'a yemin olsun ki, siz şu anda hoşunuza gitmeyen şey için yola koyuldunuz! Hayır. Şehadeti istiyorsunuz. Biz insanlarla sayıca ya da kuvvetle savaşıyoruz. Biz onlarla ancak Allah'ın bize lütfettiği bu dinin gücü ile savaşıyoruz. O halde doğrulun. Bu kalkış iki iyilikten bir iyiliktir; Ya galip geleceksiniz ya da şehadet makamına erişeceksiniz.* Abdullah b. Revâha'nın bu konuşması Müslümanları cesaretlendirdi ve *'Vallahi Abdullah doğru söylüyor.'* diyerek karşılıklı bulundular.¹⁷⁰

Bunun üzerine Abdullah b. Revâha; *'Ecâ ve Fer'den atları topladık.'* şiirini okudu. Abdullah b. Revâha'nın şiir ve konuşma hitabeti Müslümanları sayıca çok olan Bizans ordusuna karşı cesaretlendirmiştir. Müslümanlara asıl gayenin şehadet ve zafer olduğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine ordu Mûte'ye doğru hareket geçmiştir. Sefer esnasında Zeyd b. Erkam : *"Ben Abdullah b. Revâha'nın riayetinde bir yetimdim. O Mûte Seferine çıktığı gece O'nun "Beni uğurlayıp eşyalarımı yerde kaybolup giden sudan sonra dört gün taşırsan,"şiirinin beyitlerini söylediğini işittim. Zeyd bu şiiri duyunca ağlamaya başlamış, bunun üzerine Abdullah b. Revâha*

¹⁶⁷ Vakıdî, II, s, 760.

¹⁶⁸ İbn Hişâm, IV, s,16; İbn Sa'd, II, s,129

¹⁶⁹ İbn Hişâm, IV, s,17; İbn Sa'd, II, s,129

¹⁷⁰ Velid Kassab, a,g,e, s,37

O'nu dürterek ; *‘‘Ne oluyor sana, Allah bana şahadet nasip edecek, sende bu yükler arasında kavmine geri döneceksin.’’* demiştir.¹⁷¹

İslâm ordusu Meşârif'te Heraklius'un Rumlardan ve Arap kabilelerinden topladığı Bizans ordusuyla karşılaşmıştı, savaş düzeni alınmıştı. İslâm ordusunda Kutbe b. Katade sağ kanatta, Ubade b. Malik sol kanatta bulunuyordu.¹⁷² Savaşın kumandanlığını yürüten ve İslam sancağı taşıyan Zeyd b. Hârise savaşın başında şehit olunca kumanda ve sancak Ca'fer b. Ebû Tâlib'e geçmiştir. Savaşın kızıştığı noktada kahramanca vuruşan ve sağ eli kesilen Ca'fer, sancağı sol eline almış, sol eli de kesilince sancağı iki koluyla göğsü arasına almıştır. Fakat savaş meydanında bir mızrak vuruşuyla şehit olmuştur. Ondandır sancağı Abdullah b. Revâha almış, hem içinde bulunduğu savaşla hem de nefsiyle mücadele etmiştir. Nefsine hitaben şu dizeleri okumuştur. *‘‘Yemin ettim ey nefis, ya isteyerek savaşırısın ya da buna zorlarım seni.’’*, Abdullah b. Revâha savaşırken parmaklarına darbe alır ve yaralı parmağını ayağının altına alıp, *‘‘Sen kanayan bir parmak değil misin? Bu darbeye Allah yolunda uğramış bulunuyorsun.’’* diyerek şair vasfıyla nefisini teskin etmiştir. Mücahit vasfıyla da savaşa engel olmaması için parmağını çekip koparmıştır.¹⁷³ Abdullah b. Revâha savaş ve nefis mücadelesi vermeye devam etmiş ve nefisine hitaben; *‘‘Ey nefis! Neyi ümit ediyorsun? Eğer eşim diyorsan onu boşadım. Eğer, köle ve cariyelerini düşünüyorsan ben onları azad ettim. Yok, beklediğin bunlar değil de gözün dünya şatafatında ise, bilmiş ol ki, onlarda, Allah ve Rasulü'nündür. Şimdi söyle ey nefis ne kaldı?’’*, dizelerini okumuştur. Savaş esnasında Abdullah b. Revâha vücuduna yara alır ve akan kanı yüzüne sürerek şu veciz dizeleri ifade etmiştir. *‘‘Ey Müslümanlar, kardeşinizin bedenini koruyunuz.’’*dile getirdiği bu dizeden sonra âlî olan şahadet makamına erişmiştir.¹⁷⁴ Bu sırada Rasûl-i Ekrem, Mescid-i Nebevî'de Mûte Savaşı'nda olanları ve şehit oluşlarını söyle nakletmiştir: *‘‘Hz. Peygamber (s.a) Zeyd sancağı eline aldı, vuruldu. Sonra Cafer aldı o da vurulup şehit oldu. Sonra sancağı ibn Revaha aldı o da şehit oldu, buyurdu. Hz. Peygamber bunları*

¹⁷¹ İbn Hişâm, IV,s , 18–19

¹⁷² İbn Hişâm, IV, s,19

¹⁷³ M. Asım Köksal , İslâm Tarihi, VIII, s,63.

¹⁷⁴ Velid Kassab, a,g,e, s,39

anlatırken gözlerinden yaşlar akıyordu, sonra Hz. Peygamber sancağı İslam kılıçlarından bir kılıç aldı ve Allah mücahitlere fethi nasip etti,’’ demiştir .¹⁷⁵

3.ABDULLAH B. REVÂHA’NIN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Arap kabileler arasındaki savaş ve çekişmeler kılıçla olduğu gibi şiir ile de olmuştur. Çünkü an’aneler, gelenekler, sonraki nesillere sözlü bir şekilde aktarılıyordu. Şairler yazdıkları şiirlerle halkı etkiliyorlardı. Günümüzde medya nasıl olayları aktarıp halkı bilgilendiriyorsa ya da savaş zamanında harekete geçiriyorsa, aynı şekilde o günün Arap toplumunda şiirin de böyle bir yeri vardı. Abdullah b. Revâha iyi bir hatip ve şairdi. Dönemin muhadramûn şairlerindedir.¹⁷⁶ Muhadram kelimesi siyer, hadis ve dil alimlerince farklı anlamda kullanılmıştır. Dilciler, Câhiliye ve İslâmiye dönemlerinde yaşayıp ve bu iki dönemde eser veren şairlere muhadram demişlerdir.¹⁷⁷

Abdullah b. Revâha Câhiliye döneminde kavmini öven ve cesaretlendiren şiirler yazmıştır. Çünkü yaşadığı yer olan Medine’de Evs ve Hazrec kabileleri savaş halindeydiler. Abdullah b. Revâha’da daha önce yazdığımız üzere, Hazrec Kabilesi’ne mensuptur. Bu iki kabile hem silahla hem de kendi şairlerinin yazdığı yerici ya da övücü şiirlerle savaşmışlardır. Evs Kabilesi’nin şairi Kays b. Hâtim’in, Hazrec’i yeren şiirlerine karşı Hazrec Kabilesi’nin şairi Abdullah b. Revâha aynı şekilde karşılık vermiştir.¹⁷⁸ Bu dönemde şiir de silah kadar etkiliydi. Çünkü o dönemin Araplarında sözlü aktarım daha yaygındı.

İkinci Akabe biatında İslamla müşerref olan Abdullah b. Revâha şiirini (kılıcını) bu hak dini savunmak için kullanmıştır. Câhiliye dediğimiz dönemde şiir teması daha çok kavminin meziyetlerini övme, karşı kavmi yerme şeklinde olmuştur. İslami dönem şiirlerine baktığımızda, Müslüman bir insanın sahip olması gereken vasıfların gereğini yerine getirmiş bir temayla karşılaşırız. İşte bu güzide sahabenin İslâm ile hemhal olduğunun göstergesidir.

İslâmî dönemde yazdığı şiir temalarına baktığımızda, Hz. Peygamber’le katıldığı savaşlarda sahabeyi cesaretlendiren sözler söylemesi, Kureyşi yerici sözler

¹⁷⁵ el-Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (v.256/870), ‘‘Sahihu’l Buhârî’’,*Meğazi babı*, ; İbn Hişâm, IV, 23

¹⁷⁶ Sargon Erdem-Hulusi KILIÇ ‘‘Abdullah b. Revâha’’ *DİA*, İstanbul, 1988, c.I, s.128.

¹⁷⁷ Mehmet Efendioğlu, ‘‘muhadramûn’’ *DİA* İstanbul 2005, c.30, s.395-396

¹⁷⁸ Velid Kassab,*a,g,e*, s,50

söylemesi, İslam'ın güzelliklerini dile getirmesi vb. gibi özellikleri dile getirdiğini görmekteyiz. Aslında bu güzel sözlerin menbaaı Kur'an'ı Kerim'dir. Çünkü şiir içeriklerine baktığımızda Kur'ani bir üslup kullandığını anlıyoruz. Bu üslubun olması İbn Revaha'nın içselleştirdiği İslâmî duyguların şiir olarak tezahüründen ibarettir. Abdullah b. Revâha sözleriyle, özüyle, kişiliğiyle, İslam'a ve onu tebliğ eden kutlu Nebiye hakkıyla hizmet etmiştir. Verilen vazifeleri yerine getirmiştir. Mesela; Hz. Peygamber, Kureyşi hicvetme konusunda İbn Revaha'ya haber göndererek, "*Onları hicvet.*" demiştir. İbn Revaha'da emri yerine getirerek Kureyşi yermiştir.¹⁷⁹

Hz. Peygamber'inde şiirle ilgisi olmuştur. Nitekin Hz. Aişe'ye ;"*Hz. Peygamber şiirle misal verir miydi?*" diye sorulduğunda, Hz. Aişe de: "*Bazen Abdullah b. Revâha'nın şiirlerinden misal verirdi.*" şeklinde karşılık vermiştir.¹⁸⁰ Bu rivayet, Hz. Peygamber'in Abdullah b. Revâha'ya güvendiğini göstermektedir. Abdullah b. Revâha, Hz. Peygamber'in kendisiyle ilgisini şöyle anlatır; Rasûlullah'ın (a.s) mescidine uğradım o esnada Hz. Peygamber'in beni çağırdığını duydum hemen yanına gittim bana "*Buraya otur.*" diye buyurdular, bende önüne oturdum sonra bana "*Sen şiir söylemek istediğinde, nasıl dile getiriyorsun ?*" diye sordu. Ben de: "*Şöyle bir düşünüp söylüyorum.*" dedim. "o zaman müşrikler hakkında bir şey söyle." dedi. Herhangi bir hazırlık yapmamıştım, biraz düşünüp onlar hakkında kaba ve basit içerikli bir şiir söyledim. Ama böyle vasfetmemden pek hoşlanmadığımı gördüm. Bunun üzerine dua mahiyetli bir şiir söyledim. Rasûlullah'ın (a.s) yüzünde bir memnuniyet belirdi ve: "*Allah Seni de sabit kılsın.*" diye buyurdu.¹⁸¹

Abdullah b. Revâha'nın birçok meziyetinin olması onun çok iyi bir eğitim aldığıının göstergesidir. Çünkü okur-yazarlığın az olduğu o dönemde okuma-yazma biliyordu.¹⁸² İbn Revâha'nın elçi olarak gönderilmesi dış ilişkileri bildiğini, ordu komutanı olarak seçilmesi liderlik vasfının olduğunu, söz ustası yani şiirleriyle düşmanla savaşması, şairliğin, kılıcıyla mücahit ruhuyla savaflara katılması, kahraman olduğunu göstermektedir. Hadis rivayetinde bulunmasını araştırdığımızda ise, çok fazla hadis rivâyet etmediğini görüyoruz. Ancak kendisinden az da olsa hadis rivâyet edenler vardır. Bunlar, Numan b. Beşir İbn Abbas, Enes b. Malik, Üsame b. Zeyd, Ebu Hureyre, Abdullah b. Revâha'dan hadis rivâyet etmişlerdir.

¹⁷⁹ Ebu'l-Hüseyn, Müslim, b. Haccâc, 'Sahîh-i Müslim', *Fedâilü's-Sahâbe babı*, 157

¹⁸⁰ İbn Hanbel, VI, 222.

¹⁸¹ İbn Sa'd, III, s,489

¹⁸² İbn Sa'd, III, s,487

Tabiinden Kays b. Ebi Hazım, Ebu Seleme b. Abdurrahman, Ata b. Yesar, İkrime ve daha başkalarında İbni Revâha'dan hadis rivâyet etmişlerdir.¹⁸³

Abdullah b. Revâha'dan rivâyet edilen hadis, Beni Mustalik (Müreyysi) Savaşı'nda Hz. Peygamber Abdullah b. Revâha'nın gece evine gitmesi üzerine söylenmiştir. Hz. Peygamber; Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, oda Abdullah b. Revâha'dan rivâyet ettiğine göre: "Hz. Peygamber gece vakti bir kişinin ailesine (evine) gitmesini nehyetti." diye buyurmuştur.¹⁸⁴ İkrime yoluyla Abdullah b. Revâha'dan rivâyet edilen hadiste: "Rasulullah (s.a) bizden birinin cünüp iken Kur'an okumasını nehyetti." diye geçer.¹⁸⁵ Kahraman, şair, hatip, lider gibi vasıflara sahip bu güzide sahabeden, hadis rivayet edildiğini de bu hadislerden anlıyoruz.

Abdullah b. Revaha Şuara suresinin, "Şairlere gelince, onlara da sapmışlar uyar. Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıklarını yaptık dediklerini görmez misin?" mealindeki 224-226 ayetleri nazil olunca, "Allah benim de şair olduğumu biliyor, o zaman ben de onlardanım" diyerek üzülmüştü; bunun üzerine "Ancak iman edip iyi işler yapanlar müstesna." başlayan 227. Ayet nazil olunca şiir ile ilgili endişeleri kalmamıştır.¹⁸⁶

İbn Revaha'nın şiirlerinde şarap, içki, kadın, aşk vb. temalar yer almamaktadır. Çünkü İslam ona bir hüviyet vermişti, bunu göz önüne aldığımızda onun şiirinde İslâm'ın idealleri ve İslam yolunda şehadet olduğunu görüyoruz. Çünkü Şehadet cennete giden yollardan biriydi.¹⁸⁷

Şiirlerinin genel özellikleri ve içeriği hakkında şunları söyleyebiliriz:

- Doğruluk içerir, yalancı çermez.
- Açıktır ve halkın anlaması kolaydır.
- Ağır ve anlaşılmaz konular içermez.
- Gerçek dışı olaylara yer vermez.
- Üslupta ahenk vardır. Kopukluk yoktur.
- Dini hisler, ahiret özlemi gibi temalar içerir.
- Nefsi yerici, dünyayı aşağılayıcı, ahireti murat etme gibi muhtevaya haizdir.
- Ahiret, Cennet, hidayet, tevhid vb. konular içerir.

¹⁸³ Velid Kassab, a.g.e .s,46

¹⁸⁴ İbn Hanbel, III, 451

¹⁸⁵ Velid Kassab, . a,g,e .s,46

¹⁸⁶ İbn Sa'd, III, a,g,e. s,489

¹⁸⁷ İbn Hişâm, a,g,e , IV, s, 20

- Şehitlik isteği,o makama vuslat temennisi temaları
- Hz. Peygamber'e değer veren temalar içerir.

Abdullah b. Revâha'nın şiirleri "Klasik Arap Şiirleri" formatındadır. Bu şiir Arap toplumunda daha çok rağbet görüyordu.¹⁸⁸ Şiirlerinde Arap aruzunun oluşturduğu, tavil, vafir, basit, recez, münserih, kamil, hafif, veznindeki bahirleri kullanmıştır.

Bahir (bahr ve çoğulu buhûr) Arapça bir sözcük olup "deniz; büyük ırmak ve çok miktarda suyun toplandığı yer vb." demektir. İstilah mânasını çok sayıda ve çeşitli vezinleri ihtiva ve temsil ettiği için kazanmış olmalıdır. Meselâ Halîl b. Ahmed ve talebeleri uzun zaman bunu nevi (çoğulu envâ'), Cevherî (ö. 400/1009) bab (çoğulu ebvâb) diye ifade etmişlerdir. Halîl b. Ahmed, eski şiirlerin incelemesiyle hâlâ yaşamakta olan sistemini kurmuş, arûzda mevcut bütün vezinleri önce beş aslî şekle bağlamış, bu beş nazarî vezinden de on beş nazarî vezin türetmişti. Mütedârik'in ilave edilmesiyle on altıya çıkan bu ideal vezinden, yine Halîl b. Ahmed'in koyduğu birtakım illel ve zihâfât kaideleriyle, eski Arap şairlerinin eserlerini taktî' etmek (tef'ilelere ayırıp veznini bulmak) mümkündür. Bunlardan birinci dâireye muhtelif denilir ve tavîl, medîd ve basît bahirlerini; ikinciye mü'telife denir ve vâfir, kâmil bahirlerini; üçüncüye müctelibe denir ve hezec, recez ve remel bahirlerini, dördüncüye müştebihe denir ve serî', münserih, hafif, muzâri, muktedab ile müctes bahirlerini ihtiva eder. Beşinci dâire müttefika diye anılır, mütekârib ile Halîl b. Ahmed'in sistemine sonradan ilâve edilen mütedârik bahirlerini içine alır.¹⁸⁹

Abdullah b. Revâha, İslam'a gönül vermiş Peygamber aşığı, şiiriyle, sözüyle, kalemiyle, kılıcıyla, örnek şahsiyetiyle, bir örnek abidesi diyebileceğimiz güzide sahabenin adıdır. Arzuladığı makama, şehadet makamına layık bir hayat yaşamış ve bu dünyadan vefalı dost dediği, Hz. Peygamber özlemiyle veda etmiştir.

¹⁸⁸ Velid, Kassab, a, g, e .s, 37

¹⁸⁹ Nihat M. Çetin "bahir" DİA, İstanbul 1991 c.4, s.484,

Abdullah b. Revâha'nın Cahiliye dönemine ait 52 dizeden oluşan 6 şiir tespit edilmiştir. Bunlar;

Şiir bahri	Şiir sayısı	Dize sayısı
Basit	1	2
Münsarih	1	7
Tavil	2	16
Vafir	2	27

Abdullah b. Revâha'nın İslamî dönemine ait 148(yüz kırk sekiz) dizeden oluşan 29(yirmi dokuz) şiir tespit edilmiştir. Bunlar:

Şiir bahri	Şiir sayısı	Dize sayısı
Basit	4	15
Hafif	2	3
Kamil	1	1
Meştüri'r-Recz	10	58
Tavil	8	39
Vafir	4	32

İKİNCİ BÖLÜM

(- التّضامّ – المصاحبة اللغوية - EŞDİZİM (COLLOCATION))

Çalışmamızın bu bölümünde metni metin yapan unsurlardan biri dediğimiz bağlaşıklık ve bu bağlaşıklıkla sağlayan ölçütlere kısaca yer vererek eşdizime temel olan sözcüksel bağdaşıklığı ve eşdizimi açıklamaya çalışacağız. İbn Revâha'nın şiirlerinde tespit ettiğimiz eşdizim türlerini de inceleyerek eşdizimsel örüntülere yer vereceğiz.

1. BAĞLAŞIKLIK (COHESİON/الاتساق)

Metinsellik ölçütlerinden *bağlaşıklık* (الاتساق), metinlerin küçük ölçekli yapısını oluşturmaktadır.¹⁹⁰ Bağlaşıklık, metnin yüzeysel yapısını, kelime dizimleri, cümle oluşumları vb. konuları kapsayan, cümlelerin metin oluşumunda eklenerek bir dilsel bütünlük oluşturacak şekilde, metin içi bağlantıları kuran dilsel özelliklerin tümüdür.¹⁹¹ Beaugrande ve Dressler, metinsellik için yedi tür ölçüt ortaya koymuşlardı, bu ölçütlerin olmayışı, bir metnin iletişimsel işlevini ve bildirişim özelliğini kaybetmesi anlamına geleceğini söylemişlerdir.¹⁹² Zikredilen ölçütler şunlardır: Bağlaşıklık, bağdaşıklık/tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık, metinlerarasılıktır. Bu ölçütlerden 'bağlaşıklık' ve 'bağdaşıklık/tutarlılık' metin merkezli. Diğer ölçütler ise, kullanıcı veya bağlam merkezlidir.¹⁹³

Bağlaşıklık, dilbilimciler tarafından farklı ama birbirlerine yakın ifadelerle tanımlanmıştır. Açıklamalardaki farklılıktan ziyade, işaret edilen nokta ve anlatılmak istenen mana aynıdır. Bu ifade farklılıkları bağlaşıklık ölçütünün anlam ve kapsamı hakkında fikir vermektedir.

¹⁹⁰ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 68.

¹⁹¹ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 17.

¹⁹² Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 113; Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁹³ Özsoy vd. *a.g.e.*, s. 156; Torusdağ - Aydın, s. 16.

Günay'a göre bağlaşıklık: “Bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran, dille ilgili özelliklerin tümünü belirten ölçüttür.”¹⁹⁴ Ögeyik. Bağlaşıklık “Bir metnin yüzey yapısındaki dilbilgisel özelliklerdir.” Şeklinde ifade etmiştir.¹⁹⁵ Dilidüzgün de “Metindeki dilsel, dilbilgisel uyum yani bütünlüktür ve dilbilgisel bağımlılık üzerine kuruludur.” der.¹⁹⁶ Beaugrande ve Dressler göre ise bağlaşıklık, metinlerin yüzey yapısında bulunan dilsel prensiplerin dilbilgisel biçimlere göre birbirine bağlı olduğunu ifade etmektedirler.¹⁹⁷ Halliday ve Hasan'ın açıklamalarına göre bağlaşıklık, “Bir metnin ne anlama geldiğiyle değil, anlamsal bir yapı olarak nasıl oluşturulduğuyla ilgilidir.”¹⁹⁸

Bağlaşıklık, metni hem dilbilgisel hem de sözcüksel açıdan birbirine bağlamaktadır. Böylece metin bir bütün halinde ele alınır. Çünkü cümleler sıyak ve sibak açısından birbirine bağlandığı için, bir cümlenin açıklaması ya bir önceki cümle ile ilişkilidir ya da önceki cümle hakkında bilgi vermektedir.¹⁹⁹ Böylelikle metin “bütünsel” bir yapıya sahip, metinsel ve iletişimsel bir özellik kazanır. Halliday ve Hasan, cümlelerin metin oluşturabilmesi için gerekli olan özelliklerin bağlaşıklık ilişkileriyle sağladığını, metnin bir anlam bağlantısı içinde olduğunu belirtmektedirler. Aynı şekilde bağlaşıklığın, bir metnin doğru bir şekilde biçimlendirilmiş olmasının, metin olan ile metin olmayanı birbirinden ayırt etmeyi kolaylaştırdığını da ifade etmektedirler.²⁰⁰ Zira bağlaşıklık ölçütünün, bir metni metin olmayandan ayıran ana özellikler içerdiği konusu birçok dilbilimci tarafından ifade edilmektedir.²⁰¹ Bağlaşıklık yoluyla metnin yüzey yapısında bulunan biçimsel ve dilbilgisel ilişkiler ortaya çıkarılmaktadır. Bundan dolayı bağlaşıklık olgusu, metinlerdeki anlamsal ve mantıksal öğelerin oluşumunu ifade eden tutarlılık ölçütü için esas kabul edilmektedir.²⁰²

¹⁹⁴ Günay, *a.g.e.*, s. 71.

¹⁹⁵ Ögeyik, *a.g.e.*, s. 15.

¹⁹⁶ Dilidüzgün, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁹⁷ Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 3.

¹⁹⁸ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 26.

¹⁹⁹ Özsoy vd., *a.g.e.*, s. 156.

²⁰⁰ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 2-4.

²⁰¹ el-Ezher ez-Zinâd, *Nesîcû'n-nass*, Beyrut, ed-Dâru'l-Beyzâ: el-Merkezu's-sâkâfuyyu'l-arabîyy, 1993,

²⁰² Muhammed Hattâbî, “Lisâniyyât en-Nass: Medhalün ilâ insicâmi'l-hitâb” 1. bsk., Beyrut, el-Merkezu's-sekâfiyyü'l-arabî, 1991, s.12

1.1. Bağlaşıklık Ögeleri (Elements of Cohesion/أدوات الاتساق)

Metinleri anlam, oluşum ve fonksiyon yönünden bir bütün olarak inceleyen metindilbilim, bir metni metin yapan ve metinde bütünlüğü sağlayan bazı ölçütler ortaya koymaktadır.²⁰³ Bu ölçütlerden *bağlaşıklık* (الاتساق) ve *bağdaşıklık/tutarlılık* (الانسجام), metnin iletişimsel özelliği ile ilgilidir. Metnin küçük ölçekli yapısı anlamına gelen bağlaşıklık, metnin büyük ölçekli ve derin yapısına ulaşmada bir anahtar fonksiyonu taşımaktadır.²⁰⁴ Metindilbilime göre bağlaşıklık olgusu, çeşitli dilbilgisel araç ve sözcüksel bağlantılarla sağlanmaktadır.²⁰⁵ Bu bağlantılar, Halliday ve Hasan'nın ele aldığı ve metinlerde bağlaşıklığı sağlayan ögeler²⁰⁶ şunlardır:

- 1) Gönderim (Reference/الإحالة)
- 2) Değiştirim (Substitution/الاستبدال)
- 3) Eksiltili Yapı (Ellipse/الحذف)
- 4) Bağlama Edatları (Conjunction/أدوات الربط)
- 5) Sözlüksel Bağlaşıklık (Lexical Cohesion/الاتساق المعجمي)²⁰⁷

Bu ögelerden dil bilgisiyle ilgili olanlar; gönderim, değiştirim, eksiltili yapı ve bağlama araçlarıdır. Anlamla ilgili olan öge ise, sözlüksel bağlaşıklıktır.²⁰⁸ Torusdağ ve Aydın'ında bu bağlamda dile getirdiği üzere “*Biçimsel olarak metnin yüzey yapısında yer alan sözcüksel ve dilbilgisel bağlaşıklık ilişkilerinden hareketle derin yapısındaki anlam ilişkilerine ulaşılır.*”²⁰⁹ Yani bir metni anlama bağlaşıklığı sağlayan ölçütlerdir diyebiliriz. şimdi bu bağlaşıklık ögelerini kısaca açıklayalım.

²⁰³ Bu ölçütler yedi tane olup, bir önceki sayfada ele alınmıştı

²⁰⁴ Eyup Akşit, “Metin Dilbilimsel Bir Analiz: Abdullah b. Revâha'nın Hz. Hamza'nın şehadetine İlişkin şiirinde Bağlaşıklık Ögeleri”

²⁰⁵ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 4-6; Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 68.

²⁰⁶ Bağlaşıklık ögelerini tasnif ederken M.A.K. Halliday ve R. Hasan'ın ortak çalışması olan “*Cohesion in English*” isimli eserde yer alan sınıflandırma tercih edildi. Bkz. Halliday - Hasan, *Cohesion in English*, s. 6.

²⁰⁷ Halliday – Hasan, *a.g.e.*, s. 6.

²⁰⁸ Halliday – Hasan, *a.g.e.*, s. 6; Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 68.

²⁰⁹ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 189.

1.1.1. Gönderim (Reference/الإحالة)

Bağlaşıklık öğelerinden olan gönderim ölçütü, metni oluşturan kelimeler, cümleler ve paragraflar arasında bir anlam ilişkisini kurarak iletişimi sağlayan dilbilgisel araçlardır.²¹⁰ Bu özelliğiyle gönderim, metin içinde bağlaşıklığın gerçekleştirilmesini sağlayan en önemli unsurdur.²¹¹

Beaugrande ve Dressler, gönderim hakkında, bir metni sadeleştirmek ve hacmini azaltmak için kullanılan bağlaşıklık mekanizmalarıdır, şeklinde ifade eder. En açık bağlaşıklık mekanizması ise, ekonomik ve kısa kelimelerin kullanımı olan gönderimdir.²¹² Vardar ise gönderimi “*Bir göstergeyi bir göndergeye bağlama.*”²¹³ şeklinde açıklar. Bu açıklamada iki önemli kavramdan söz eder: Gösterge ve gönderge. Bunlardan gösterge, “*Genel olarak bir başka şeyin yerini alabilecek nitelikte olduğundan kendi dışında bir şey gösteren her türlü nesne, varlık ya da olgu; özel olarak, dilsel bir gösterenle bir gösterilenin birleşmesinden doğan birim.*”²¹⁴ olarak izah edilmektedir. Gönderge ise, “*Bir göstergenin belirttiği gerçek ya da düşsel nesne ya da varlık; göndermede bulunduğu bağlam ya da durum*” şeklinde ifade edilmektedir.²¹⁵

Gönderim, metni oluşturan öğeler arasında ilişki kurarak iletişimi sağlar. Gönderimin sağlanması için gerekli araçları şunlardır: Zamirler (Pronouns/الضمائر), işaret isimleri (Demonstrative Nouns/أسماء الإشارة), ismi mevsûller ve karşılaştırma edatları (Comparative/أدوات المقارنة). Bu araçlardan zamirler, metinde gönderim aracı olarak önemli bir işleve sahiptir.²¹⁶ Halliday ve Hasan, göndergenin metin içi ve metin dışı olmasına göre, metin dışı gönderim ya da diğer bir ifadeyle durumsal gönderim (إحالة الى خارج النص/ Exophoric Reference) ve metin içi gönderim veya diğer ismiyle metinsel gönderim (إحالة الى داخل النص/ Endophoric Reference) olmak üzere ikili bir yol izlemişlerdir. Metin içi gönderimde kendi içinde art gönderim

²¹⁰ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 33, 308.

²¹¹ Melike, İmâran – Vesîle, Bû Suveyra, ‘el-İttisâk ve’l-insicâm fî sûrati’l-Mücâdele’

²¹² Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 60.

²¹³ Vardar, *a.g.e.*, s.74.

²¹⁴ Vardar, *a.g.e.*, s.106.

²¹⁵ Vardar, *a.g.e.*, s.104.

²¹⁶ Akşit, “Metin Dilbilimsel Bir Analiz, “*a.g.m.*”.

(Cataphora/إحالة بعدية) ve ön gönderim (Anaphora/إحالة قبلية) olarak iki bölüm şeklinde incelemişlerdir.²¹⁷

1.1.2. Değiş-tiririr (Substitution/الاستبدال)

Metin içinde bağlaşıklığı sağlayan bir başka öge de değiştirimdir. Değiştiririr, metinlerde bulunan isimlerin, fiillerin veya cümlelerin yerini alan bir unsurun kullanılması, değiştirilmesidir.²¹⁸ Başka bir ifadeyle değiştiririr, metni oluşturan ögelerin yerine başka unsurun kullanılmasıdır Bu yönüyle değiştiririr, bağlaşıklık ilişkisi açısından gönderim ile benzer fonksiyona sahiptir. İkisini ayıran fark, gönderimin anlamsal düzeyde olması, değiştiririmin ise, dilbilgisel - sözcüksel düzeyde olmasıdır.²¹⁹ Halliday ve Hasan, değiştiririlen ögeye bağlı olarak değiştiririmi, İsim değiştiririmi (nominal/ استبدال اسمي), fiil değiştiririmi (verbal/ استبدال فعلي) ve cümle değiştiririmi (clausal/ استبدال قولي), şeklinde üç bölümde incelemişlerdir:²²⁰

1.1.3. Eksiltirir Yapı (Ellipse/الحذف)

Bağlaşıklık ögelerinden bir diğeri ise, eksiltirir yapılarıdır. Eksiltirir/hazif/Ellipse Halliday ve Hasan tarafından “*Metinde söylenmemesine rağmen anlaşılan şey.*”²²¹ şeklinde izah edilmiştir. Aydın ve Torusdağ eksiltirir yapıyı, “*Eksik fakat anlaşılır tümce kullanma biçimi*” olarak açıklarlar.²²² Günay’a göre ise eksiltirir yapı, bir cümlelerin ögeleri silinmesine rağmen cümlelerin bir anlam kaybına uğramamasıdır.²²³

Halliday ve Hasan’a göre eksiltiririyapı ve değiştiririr arasında bir benzerlik olsa da dilbilgisel olarak aralarında fark vardır. Bu farkın en önemli özelliği, eksiltiririyapıda değiştiriririr ögesinin bulunmayışıdır.²²⁴ Bu yönüyle eksiltiririyapı araştırmacılar tarafından “*sıfır değiştiriririr.*” olarak tanımlanmıştır.²²⁵ Halliday ve Hasan,

²¹⁷ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 31-33; Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 17.

²¹⁸ Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 19; Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 88-89.

²¹⁹ Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 19.

²²⁰ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 88-91; Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 20.

²²¹ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 141.

²²² Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 137.

²²³ Günay, *a.g.e.*, s. 83.

²²⁴ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 92.

²²⁵ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 142; Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 21.

değiştirimde olduğu gibi eksiltiyi de isim eksiltisi, fiil eksiltisi ve cümle eksiltisi şeklinde üç kısımda incelemişlerdir.²²⁶ Beaugrande ve Dressler eksilti yapı için, “Bir metnin etkililiğine ve yoğunluğuna katkı sağlayan bir düzenektir.” ifadesi kullanmışlardır.²²⁷

Metin oluşturan kişi-yazar, okuyan kişinin bildiğini farz ettiği ifadeleri metinden çıkarabilir. Okuyan kişi metinden çıkartılan silinen bilgilere konuyla ilgili dil içi ve dil dışı diğer bağlamlardan ve elde ettiği bilgilerden faydalanarak ulaşır.²²⁸ Böylelikle eksiltili yapı sayesinde metin, kısa ve öz bir yapıya sahip olur. Bu uygulama ile yazar, okuyan kişiyi pasif olmaktan çıkarıp aktif olmaya, bilinenden bilinmeye doğru bir zihinsel faaliyette bulunmaya ve akıl yürütmeye sevk eder. Metni oluşturan kişi, sadece okurun bildiğini varsaydığı kelime, cümle, paragrafları veya lüzumsuz tekrara yol açacak öğeleri çıkarabilir.²²⁹ Aksi halde eksiltili yapı metnin bağlaşıklığını bozar. Arap dili ve belâğatı bilginlerinden ünlü dilbilimci İbn Cinnî bu durumu okuru, gaybı (bilinmeyi) bilmekle sorumlu tutmak olduğunu ifade etmiştir.²³⁰ Bu nedenle metin yazarının, okuyucunun anlayabileceği şekilde eksiltilere yer vermesi gerekir. Aksi halde iletişim gerçekleşemez.²³¹

Hazifli/eksiltili kullanımlar hemen hemen her metinde, atasözlerinde bazı unsurların düşürülmesiyle gerçekleşir. Hazif olgusu, sözcük ve cümle yığınlarının önüne geçerek muhatabına en kısa yoldan iletişim sağlar. Bunun yanı sıra metni okuyan veya inceleyeni muhakeme yapmaya, metnin iç bağlantılarını tespit etmeye, sahip olunan önceki bilgilere ulaşma ve metinde belirtilmeyen unsurları bulmak için zihinsel faaliyette bulunmaya yöneltir. Böylelikle yazar, yapılan bu hazifle okuru metinde aktif hale getirir.

1.1.4. Bağlama Edatları (Conjunction/أدوات الربط)

Bağlama edatları, (أدوات الربط/conjunction), metinde bulunan sözcüklerin arasında bağlantıyı sağlayan araçtır. Bu bağlantı aracılığıyla cümleler, paragraflar ve

²²⁶ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 146.

²²⁷ Beaugrande - Dressler, *a.g.e.*, s. 66.

²²⁸ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 137.

²²⁹ Karataş, *a.g.e.*, s. 75.

²³⁰ Ebu'l-Feth Osmân İbn Cinnî, *el-Hasâis*, (Thk. Muhammed Alî en-Neccâr), Cilt 2, Kâhire, el-Mektebetü'l-ilmîyye, ty., s. 362.

²³¹ Akşit, “Metin Dilbilimsel Bir Analiz, “*a.g.m.*”.

sözcükler arasında konu ve anlam bütünlüğü sağlanmış olur.²³² Böylelikle metni oluşturan parçalar arasındaki irtibatı kurarak metin içi bağlaşıklık sağlar.

Bağlama ögesi, diğer bağlaşıklık ögelerinden farklıdır. Çünkü bağlama, gönderim, değiştirim ve eksiltide olduğu gibi önceden varolan veya sonradan oluşabilecek farazi bir unsur hakkında araştırma yapmaya sevk eden bir işaret veya gönderim içermez.²³³ Bağlama ögesinin asıl amacı, “*Sonraki bir bölümün öncekine düzenli bir şekilde bağlanmasını sağlayan yolu belirlemektir.*”²³⁴ Çünkü metin, art arda cümle, paragraf ve sözcüklerden oluşmaktadır. Art arda gelen parçaların bir bütün oluşturabilmesi için, parçaları birleştirecek çeşitli bağlama edatlarının olması gerekir. İşte bu bağlama edatları da metinde bütünlüğü sağlayan unsurlardandır.²³⁵

Bu yönüyle bağlama edatları bir metnin bağlaşıklık ve tutarlı hale gelmesini sağlayan ögelerdir. Bağlama edatları denildiğinde akla ilk gelen atıf harfleridir ama aşağıda görüleceği üzere bir metinde bulunan parçaları, hem şekilsel hem de anlamsal açıdan bir bütün oluşturacak şekilde birbirine bağlayan başka unsurlar da vardır. Halliday ve Hasan, bağlama edatlarını, dil birimleri arasında anlam ilişkileri kuran işlevlerine göre;

Ekleyici(additive/الربط الإضافي),

Çeliştirici (adversative/الربط العكسي),

Nedenleyici (causal/الربط السببي),

Zamanlayıcı (temporal/الربط الزمني) olmak üzere dört kategoride ele almışlardır.²³⁶

1.1.5.Sözcüksel Bağlaşıklık (Lexical Cohesion/ الاتساق المعجمي)

Metinlerde bağlaşıklık sağlayan diğer bir öge Lexical Cohesion/ الاتساق المعجمي sözcüksel bağlaşıklıktır. Bu prensip, diğer bağlaşıklık ögelerinden tamamen farklıdır.

²³² Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 151.

²³³ Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 22.

²³⁴ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 227; Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 23.

²³⁵ Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 23; Zeyd, *a.g.e.*, s. 27.

²³⁶ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 238-239.

Çünkü sözcüksel bağlaşıklıkta metinde bulunan ve metindeki unsurlar arasında bağlantı oluşturan biçimsel-dilbilgisel herhangi bir öge yer almaz.²³⁷

Sözcüksel bağlaşıklık, metinlerin küçük ölçekli yapısında bulunan sözlüksel birimlerin kullanımıyla ilgilendir ve büyük ölçekli yapıyı hazırlayan dil bilgisi-gramer açısından düzenlemeler içermektedir. Sözcüksel bağlaşıklık, sözcüklerin yenilenmesi, tekrarı demektir. Ancak bu kelimeler aynı bağlamda kullanıldığından dolayı artık birbirleriyle ilişkili hale gelmiştir. Birbirleriyle bağlantılı olan kelimelerin eşdizim, “Sözlüksel bağlaşıklık temelde metin tümcelerinde aynı ögenin tekrarı ve anlamsal olarak ilişkili ögelerin kullanımıyla sağlanan metin bağlarını içerir.”²³⁸ Bu bakımdan Halliday ve Hasan, sözcüksel bağlaşıklık mevzusunu, konusunu tekrar/yineleme (reiteration/التكرير) ve eşdizim (collocation/المصاحبة - التضام اللغوية) olarak iki bölümde ele almışlardır.²³⁹

1.1.5.1.Tekrar/Yineleme (Reiteration/التكرير)

Tekrar-Yineleme, metindeki bir kelimenin aynı şekilde tekrar etmesi veya sözcüklerin genel anlamlı kavramlarla yenilenmesi, tekrar edilmesi şeklinde gerçekleşir.²⁴⁰ Bu tekrarlar ya aynı kelimeyle yada eş anlamlı ve genel bir kavramla ifade edilmesidir.

a) Sözcüğün Birebir Tekrarı: Bazı kelime ve söyleyiş şekillerinin birebir yinelenmesiyle gerçekleşir.²⁴¹

Tekrar ögesi, *tam* ve *kısmî* tekrar olmak üzere iki bölümde ele alınmıştır.*Tam tekrar*, herhangi bir değişiklik yapmadan kelimenin aynen kullanılmasıdır. *Kısmî tekrâr ise*, metindeki bir kelimenin kısmen değişiklik arz ederek tekrar edilmesidir.²⁴²

b) Sözcüğün Eş veya Yakın Anlamlısıyla Tekrarı: Bir kelimenin yakın ve eş anlamlısının kullanılmasıyla sağlanan tekrardır.

²³⁷ Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 24;

²³⁸ Özsoy vd.,*a.g.e.*, s. 161.

²³⁹ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 288.

²⁴⁰ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 288, 291; Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 24-25.

²⁴¹ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 74.

²⁴² Beaugrande, *a.g.e.*, s. 306; Kısmî tekrar ve örnekleri için bkz. Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 87-92.

c) **Sözcüğün Genel Anlamlı Kavramlarla Tekrarı:** Bir metinde önceden geniş izahlarla ifade edilen bir sözcüğün tafsilatlı genel bir kavramla ifade edilmesidir.²⁴³

Halliday ve Hasan, yineleme-tekrar ögesine genel bir örnek vererek konuyu açıklamışlardır.²⁴⁴ Bu örneğin aslı İngilizce olduğundan önce orijinalini, ardından da Arapça ve Türkçe çevirisini vererek tekrar konusunu bu şekilde açıklamak istiyoruz:

“I turned to the ascent of the peak {the ascent/the climb/ the task/ the thing/ it} is perfectly easy.”

“شُرعتُ في الصُّعود إلى القمة {الصُّعود/التسلق/العمل/الشيء/ (هو) سهل للغاية“

“Zirveye çıkmaya başladım. [(zirveye) çıkış/tırmanış/(bu)iş/(bu) şey/o] gayet kolaydır.”

Halliday ve Hasan tekrar konusuna verdiği örnek incelendiğinde, ilk cümlede yer alan الصُّعود kelimesi öncekinin birebir tekrarıyla, ikinci olarak التسلق sözcüğüyle eş anlamlısının tekrarıyla yineleme yapılmıştır. Üçüncü ve dördüncü de ise sözcük olan “الصُّعود yükseliş, التسلق tırmanış” anlamlarını veya böyle bir işi de içine alan genel anlamlı العمل ve الشيء kelimeleriyle tekrar sağlanmıştır.²⁴⁵

1.1.5.2. Eşdizim (collocation/التضام – المصاحبة اللغوية)

Sözcüksel bağlaşıklığı sağlayan diğer bir öge de eşdizimlerdir.²⁴⁶ Bu terim Z. Harris tarafından ilk kez 1750 yılında kelimelerin dizimine ile ilgili çizgisel oluşum özelliği şeklinde kullanılmıştır.²⁴⁷ Eşdizim terimi hakkında hemen hemen aynı noktayı işaret eden başka tanımlar da yapılmıştır. Palmer eşdizimi “*Yalın sözcüklerden daha fazlası olan sözcük birliktelikleri*” şeklinde dile getirmiştir.²⁴⁸

Berke Vardar ise eşdizimi, “*İki ya da daha çok sayıda dil biriminin genellikle aynı dizimlerde yer almasıdır.*”²⁴⁹ Şeklinde ifade etmiştir. Eşdizim, iki parçanın

²⁴³ Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 134.

²⁴⁴ Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 279; Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 24.

²⁴⁵ Bu örnek ve açıklamaları için bkz. Halliday - Hasan, *a.g.e.*, s. 279; Hattâbî, *Lisâniyyât*, s. 24-25.

²⁴⁶ Özsoy vd., *a.g.e.*, s. 162.

²⁴⁷ H. Palmer, (1933). *Second Interim Report on English Collocations*, Tokyo, 1933, The relationship between reading comprehension and second language development in a comprehension-based ESL program. *TESL Canada Journal* 11. s. 9-29.

²⁴⁸ Palmer, *First Interim Report on Vocabulary Selection* Tokyo, 1931, s. 4.

²⁴⁹ Vardar, *a.g.e.*, s. 94-95.

arasındaki bağlantı şeklinde de ifade edilebilir. Bu, eşdizim terimini tanımlama çabalarının temel noktasını oluşturmaktadır.²⁵⁰ Başka bir ifadeyle eşdizim, aynı bağlamda aynı konsept alanına ait kelimeleri kullanarak birbiriyle bağlantılı cümleler kurmaktır.²⁵¹ Halliday ve Hasan göre eşdizim ‘*Bir metinde sözcüklerin birlikte bulunma eğilimi*’dir.²⁵² Eşdizim metin sözcüklerinden oluşan bir örgüdür. Metinde bulunan sözcükler birbiriyle hem dilbilgisel hem de anlamsal olarak uyumlu olmalıdır. Zira sözcüklerin anlamsal uyumu eşdizim ile sağlanır.²⁵³

Bu izahlar neticesinde eşdizimi, ‘bereber sıkça kullanılan ve aralarında anlamsal bağ bulunan sözcüklerin oluşturduğu yapılar’ diye tanımlamak mümkündür. Böylece bir kelime diğer bir kelimeye eşdizimsel örüntüleme vasıtasıyla bağlanmak suretiyle metindeki sözcüksel bağlaşıklığın ortaya çıkmasına katkı sağlar.²⁵⁴

Eşdizim yoluyla metindeki kelimeler arasında anlamsal bir uyum oluşmaktadır. Eşdizim metinlerin oluşumunda da önemli bir işleve sahiptir.²⁵⁵ Eken, metinlerin oluşumunun kelimelerle değil, eşdizimli yapılarla sağlandığını ifade etmektedir.²⁵⁶ Bundan dolayı eşdizim, sözcüklerin anlamını belirlemede de önemli bir yere sahiptir.

Örneğin; “Alın yazısı böyleymiş”, “Onun alın ak”, “Şu ağırlığı kaldıranın alınını karışlarım.” cümlelerinde yer alan “alın” sözcüğünün anlamı birlikte kullandığı sözcüğe göre değişmektedir. Aynı şekilde, “eli açık”, “eli sıkı”, “eli uzun” cümlelerinde görüldüğü üzere “el” sözcüğü, eşdizim oluşturduğu sözcüğe göre manası değişmektedir. Başka bir örnekte “temiz kalpli”, “katı yürekli”, “ağır başlı”, “bahtı kara”, “kalp kırmak”, “hapşırık tutmak”, “tepesi atmak”, “sıkboğaz etmek”, “canını sıkmak”, “diline dolamak”, “yan çizmek” vb. sözcük birliktelikleri de eşdizimli yapıları oluşturmaktadır. Bu kullanımlar birden fazla sözcükten oluşsa da, aynı dizimde olmaları ve birliktelik oluşturdukları için tek bir parça haline gelmiştir. Dilimizde bu gibi örneklerin yanında, sosyal selamlamalar; “iyi günler”, “mutlu

²⁵⁰ Neticeyi Tayyibe Eken, “Anlatı Metinlerinde Sözcük Birliktelikleri: Türkçe Üzerine Eğitim-Öğretim Ortamları Hedefli Gözlemler”, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, 2015, s. 90.

²⁵¹ Dilidüzgün, *a.g.e.*, s. 78.

²⁵² Halliday - Hasan, *a.g.e.*, 284-286.

²⁵³ Akşit, “Metin Dilbilimsel Bir Analiz”, *a.g.m.*”.

²⁵⁴ Torusdağ - Aydın, *a.g.e.*, s. 92.

²⁵⁵ Akşit, “Metin Dilbilimsel Bir Analiz”, *a.g.m.*”.

²⁵⁶ Eken, “Eşdizimlerin Saptanmasına ve Betimlenmesine Yönelik Kuram ve Yaklaşımlar”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 13, Sayı 33, 2016, s. 31.

yıllar” gibi, cümleler nezaket ifade eden; “teşekkür ederim”, gibi ibareler “bir varmış bir yokmuş” şeklindeki giriş cümleleri; “etekleri zil çaldı”, “ne ekersen onu biçersen” gibi deyim ve atasözleri de değişmeyen ve ayrı düşünülme-yen sabit eşdizimlerdir.²⁵⁷

Eşdizimi meydana getiren yapıların sınıflandırılmasında dilbilimsel açıdan anlam, sıklık ve karma temelli gibi üç farklı yaklaşım söz konusudur.²⁵⁸ Fakat bu yaklaşımlarla Arapça metinlerdeki eşdizimli yapıları sınıflandırmak imkanımız dâhilinde değildir. Zira devasa bir kelime hazinesine sahip olan Arap dili, bünyesinde çok sayıda eşdizim barındırır. Bundan dolayı Arapça’da birbirleriyle sıkça kullanılan eşdizimli yapıları tespit etmek oldukça zordur.²⁵⁹ Bu sebeple Arap dilinin genel yapısını ve özelliklerini göz önünde bulundurarak eşdizim oluşturan yapıları biçimsel özelliklerine göre sınıflandırmanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Konumuzla ilgili örnek verebileceğimiz Arapça eşdizimli yapıları şöylece sıralayabiliriz:

1) İsim+Harf-i Harfi+İsim veya ma’tûf aleyh+ma’tûf

(اللوموالكذب); kınama ve yalan , (الفحشوالخيانة); ihanet ve azgınlık gibi.

2) İsim Tamlaması (müzaf – müzafün ileyh)

(حماة الأطم) sarayların hamileri, (ايام الفجار) Ficar savaşları, (عورة الفتیان) gençliğin zayıf noktası
(فقدان الذكران) hfıza kaybı,

3) Sıfat Tamlaması (sıfat – mevsuf)

(بيتالنجيف) temiz ev

4) Fiil+ Fail (Mef’ül)

(يبذل جهداً) gayret sarfetmek,

5) Fiil + Fiil

(أقبل ينادى) çağırmaya başladı

6) Fiil + harf-i Cer (ilgeç)

(تُقيم على الهوان) utanç içinde olma

7) İsim + Harf-i Cer + İsim

²⁵⁷ Daha fazla örnek için bkz. Eken, “Anlatı Metinlerinde Sözcük Birliktelikleri: Türkçe Üzerine Eğitim-Öğretim Ortamları Hedefli Gözlemler” (Doktora Tezi), s. 91-94.

²⁵⁸ Bu yaklaşımlar için bkz. Eken, *a.g.e.*, s. 51-85.

²⁵⁹ Akşit, “Metin Dilbilimsel Bir Analiz , “*a.g.m.*”.

(اسلوب في التكفر) düşünce yöntemi

8) Fiil + Atf Harfi +Fiil

(قاموذهب) kalktı ve gitti

9) Fiil + Hal

(تحدث خائفا) korkarak konuştu

Arapça eşdizimsel yapıları bulmak için yapılan bu tasnif genel olup örnekleri daha da çoğaltılabilir. Eşdizimler tespit edilirken dikkat edilmesi gereken husus, bu yapıların sıklıkla bir arada kullanılıyor olmasıdır.

Dilbilimcilerin metindilbilim ile ilgili araştırmalarında üzerinde durdukları bağlaşıklık ögeleri genel hatlarıyla bunlardır. Metinleri bir bütün olarak ele alan metindilbilim, metni oluşturan yapılar arasında biçimsel ve anlamsal bağlar kurarak metin bütünlüğünü sağlayan ölçütler sunmaktadır. Bu ölçütlerinden önemli bir yeri olan bağlaşıklık olgusu, metinlerindeki dilbilgisel bağlantıları kuran ve metnin derin yapısını anlamaya yardımcı olan bir ölçüttür. Bağlaşıklığın en temel özelliği metnin yüzeyinde görülmesi, yani biçimsel olmasıdır.

Araştırmamızın bu bölümünde ele almaya çalıştığımız metindilbilim önemli ölçütlerinden bağlaşıklık konusu, konumuzun temelini oluşturmaktadır. Zira çalışmamızın esas amacı, dilbilimden yola çıkarak metindilbilime, yani bütünden parçaya ondan sonra gelen ve metinleri anlam bağlantıları inceleyen bağlaşıklığı, en sonunda konumuzun bel kemiğini oluşturan kelime birlikteliği olan eşdizim mefhûmunu Abdullah b. Revâha'nın şiirleri üzerinde tatbik ederek, Arap şiirinde eşdizimli birliktelikleri tespit etmektir. Bu bakımdan araştırmamızın maksadını gerçekleştirecek şekilde dilbilimi, metindilbilimi, bağlaşıklık ve ögelerini özellikle de eşdizimi, genel hatlarıyla ele almaya gayret ettik. Bu açıklamalardan sonra üçüncü bölüme yani, esas konumuzu oluşturan Abdullah b. Revâha'nın şiirlerinde eşdizimler bölümüne geçebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABDULLAH B. REVÂHA'NIN ŞİİRLERİNDE EŞDİZİMLER

1. CAHİLİYYE DÖNEMİ ŞİİRLERİ

Abdullah b. Revâha'nın tesbit edilen Cahiliye dönemine ait şiirleri,6 (altı) şiir 52 (elli iki) dizeden oluşan, daha çok kavmini öven, düşmanı yeren temalı şiirlerdir. Bu bölümde Abdullah b. Revâha'nın Câhiliye döneminde kabilesini övme, düşmanı yerme temalı şiirlerinin işlenmesi, Şiiri hakkında genel bilgi, şiirlerinin Arapça aslı ve tercümesi ele alınacaktır.

1.1. Vâfir Bahrinde Yazılan Şiirler

a) Vâfir Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin vâfir bahrindedir. Yirmi altı beyitten oluşmaktadır. Şiir Fedâ(feza) savaşı sırasında Abdullah b. Revâha'nın Kays b. Hatim'in Hazreci yerici sözlerine karşı aynı üslûpla karşılık verdiği şiirdir. O dönem "savaş" anlamına gelen "gün" (yevm) kelimesinin çoğulu; *eyyâm* ile Arap kabileleri arasında çıktığı için de 'Eyyâmü'l-Arab'diye zikredilmiştir. Meydana geldiği yere, olaya, çıkış sebebine göre Yevmü Buâs, Yevmü Fedâ, Yevmü Ficâr gibi adlar verilmiştir²⁶⁰. Yevmü Fedâ ya da feza Savaşı Evs ve Hazrec kabileleri arasında vuku bulmuş ve çetin bir çarpışmadan sonra Evs Kabilesi'nin zaferiyle sonuçlanmıştır.²⁶¹ Abdullah b. Revâha, Evs Kabilesi'nin şairi Kays b. Hatim'in Hazreci aşağılayan şiirlerine cevap verdiği ve söylediği şiirler ile kabilesini müdafaa ettiğine şahit oluyoruz. Şiirin üslûbü Kays b. Hatim'in kullandığı tarzda söylenmiştir. Şiir; gazel, Hazreci övme, Evs Kabilesi'ni yerme, eskiden kazanılan zaferleri hatırlatma, bölümlerinden oluşmaktadır.

²⁶⁰ Mehmet Ali Kapar, 'Eyyâmü'l-Arab' *DİA*, İstanbul 1995, c.12, s.14,16

²⁶¹ Velid Kassâb, *a, g, e*,

1. تَذَكَّرَ بَعْدَمَا شَطَّتْ نَجُودَا وَكَانَتْ تَبَيَّنَتْ قَلْبِي وَوَلِيدَا
2. كَذِي دَاءٍ يُرَى فِي النَّاسِ يَمْشِي وَيَكْتُمُ دَاءَهُ زَمَنًا عَمِيدَا
3. تَصِيدُ عَوْرَةَ الْفَتِيَانِ حَتَّى تَصِيدَهُمْ وَتَسْنَأُ أَنْ تَصِيدَا
4. فَقَدْ صَادَتْ فُوَادِكُ يَوْمَ أَبَدَتْ أَسِيلاً خَدَّهَا صَلْنَا وَجِيدَا
5. تَزَيَّنُ مَعْوَدَ اللَّبَابِ مِنْهَا شُنُوفٌ فِي الْقَلَائِدِ وَالْقَرِيدَا
6. فَإِنْ تَضُنُّنَ عَلَيْكَ بِمَا لَدَيْهَا وَتَقْلِبُ وَصَلَ نَائِلِهَا جَدِيدَا
7. لَعَمْرُكَ مَا يُؤَافِقُنِي خَلِيلٌ إِذَا مَا كَانَ ذَا خُلْفٍ كَنُودَا
8. وَقَدْ عَلِمَ الْقَبَائِلَ غَيْرَ فَخْرِ إِذَا لَمْ تُلَفِ مَائِلَةً رَكُودَا
9. إِذَا مَا وَاجِبُ الْأَضْيَافِ أَمْسَى وَكَانَ قِرَاهُمْ عَنَّا فَصِيدَا
10. بِنَانًا تَخْرُجُ الشَّوَاتُ مِنَّا إِذَا مَا اسْتَحْكَمْتَ حَسَبًا وَجُودَا
11. فُدُورٌ تَعْرِقُ الْأَوْصَالُ فِيهَا حَضِيْبٌ لَوْنُهَا بِيضًا وَسُودَا
12. وَإِنْ رَسَلٌ تَرَفَّعَ بَعْدَ طُعْمٍ فَعَادَ لِيُكِي يُعَادَ لَهُ أُعِيدَا
13. مَتَى مَا تَأْتِ يَثْرِبُ أَوْ تَزُرُّهَا تَجِدُنَا نَحْنُ أَكْرَمَهَا وَجُودَا
14. وَأَغْلَظَهَا عَلَى الْأَعْدَاءِ رُكْنًا وَالْيَبْنَهَا لِبَاغِي الْخَيْرِ عُودَا

15.

وَأَخْطَبَهَا إِذَا اجْتَمَعُوا لِأَمْرٍ وَأَقْصَدَهَا وَأَوْفَاهَا عُهُودَا

16.

إِذَا نُدِعَى لِثَأْرٍ أَوْ لِحَارٍ فَتَحْنُ الْأَكْثَرُونَ بِهَا عَدِيدَا

17.

مَتَى مَا تَدْعُ فِي جُشْمِ بْنِ عَوْفٍ تَجِدُنِي لَا أَعَمَّ وَلَا وَحِيدَا

18.

وَحَوْلِي جَمْعُ سَاعِدَةَ بْنِ عَمْرِو وَتَيْمُ اللَّاتِ قَدْ لَبَسُوا الْحَدِيدَا

19.

زَعَمْتُمْ أَنَّمَا نِلْتُمْ مُلُوكًا وَتَزَعُمُ أَنَّمَا نِلْنَا عَبِيدَا

20.

وَمَا نَبْغِي مِنَ الْأَحْلَافِ وَتِرَاً وَقَدْ نِلْنَا الْمُسَوَّدَ وَالْمَسُودَا

21.

وَكَانَ نِيسَاؤُكُمْ فِي كُلِّ دَارٍ يُهَرِّسَنَ الْمَعَاصِمَ وَالْخُدُودَا

22.

تَرَكَنَا جَحْجَبِي كَبَنَاتٍ فَقَعِ وَعَوْفَاً فِي مَجَالِسِهَا فُعُودَا

23.

وَرَهْطُ أَبِي أُمَيَّةَ قَدْ أَبْحَنَا وَأَوْسَ اللَّهِ أَتْبَعْنَا نُمُودَا

24.

وَكُنْتُمْ تَدَّعُونَ يَهُودَ مَالاً أَلَانَ وَجَدْتُمْ فِيهَا يَهُودَا

25.

وَقَدْ رَدَّوَا الْغَنَائِمَ فِي طَرِيفٍ وَتَحَامٍ وَرَهْطُ أَبِي يَزِيدَا

26.

تَرَكَنَ مُجَمَّعاً وَبَنِي أَبِيهِ إِمَاءً يَحْتَلِبِينَ الضَّانَ سُودَا

1. Necudten uzaklaştıktan sonra, çocuksu kalbim hatırladı.
2. İnsanlara hasta değilmiş gibi görünür ve uzun zaman hastalığımı gizlerdi.
3. Gençlerin şehvetini cezbettin onlar avlanmak istemeseler bile onları avladın.
4. Senin gönlünü, boynunu yüzünü gösterdiği gün avladı.
5. Göğsü mücevherle, kolyelerle, küpelerle süslüdür.

6. Onda olanlasana karşı cimrilik yaparsa tekrar ona nail olur.
7. Yemin olsun ki temelinde inkar ve karşı olma hasleti olan kimse bana arkadaşlık edemez.
8. Tabak dolusu yemek bulmazlarsa bile, kabileler abartısız bizi bilir.
9. Akşam misafir geldiğinde, onların yemeği çerçöp olur.
10. Bizde dar günlerde bile yemek çıkar.
11. Et parçaları kazanlarda kaynar, koyudur rengi, beyazında siyahında
12. Bir misafir doysa bile ona tekrar yemek verilir.
13. Ne zaman Medine'ye gelip ziyaret edersen, bizi şehrin en cömerdi olarak bulacaksın.
14. Düşmana karşı en sert biziz, hayır dileyenede en yumuşak dal biziz
15. Bir iş için toplanıldığında en hatip biziz, söze en vefalı ve en adil de biziz
16. Eğer kan davasına veya sığınılmaya çağırılırsak, sayıca en fazla da biziz
17. Ne zaman Cuseym bin Avf'ı çağırırsan, beni tek başına olmayan gamsız bulursun.
18. Etrafımda Saide bin Amr kabilesi ve zırhlarını giymiş Teymu'l-let, (var)
19. Kendinizi hâkimiyete ulaştırmış, bizide köle olduğumuzu mu iddia ediyorsunuz?
20. Kabileler arası birliktelikten intikam istemeyiz, Âli efendiler makamına erişen biziz
21. Her birinizin evinde kadınlarınız, yüzlerini ve kollarını yolardı.
22. Cahcabiyi yoksul kadınlar gibi bıraktık ve Avf'ı onların arasında bıraktık.
23. Mubah kıldık Ebi Umeyye kabilesini, (kanını) Evsi'de Semut gibi yaptık.
24. Yahudilerin malına güvendidiniz, şimdi bulabiliyor musunuz Yahudileri
25. Ebi Yezid kabilesine nuhhama tarife ganimetleri iade ettiniz.
26. Babalarını oğullarını toplu bir şekilde, siyah koyunları sağan köleler olarak bıraktılar.

Sıfat Tamlaması Biçimindeki Eşdizimler ; زَمْنَا عَمِيدًا ; (uzun zaman/ bitkin düşürücü uzun süreli hastalık) eşdizimi, şiirin ikinci beytinin ikinci satırında yer alır. Şair bu dizide aşk acısının verdiği hastalığı vasfetmek için bu kelimeleri kullanmıştır. Benzer eşdizimi aynı dönemde yaşayan Hassan b.Sabit'in dizelerinde

de görmekteyiz. Bu eşdizimi oluşturan kelimeleri ayrı ele aldığımızda mana tamamıyla değişmektedir. Bir arada kullanıldığında ‘uzun zaman’ manasını veren birliktelik, eşdisimsel bir anlam oluşturmuştur. Bunun örneklerini diğer şiirlerde de aynı anlamda kullanıldığına şahit oluyoruz.

”ديارُ مُلوكٍ قَدَ أَرَاهُم بِغِبْطَةٍ

زَمَانٍ عَمُودُ الْمَلِكِ لَمْ يَتَّهَمَ”²⁶²

‘Belki hükümdar diyarını gıptayla görürüm

Hükümdarlığın sütunları zamanla(uzun zaman) yıkılmaz’

Aynı kökten gelen kelimeler kullanılmıştır.

İkinci sıfat tamlaması olan eşdizim أَسِيلاً خَدَّهَا (pürüzsüz yanak) şiirin dördüncü dizinin ikinci satırında yer alır. Dize gönlünü kaptırdığı kişinin yüz güzelliğinden bahseder. Bu eşdizimi modern dönemde Lübnanlı şair Cibran Halil Cibran’ın(ö,1931) şiirinde de görmekteyiz.

”وَجَبِينِ مَكَّلٍ بِنِضَارِ

وَمُحَيَّا ضَااحِ أَسِيْلِ الْخُدُودِ”²⁶³

‘‘Ve alnında saf altından bir taç

Siması parlak, yüzü pürüzsüz.’’

b) Vâfir Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin vâfir bahrindedir. Bir beyitten oluşmaktadır. Şiir Müdarres-Müabbes Savaşı’nda kabilesinin hezimete uğraması üzerine yardıma çağrılan kabile yandaşlarının gelmemesi Evs şairi olan Kays b. Hatimi kızdırır. Hazrec karşısında hezimete uğramasına rağmen kabilesinin önceki zaferlerini dile getirir. Hazrec Kabilesi Evs Kabilesi’ne yardım eden Yahudilerin çocuklarının rehin olması üzerine kesilen yardım neticesinde Hazrec kazanmış olur.²⁶⁴

Bu olayları dile getiren Kays b. Hatim’e cevaben Abdullah b. Revâha şöyle der,

1 .

كذبتَ لَقد أَقتَ بها ذليلاً تُقيمُ على الهَوَانِ بها وتَسْري

²⁶² Hassan b. Sabit, *Dîvân*, (nşr. Velid Arafat), Beyrut 1974

²⁶³ Cibran, Halil, Cibran , *Divan*, (nşr, Samir Basyunî) Lubnan 2009

²⁶⁴ Velid Kassab, *a,g,e* , s,71,72

1.

Söylediğin sözler yalan oldu(savaşta yenildin) zelil oldun.

Utanç içindesin ve bununla yürüyorsun.

Fiil + harf-i cer olan eşdizim تُفِيْمُ عَلَى الْهَوَانِ (utanç içinde olma durumu) şiirin birinci dizenin ikinci satırında yer alır. Şiirde geçen eşdizim, kişinin yapamadığı bir işten ötürü rezil olması utanç duyması üzerine söylenmiştir.

Aynı eşdizimi Emevi devri şairlerinden Ferezdak'ın(ö.114/732) şiirlerinde dile getirdiğini görüyoruz. Aslında daha önceki devirlere ait şiirlerde de mevcuttur.

" وَكَانَتْ يَدَا بَشْرٍ يَدٌ تُمَطِّرُ النَّدَى

وَأُخْرَى تُفِيْمُ الدِّينَ قَسْرًا عَلَى قَسْرٍ"²⁶⁵

Bişrin iki eli, biri cömertliği yağdırır

Diğer eli ise dini zor kılar.

1.2. Basit Bahrinde Yazılan Şiirler

Şiir, klasik Arap şiirinin basit bahrindedir. İki beyitten oluşmaktadır. Şiir, Bakî Savaşı sırasında Evs Kabilesi'nden Ubeyd b. Nâkıt'i kabilesinin zaferi üzerine Hazreci yerici sözler söylemesi üzerine Abdullah b. Revâha'nın kabilesini hicveden Ubeyd b. Nâkıt'a, onun kullandığı üslupla karşılık vererek kavmini savunmasıyla söylediği şiirdir. Bu savaş, Evs ve Hazrec kabilelerinin "Bakû'l-Gargad" denilen yerde karşılaşmalarıyla meydana gelmiştir.²⁶⁶

1.

لَمَّا رَأَيْتُ بَنِي عَوْفٍ وَإِخْوَتَهُمْ كَعِبَاءَ وَجَمْعِ بَنِي النَّجَّارِ قَدْ حَفَلُوا

2.

قَدِمًا أَبَاحُوا جَمَاعَكُمْ بِالسُّيُوفِ وَلَمْ يَفْعَلْ بِكُمْ أَحَدٌ مِثْلَ الَّذِي فَعَلُوا

1.

Avf oğulları ve onların kardeşleri ka'bı ve Neccar oğullarını,

Toplanırken gördüğümde

2.

²⁶⁵ Ferezdak, Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib, *Dîvân*, (nşr. Ali Faur), s,193 . Lubnan 2010

²⁶⁶ Velid Kassab, *a,g,e* , s, 59

Önceden kanınızı akıtmalarını mubah görmüşlerdi.
Kılıçlarla himaye ettik sizi, size yaptıklarının mislini kimse yapmamıştı.

İsim tamlaması (müzaf, müzafün ileyh) olan eşdizim; (Avf بني عوف) oğulları) şiirin birinci dizinin birinci satırında yer alır. Dizede geçen Avf oğulları savaş için toplandığından bahseder. Aynı isim o dönemde Ka'b b. Züheyr'in dizelerinde konu olmuştur;

"بني عوفٍ ودُهْمَانِ بْنِ نَصْرِ

وَكَانَ اللَّهُ فَاعِلًا مَا أَرَادًا"²⁶⁷

Ben-i Avf ve Duhman b. Nasr

Diledikleri şeyleri Allah onlara verir.

İkinci isim tamlaması olan eşdizim بني النَّجَّارِ (Neccar oğulları) şiirin birinci dizinin ikinci satırında yer alır. Dizede geçen Neccar oğullarının da savaş için toplandığından bahseder. Aynı isim Hz. Peygamber'in Hadis-i şeriflerinde geçer.

"قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ ،

وَدَارُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ ، وَدَارُ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ ، وَدَارُ بَنِي سَاعِدَةَ

وَاللَّهِ لَوْ كُنْتُ مُؤْتِرًا بِهَا أَحَدًا لَأَنْتَرْتُ بِهَا عَشِيرَتِي"

“Resulullah (s.a) ; Ensâr hanelerinin en hayırlısı Benî Neccâr hanesi ile Benî Abdi'l-Eşhel, Benî Haris b. Hazrec ve Benî Saide haneleridir. Vallahi! Bunlardan birini tercih edecek olsam mutlaka kendi aşiretimi tercih ederdim.” buyurdular²⁶⁸

1.3. Tavil Bahrinde Yazılan Şiirler

a) Tavil Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin basit bahrindedir. Bir beyitten oluşmaktadır. Bakî Savaşı'ndan sonra Hazrec kabilesi, Evs kabilesine diyet olarak üç kişi rehin olarak verirler. Evs kabilesi aldığı rehlinleri katletmeleri üzerine iki kabile arasında “Hedâik” denilen yerde çok şiddetli bir savaş vuku bulur. Bu savaş Evs kabilesinin

²⁶⁷ Kâ'b b. Züheyr ,*Dîvân*, (nşr. Hannâ Nasr el-Hittî), Beyrut 1414/1994.

²⁶⁸ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc,*Sahih-i Müslim* 2511.Hadis.

rehinleri katletmeleri üzerine haddi aşma taşkınlıkmanasında “Ficâr” denilmiştir. Bu savaş Birinci Ficâr diye zikredilir.

Abdullah b. Revâha'nın rakibi, şiirlerine cevap verdiği Evs kabilesinin şairi Kays b. Hatim, bu savaşta aldığı yara yüzünden su içemiyordu. Bunun üzerine Abdullah b. Revâha onun bu durumunu dizelerine konu etmiştir.²⁶⁹

1.

رَمِينَاكَ أَيَّامَ الْفَجَارِ فَلَمْ تَزَلْ حَمِيًّا فَمَنْ يَشْرَبُ فَلَسْتَ بِشَارِبِ

1.

Ficar savaşında seni yaraladık ki hâlâ hastasın

Kimileri su içerken sen (su bile)içemiyorsun

Harf + Fiil olan eşdizim فَلَمْ تَزَلْ (hâlâ, devam ettiği sürece) şiirin birinci dizenin birinci satırında yer alır. Ficar Günü'nde rakibinin başına getirdiği olayı dile getirmiştir. Aynı eşdizim birçok Cahiliye şiirlerinde ve hadislerde geçmektedir.

Hadiste olan eşdizim,

"من صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تُصَلِّيْ عَلَيْهِ مَا صَلَّى عَلَيَّ ، فَلْيُقَلِّ عَبْدٌ مِنْكُمْ أَوْ لِيُكْتِرْ"

"Rasûlullah (s.a.); Bana salavât getiren buna devam ettiği sürece melekler de ona salavat getirmeye devam eder. Öyle ise kul, buna göre bana salavatı az veya çok getirsin."²⁷⁰

b) Taviil Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin taviil bahrindedir. On beş beyitten oluşmaktadır. Hicretten önce Evs ve Hazrec kabileleri arasında vukû bulan ve “Yevmü Buâs” diye zikredilen bu savaş, Evs kabilesinden birinin Hazrec’e sığınan bir yabancıyı katletmesi üzerine meydana gelmiştir. Evs kabilesinin başında Hudayr el-Ketâib, Hazrec kabilesinin başında ise Amr b. Nu‘mân el-Beyâzî bulunuyordu. Bu iki kabilenin ileri gelenlerinden çok kişinin hayatını kaybettiği bu savaşta Evslilerin Hazrec lideri Amr b. Nu‘mân el-Beyâzî’ın bir okla öldürülmesi üzerine savaş, Evs

²⁶⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, c.I, 676

²⁷⁰ El Münziri, İmam Hafız, *et-Terğîb ve't-Terhîb*, c.3, s.515

kabilesinin zaferiyle sonuçlanmıştır. Buâs Savaşı'nın hâtırasına birçok şiir söylenmiştir.²⁷¹ Bu savaş bir asır boyunca süregelen iki kabile arasındaki son savaş olmuştur. Bundan sonraki süreçte Akabe biatıyla başlayan İslamlaşma, düşmanlığın yerini kardeşlikle doldurmuş ve gelecek nesillere bu iki kabileyi öncülük etme şerefine yani sahabe olma şerefine nail etmiştir.

1 .

أَشَاقَتَكَ لَيْلِي فِي الْخَلِيطِ الْمُجَانِبِ نَعَمَ فَرَشَائِشُ الدَّمَعِ فِي الصَّدْرِ غَالِبِي

2 .

بَكَى إِثْرَ مَنْ شَطَّتْ نَوَاهُ وَلَمْ يَقِفْ لِحَاجَةِ مَحْزُونٍ شَكَا الْخُبَّ نَاصِبِ

3 .

لَدُنْ غُدْوَةٍ حَتَّى إِذَا الشَّمْسُ عَارَضَتْ وَرَاحَ لَهُ مِنْ هَمِّهِ كُلِّ عَارِبِ

4 .

تَبَيَّنَ فَإِنَّ الْخُبَّ يَعْلُقُ مُدِيرًا قَدِيمًا إِذَا مَا خُلَّتْ لَمْ تُصَاقِبِ

5 .

كَسَوْتُ قَتُودِي عَرِمَسًا فَصَافَتْهَا تَخُبُّ عَلَى مُسْتَهْلِكَاتِ لَوَاجِبِ

6 .

ثُبَارِي مَطَايَا تَنْتَقِي بِعُيُونِهَا مَخَافَةً وَقَعَ السُّوْطُ خَوْصَ الْحَوَاجِبِ

7 .

إِذَا غُيِّرَتْ أَحْسَابُ قَوْمٍ وَجَدْتَنَا ذَوِي نَائِلٍ فِيهَا كِرَامَ الْمَضَارِبِ

8 .

نُحَامِي عَلَى أَحْسَابِنَا بِنَالِدِنَا لِمُفْتَقِرٍ أَوْ سَائِلِ الْحَقِّ رَاغِبِ

9 .

وَأَعْمَى هَدْتَهُ لِلْسَّبِيلِ خُلُومُنَا وَخَصِمٍ أَقْمَنَا بَعْدَ مَا لَجَّ شَاغِبِ

10.

وَمُعْتَرِكِ ضَنْكَ تَرَى الْمَوْتَ وَسَطَّهُ مَشِينًا لَهُ مَشِيَّ الْجِمَالِ الْمَصَاعِبِ

11 .

بُخْرَسٍ تَرَى الْمَادِيَّ فَوْقَ جُلُودِهِمْ وَبَيْضًا نِقَاءً مِثْلَ لَوْنِ الْكَوَاكِبِ

12 .

²⁷¹ Asri Çubukçu, "Buas" *DİA*, İstanbul 1992, c.6 , s.340

فَهُمْ جُسُرٌ تَحْتَ الدُّرُوعِ كَأَنَّهُمْ أَسْوَدٌ مَتَى تُنْضَى السُّيُوفُ تُضَارِبِ

13 .

مَعَاقِلُهُمْ فِي كُلِّ يَوْمٍ كَرِيهَةٌ مَعَ الصَّبْرِ مَنَسُوبُ السُّيُوفِ الْقَوَاضِبِ

14 .

فَخَرْتُمْ بِجَمْعِ زَارِكُمْ فِي دِيَارِكُمْ تَغْلَعَلْ حَتَّى دَوْفَعُوا بِالرَّوَابِبِ

15 .

أَبَاحَ حُصُونًا ثُمَّ صَعَدَ يَبْنَعِي مَظِنَّةً حَيَّ فِي فُرَيْظَةَ هَارِبِ

1. Leyla seni yanındaki dostla şevklendirdi,
Göğsün tamamına gözyaşları serpilmişti.
2. Yorgun bir halde aşka şikayet etti,
Mahzun bir ihtiyaç için durmayanın ardından ağladı.
3. Sabahleyin güneş ortaya çıktığında
Gün boyu üzüntüsü sürer her (ne kadar uzak olsa bile)
4. Açıkla! Aşk eskiden uzaktan sevmekti, sevdiği yakın değilse
5. Deveye eyeri giydirdim hızlı gittiği geniş yolda onu yönlendirdim.
6. Atlar, kırbaç yeme korkusuyla çatmış kaşlar ile yarışıyordu.
7. Bir kavmin şerefi değişse(cimrileşirse kavim) bile
Bizi büyük çadırlarda ikram sahibi olarak bulursun
8. Hakkı isteyenler için soyumuzu geleneklerimizi korumamız gerekir.
9. Kör ve kavmimizin hısımları çok ısrar ve istekle,
Hayallerimize ulaşmak için yıktılar
10. Darlıkta, savaşta, sıkıntılar içinde bizi ölümün ortasında
Ona develerin yürüdüğü gibi yürüdüğümüzü görürsün
11. Üzerlerinde demirden miğferler görürsün
Suskun yıldızlar gibi temiz ve bembeyaz
12. Onlar miğferler altında aslan gibi cesurlar
Ne zaman savaşsalar kılıçlarından (kanlar) damlar.
13. Keskin kılıçlarla, dimdik, sabırla
Kaleleri her gün daha bir zordur.
14. Gece çöktüğünde sizi ziyaret edenlerin hepsiyle övündünüz
Şimdi de onları ellerinizle ittiniz.

15. Kelelerinizi mubah ettik sonra kendinizi
Yahudiler gibi zannettiniz kendinizi

Sıfat tamlaması olan eşdizim ; الخَلِيطِ الْمُجَانِبِ (yanındaki dost) şiirin birinci dizenin birinci satırında yer alır. Şiirde geçen eşdizimi ‘Hamdani beyiği’ şairinin aynı şekilde dile getirdiğini görmekteyiz. Yanındaki dost manasındaki eşdizim, Türkçemizde de sürekli yanımızda olan, iyi ve kötü günde tavrı değişmeyeceğine dost diyoruz.

"أَبَيْتُ كَأَنِّي لِلصَّبَابَةِ صَاحِبٌ،

و للنوم مذُ بَانَ الخَلِيطُ، مجانبٌ"²⁷²

Gecelerim, sanki özlüyorum arkadaşısı

Uyku yanındaki dost olduğundan beri

حَاجَةٌ مَحْزُونٍ (mahzun bir ihtiyaç) şiirin ikinci dizenin ikinci şatırında yer alır. Şiirde geçen eşdizim, Cahiliye dönemi şairlerinden ibn Mukbil’in dizelerinde yer almıştır. Bu eşdizim Türkçemize de ‘acil ihtiyaç’ olarak çevrilebilir. Çünkü muhtaç olan insanların acil ihtiyaçları üzüntü oluşturduğu için kanaatimce bu mana isabetli olmuş olur.

"أَلَا نَادِيَا رُبْعِي كُبَيْشَةَ بِاللَّوِيْ

بِحَاجَةٍ مَحْزُونٍ ، وَإِنْ لَمْ يُنَادِيَا"²⁷³

Dikkat!, Rabaâ kubeyşe’yi mahzun bir ihtiyaç,
yumaşak (bir şekilde) çağırın. (Aksi bir üslupla) çağırmayın.

Fiil+isim olan eşdizim ; شَكَا الْحُبَّ (aşka şikayet etmek) şiirin ikinci dizenin ikinci şatırında yer alır. Şiirde geçen eşdizim, aşka şikayet anlamında Emevî döneminin aşk şairi, ‘Ömer b. Ebu Rebî’anın dizelerine konu olmuştur. Dilimizde de aşka dert yakınma şikayet etme gibi örnekler mevcuttur.

"بِنَفْسِي مَنْ أَشْتَكِي حُبَّهُ

وَمَنْ إِنْ شَكَا الْحُبَّ لَمْ يَكْذِبْ"²⁷⁴

²⁷² Abdülcelîl Hasan Abdülmehdî, *Ebû Firâs el-Hamdânî: Hayâtühû ve şî‘ruhû* (Amman 1981)

²⁷³ İbn Mukbil, *Dîvân* (nşr. Thk.İzzet Hasan), Dimaşk 1381/1962

²⁷⁴ Ömer b. Ebû Rebîa, *Dîvân*, (nşr. Fâyiz Muhammed), Beyrut 1412/1992

Sevdasından dert yandığıma canım feda!
Sevdasından dert yanan yalan söylemez.

1.4. Münsarih Bahrinde Yazılan Şiirler

Şiir, klasik Arap şiirinin münsarih bahrindedir. Yedi beyitten oluşmaktadır. Şiir, beşinci şiirin söylendiği Buas Savaşı'nda söylenmiştir. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi Buas Savaşı için çok şiir söylenmiştir. Bu şiirde de Abdullah b. Revâha, Kays b. Hatim'i hicvederek mensup olduğu Evs Kabilesi'nin çirkeflliğini dile getirmiştir.

1.

يا قَيْسُ أَنْتُمْ شِرَارُ قَوْمِكُمْ قَدِمًا وَأَنْتُمْ أَغْتُهُمْ نَسَبًا

2 .

حَالَفْتُمْ الْفُحْشَ وَالْخِيَانَةَ وَال بُخْلَ جَمِيعًا وَاللُّؤْمَ وَالْكَذِبَا

3 .

يا قَيْسُ إِنَّ الْأَسْلَابَ أَحْرَزَهَا مَنْ كَانَ يُغْشِي الدَّوَابَّ الْقُضْبَا

4.

وَأَنْتَ فِي الدَّارِ غَيْرُ مُحْتَضِرٍ حَرْبًا وَتَدْعُو قِتَالَنَا لِعِبا

5.

لَوْ كُنْتَ فِيهِمْ وَالْحَرْبُ لَاقِحَةٌ لَكُنْتَ فِيهِمْ مُغْلَبًا ذَنْبَا

6.

نَحْنُ اسْتَبَحْنَا مَا فِي دِيَارِكُمْ يَوْمَ صَبَحْنَاكُمْ بِهَا حُصْبَا

7.

نَحْنُ حُمَاهُ الْأَطَامِ فِي سَالِفِ الدِّ دَهْرٍ وَقَدِمًا سَفْنَاكُمْ حَنْبَا

1. Ey Kays eskinden beri kavminizin en şerlileri sizlersiniz
Nesep olarakta onların en kötülere de sizlersiniz
2. Yalanın, kınamanın, cimriliğin, ihanetin, azgınlığın
(Bu kötü hasletlerin) Hepsinin yanında oldunuz
3. Ey kays keskin kılıçlarla yağmaladığınız şeyleri
Şiirlerinin baş dizelerinde saklıyordun

4. Sen evinde savaşa katılmadan bizim öldürülmemizi
Alaylı bir şekilde davete çıkarıyordun
5. Savaş kızıştığında, şayet orda olsaydın
Mağlup edilmiş yerilmiş olurdun
6. İçinde sabahladığınız kerpiç evlerinize (varana kadar)
Hepsini biz nefsimize mubah kıldık(kullanma hakkına sahip olduk)
7. Geçen zamanda sarayların hamileri biziz
Ayaklarınızı doladık, suladık sizi

İsim + harf-i atıf+isim olan eşdizimler; الفُحْشُ وَالْجِيانَةُ (azgınlık ve ihanet) اللُّؤْمُ وَالْكَذِبُ (yalan ve kınama) şiirin ikinci dizinin birinci ve ikinci şatırında yer alır. Şiirde geçen eşdizimler, yani; kötü hasletler bir arada verilmiştir. Dilimizde iyihasetler bir arada kötü hasletlerde bir arada dile getirilir.

Bununla ilgili Ayeti kerimede Allah (c.c) söyle buyurur.“Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, **yakınlara yardım etmeyi emreder;** hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”²⁷⁵

2. İSLAMİ DÖNEM ŞİİRLERİ

Abdullah b. Revâha İslam’la ikinci Akabe biatında müşerref olmuştur. Müslüman olduktan sonra İslam’a canı gönülden hizmet etmeye başlamış ve bu inanç onu Câhiliye döneminin fikir ve inanışlarından temizlemiştir. Cahiliye döneminde sahip olduğu şairlik ve cangaver vasıflarını artık İslam’a hizmet için kullanmıştır. Abdullah b. Revâha’nın Cahiliye dönemine ait şiirleri daha çok, karşı kabileyi yerme, kendi kabilesini övme ve üstün meziyetlerini güzel bir şekilde ifade etme, karşı kabilenin şairine cevap verme niteliğinde idi. Müslüman olduktan sonra bu güzel dinin şiarlarını düstür edinmişve bu doğrultuda hayatını sürdürmüştür. Kur’an-i bir üslupla İslam’ı, Hz. Peygamberi savunmuş ve övmüştür. Aslında İslam sayesinde bu şerefli dereceye ulaşmıştı. Kur’an-ı Kerim’de, Abdullah b. Revâha’nın mensup olduğu Hazrec kabilesi ve düşman kabile olan Evs kabilesi arasındaki geçen kanlı savaşların hicretten sonra İslam

²⁷⁵ Nahl 16/90.

sayesinde bittiği ile ilgili olarak Allah (c.c) şöyle buyurur: “*Hep birlikte Allah’ın ipine (İslâm’a) sımsıkı yapışın; bölünüp parçalanmayın Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman kişilerdiniz de, O gönüllerinizi birleştirmişti ve O’nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarındayken oradan sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız.*”²⁷⁶ İslam’ın nuruyla karanlıktan kurtulan, Hazrec ve Evs kabileleri Kur’an-ı Kerim’de, övünmeye ve “Ensâr ve Muhacir” diye anılma şerefine layık görülmüşlerdir.²⁷⁷

Abdullah b. Revâha’nın İslam’a olan hizmetlerini ‘Birinci Bölüm’de zikretmiştik. Bu bölümde İslam’a hizmet anında Arap coğrafyasının en önemli silahlarından olan ‘dil’ silahı yani şiir kılıcını ve bu kılıcın ustası Abdullah b. Revâha’nın mücadele anında düşmanı yerme, gelen hicivlere karşı İslam’ medhetme, Hz. Peygamberi övme ile ilgili şiirlerini ele aldık. Şiirlerin hangi olay üzerine söylendiğine yer vererek, şiirlerin Arapça asılları ve Türkçe tercümelerini verdik. En son şiirde geçen eşdizimleri tespit ederek bu konuda klasik şiirlerde, Kur’an-ı Kerim’de, hadis-i şeriflerde ve tarihi olaylarda geçen şekliyle örneklendirdik.

Arap şiirinde başlık olmadığından, şiirlerin bahirlerini başlık olarak seçtik. Bunun yanında bu döneme ait şiirleri söylendiği tarihe göre sıralayarak başlıklara sayı verdik.

Abdullah b. Revâha'nın İslami dönem şiirlerinin Kur’an-ı Kerim’den etkilendiğini söyleyebiliriz. İbnî Revaha’a İslam’a karşı uzatılan dilleri susturmuş ve İslam’ın düşmanlarına onların silahlarıyla cevap vermemiştir. Müslümanlar o dönemin iki silahıyla dini müdafaa etmiştir. Dil (şiir) silahına karşı Hz. Peygamber, Kureyşli müşrikleri hicvetmeleri için Hazrec Kabilesi’ne mensup ve Peygamber şairleri²⁷⁸ diye anılan Hassan b. Sabit, Ka'b Malik ve Abdullah b. Revâha'yı görevlendirmiştir. Bu konu ile ilgili Hz. Peygamber, (اهْجُوا فُرَيْشًا فَإِنَّهُ أَشَدُّ

²⁷⁶ Âl-i İmrân, 3/103.

²⁷⁷ Tevbe 9/100. ; Haşr 59/9.

²⁷⁸ M. Yaşar Kandemir, “Kâ'b b. Mâlik”, *DİA*, İstanbul 2001, c.24, s.3-4

(عَلَيْهَا مِنْ رَشْقِي بِالنَّبْلِ) “Kureyşi yerin, çünkü bu onlara ok fırlatmaktan daha ağır gelir,” buyurmuş ve İbn Revaha’ya, “Onları hicvet” demiştir.²⁷⁹ Bunun üzerine Abdullah b. Revâha İslam’la müşerref olduğu ikinci Akabe biatından İslam uğruna şehadet makamına eriştiği Mûte Savaşı’na kadar Hz. Peygamber’in katıldığı savaflara katılmış, şiiriyle kılıcıyla mücadele etmiştir. Bu mücadele sürecinde Abdullah b. Revâha’nın nazmettiği şiirler bahirlerine göre sıralanarak, hangi olay üzerine söylendiğini açıklayacak şekilde ele alınmıştır.

2.1. Meştur-i Rezc Bahrinde Yazılan Şiirler

a) Meştur-i Rezc Bahri

Kuba, hicretin ilk durağı ve ilk mescidin kurulduğu yerdir. Kuba Mescidi’nin yapımında. Hz. Peygamber ve ashabı çalışmış ve ağır taşları kaldırıp yerleştirmiştir. Kuba Mescidi inşası sırasında Abdullah b. Revâha’da bulunmuştur. Sahabeyi dinç tutmak için şiirlerinden beyitler okumuş ve Hz. Peygamber de ona eşlik etmiştir.²⁸⁰ Şiir, bu olay üzerine söylenmiştir.

Şiir, klasik Arap şiirinin Rezc bahrindedir. Dört beyitten oluşmaktadır. Kuba Mescidi’nin inşası sırasında Abdullah b. Revâha’nın sahabenin çalışması ve Hz. Peygamber’inde onlarla beraber çalışması üzerine söylediği şiirdir.

1.

أَفْلَحَ مَنْ يُعَالِجُ الْمَسَاجِدَا

2.

وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ قَائِمًا وَقَاعِدًا

3.

وَلَا يَبِيْتُ اللَّيْلَ عَنْهُ رَاقِدَا

4.

وَمَنْ يُرَى عَنِ الْغُبَارِ حَائِدَا

1. Mescidleri inşa edenler
2. Kur’an-ı ayakta ve oturarak okuyanlar

²⁷⁹ Sahih-i Müslim, “Fedâilü’s-Sahâbe, 157.

²⁸⁰ Muhammed b. Sa’d, *a.g.e.*, Riyad, 1986, s. 149

3. Geceyi uzanmadan geçirenler
4. Üstü(emeğinden) toza bürünmüş olanlar felaha ermiştir.

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler ; قائماً وقاعداً (ayakta ve oturarak) şiirin ikinci beytinin birinci şatırında yer alır. Şiirde geçen eşdizim Kur'an-ı Kerim'de Hadis-i Şeriflerde ve birçok şiirde geçmektedir. Biz Hadis-i Şerifte geçen eşdizimi seçtik. Hadis Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir.

"كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْبِرُ الصَّلَاةَ قَائِمًا وَقَاعِدًا ، فَإِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ قَائِمًا رَكَعَ قَائِمًا ، وَإِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ قَاعِدًا رَكَعَ قَاعِدًا"²⁸¹

“Hz. Aişe’ye, Hz. Peygamberin namazı sorulduğunda, Hz Aişe ‘O; oturarak ve ayakta durarak namaz kıldığında uzatırdı, namaza ayakta başlarsa rükuye ayakta giderdi, namazı oturarak kıldığında rükuye oturarak giderdi.” diye buyurmuştur.”

b) Meştür-İ Recz Bahri

Hiz. Peygamber savaş hazırlığında Medine’yi muhafaza etmek için şehrin etrafına ashabıyla bereber hendek kazıyorlardı. Çıkan toprağı ashabıyla beraber taşıyordu, üstü toza bürünmüş bir vaziyette ashabıyla birlikte çalışırken, Abdullah b. Revâha bu durumu şu veciz ifadelerle dile getirmiştir.²⁸²

Şiir klasik Arap şiirinin meştür-i recz bahrindedir. On beyitten oluşmaktadır. Hendek Savaşı hazırlıkları sırasında kazınan hendekte ashabıyla beraber Hz. Peygamberin de çalışması üzerine söylenmiştir.

1 .

تَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا

2 .

وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا

3 .

الكَافِرُونَ قَدْ بَعَّوْا عَلَيْنَا

²⁸¹ Sahih-i Müslim, ‘‘namaz babı’’ 1252. Hadis.

²⁸² Hamidullah, Muhammed, *Hendek gazvesi md*, DİA a,g,e .

4 .

إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبِينَا

5 .

إِنَّا إِذَا صَبَحَ بِنَا أَتَيْنَا

6 .

وَبِالصَّبَاحِ عَوَّلُوا عَلَيْنَا

7 .

فَاعْفِرْ فِدَاءَ لَكَ مَا اقْتَفَيْنَا

8 .

وَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِن لَّاقَيْنَا

9 .

وَأَنْزَلْنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا

10 .

وَوَحْنُ عَن فَضْلِكَ مَا اسْتَعْنَيْنَا

1. Yemin olsun ki Allah'ın lütfu olmasaydı hidayete eremezdik.
2. İnanmaz (sadaka vermez) ve namaz kılmazdık.
3. Kafirler bize isyan ettiler.
4. Onlar bir fitne çıkardıklarında, yüz çevirdik.
5. Bize feryat ettiklerinde, hazır olduk.
6. Haykırarak bizden meded istediler.
7. Yaptıklarımızdan dolayı bizi affet canımız feda olsun (dediler)
8. (Ya Rabbi) buluşma günü ayaklarımızı sabitle
9. Üzerimize sukunet indir.
10. Biz senin lütfunla (doyduk) müstağni olduk.

Şiirde geçen eşdizimler dua cümlesi olarak dizelemiştir.

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler ; تَاللّٰهِ لَوْلَا اللّٰهُ مَا اهْتَدَيْنَا; şiirin birinci beytinde yer alır. Allah'ın lütfuyla hidayete erildiğini dile getirir.

İsim + Atıf Harfi + İsim Olan Eşdizimler ;şiirin ikinci وَ لَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا beytinde yer alır. Şair bu dizede İslam'ın varlığının ibadete vesile olduğunu belirtir

Fiil + İsim Olan Eşdizimler ; إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَيْنَا الْكَافِرُونَ قَدْ بَعُوا عَلَيْنَا ve şiirin üçüncü ve dördüncü beyitlerinde yer alır. Şair Müşriklerin isteklerine karşı Müslümanların duruşunu bu beyitlerinde dile getirmiştir. Sekizinci وَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ , dokuzuncu dizelerde Allah'tan bu duruş için yardım istemektedir.

Dua sözlerinden oluşan bu dizelerin Hayber Savaşı'nda Hz. peygamber'in Amr ibni Ekvâ'ya " Bize güzel bir şey söyle" diye buyurması üzerine Amr ibni Ekvâ, Abdullah b. Revaha Hendek kazma esnasında söylediği şiirle aynı eşdizim ve sözcüklere sahip şu dizeleri dile getirmiştir.

"إِنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي مَسِيرِهِ إِلَى خَيْبَرَ لِعَامِرِ بْنِ الْأَكْوَعِ - وَهُوَ عَمُّ
سَلْمَةَ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْأَكْوَعِ ، وَكَانَ اسْمُ الْأَكْوَعِ سِنَانًا - : أَنْزَلَ يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ ، فَأَخَذْنَا مِنْ هُنَيَاتِكَ قَالَ :
فَنَزَلَ يَرْتَجِرُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ
وَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا إِنَّا إِذَا قَوْمٌ بَعَوْا عَلَيْنَا وَإِنْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَيْنَا فَأَنْزَلُنِي
سَكِينَةً عَلَيْنَا وَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَا قَيْنَا"²⁸³

: "Allah'ım sen olmasan hidâyet yolunu bulamaz, Sadaka vermez, namaz kılmazdık, kafirler azgınlık yapıp bir fitne istediklerinde, yüz çevirdik, Üzerimize bir huzur indir. Karşılaştığımız zaman ayaklarımızı sabit kıl."

c) Meştür-İ Recz Bahri

Hendek kazma sırasında, Hz. Peygamber'in ilk iki dizeyi okuduğunu aktarır.²⁸⁴

Şiir klasik Arap şiirinin meştür-i recz bahrindedir. Dört beyitten oluşmaktadır. Hendek savaşı hazırlık sırasında Hz. Peygamber, yanındaki sahabeleriyle beraber Abdullah b. Revâha'nın şiirini söylemişlerdir.²⁸⁵

1 .

لَا هُمْ إِنْ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ

2 .

فَارْحَمِ الْأَنْصَارَ وَ الْمُهَاجِرَةَ

²⁸³ Ahmed b. Hanbel, *müsned*, 15322. Hadis

²⁸⁴ Buhârî, *Rikak*, 1.

²⁸⁵ Velid, Kassab, *a,g,e*, s,141

3 .

وَالْعَنُ إِلَهِي عَضَلًا وَالْقَارَةَ

4 .

هُمُ كَلَّفُونَا ثِقَلَ الْحَجَارَةَ

1. Kederlenmeyin! Hayat, ancak ahiret hayatıdır.
2. (Ya Rabbi) Ensar ve Muhacire merhamet eyle.
3. Ya Rabbi, Adel ve Karra'ya lanet eyle
4. Onlar bize taşların yükünü yüklediler.

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler ; عَيْشُ الْآخِرَةِ (Ahiret hayatı) şiirin birinci beytinde yer alır. Şair bu beyitte asıl hayatın ahiret hayatı olduğunu dile getirmiştir.

İsim + Atıf Harfi + İsim Olan Eşdizimler; الْأَنْصَارَ وَ الْمُهَاجِرَةَ (Ensar ve Mühacir) şiirin ikinci beytinde yer alır. Abdullah b. Revâha'nın Hendek kazma sırasında okuduğu şiiridir.

Hz. Peygamber'in hendekte çalışan Ensar ve Mühacir'e dua etmiştir. Kanaatimizce Hz Peygamber'in ettiği duadan sonra, ibn Revâha şiiri irat etmiştir. Çünkü ibn Revâha kullandığı üslup hadiste geçmektedir.

"حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ ، حَدَّثَنَا عُذْرٌ ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ ، فَأَصْلِحِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ"²⁸⁶

"Ey Allah'ım! Gerçek hayat ahiret hayatıdır. Ensar ve muhaciri mağfiret eyle,"

d) Meştür-İ Recz Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin meştür-i recz bahrindedir. Üç beyitten oluşmaktadır. Hendek Savaşı'na hazırlık sırasında, kazınan hendeğe ve çıkartılan topraklara, Abdullah b. Revâha'nın İslam'la hemhal olmuş övgü dolu sözleri eşlik etmiştir.²⁸⁷

²⁸⁶Buhari, 'Fedailu'l-Ashab 9', Rikak 1

²⁸⁷Velid Kassab, a,g,e, , s.142

1 .

بِسْمِ الْإِلَهِ وَبِهِ بَدِينَا

2 .

وَلَوْ عَدْنَا غَيْرَهُ شَقِينَا

3 .

فَحَبَّذَا رَبًّا وَحَبَّ دِينًا

1. İlah'ın adıyla ve onunla başlarız.
2. Ondan başkasına kulluk etseydik bedbaht olurduk.
3. O ne güzel Rabdir ve (İslam) ne sevimli dindir.

Harf-İ Cer + İsim Tamlaması Olan Eşdizimler ; بِاسْمِ الْإِلَهِ (ilah'ın adıyla) şiirin birinci beytinde yer alır. O dönemin şiirlerine bakıldığında İlah isminin kullanıldığını görmekteyiz. Aslında bismi, ilah Bismillahi ile aynı eşdizimdir. Aynı eşdizimin, Emevî döneminin ünlü aşk şairi Ömer b. Abdillâh b. Ebî Rebîa'nın dizelerinde de yer aldığını görmekteyiz.

"بِسْمِ الْإِلَهِ، تَحِيَّةٌ لِمَتِّيمٍ"

تهدى إلى حسن القوام مكرم²⁸⁸

Tanrı'nın ismiyle Muteyyime'ye selam olsun

İyi ve cömert kavme yol gösterir.

e) Meştür-İ Recz Bahri

Hudeybiye Banş Antlaşması'nda alınan kararlardan biride o sene içinde Umre'nin yapılmamasıydı. Hz.Peygamber Hudeybiye'de bulunanların Umrelerini kaza etmelerini belirtmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber ve ashabı ile beraber hicretin yedinci senesi (629), yani; anlaşmadan bir yıl sonra Umre'ye gitti. Müslümanlar tekbir nidalarıyla Mekke'ye girdiklerinde Hz. Peygamber'in, devesinin yularını Abdullah b. Revaha tutuyordu ve belirttiğimiz:" Çekilin Ey kafirler! "şiirini okuyordu.²⁸⁹ Hz. Ömer 'in Abdullah b. Revaha uyarması üzerine

²⁸⁸ Mî Aluş, *mucemu 'ş-Şuarâi ve erva'u ma kîle fi'n-Nisa*, s.205

²⁸⁹ İbn Hişâm *a,g,e* c.4 s.19

Hız. Peygamber : "Ey Ömer! Bırak okuyuverşin. Allah'a yemin olsun ki, onun Şiirleri müşriklere ok atmaktan daha etkilidir."²⁹⁰buyurdu.

Abdullah b. Revaha'nın bu Őiiri Hız. Peygamber'in 'ok atmaktan daha etkilidir.' diye buyurduđu, dűŐmanı kahredici türden bir Őiirdir.

Şiir klasik Arap Şiirinin meştür-i recz bahrindedir. On iki beyitten oluşmaktadır.

1 .

خَلُوا بَنِي الْكُفَّارِ عَن سَبِيلِهِ

2 .

خَلُوا فَكُلُّ الْخَيْرِ فِي رَسُولِهِ

3 .

قَدْ أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ فِي تَنْزِيلِهِ

4 .

فِي صُحُفٍ تُتْلَى عَلَى رَسُولِهِ

5 .

بِأَنَّ خَيْرَ الْقَتْلِ فِي سَبِيلِهِ

6 .

يَا رَبُّ إِنِّي مُؤْمِنٌ بِقِيلِهِ

7 .

أَعْرِفُ حَقَّ اللَّهِ فِي قَبُولِهِ

8 .

نَحْنُ ضَرَبْنَاكُمْ عَلَى تَأْوِيلِهِ

9 .

كَمَا ضَرَبْنَاكُمْ عَلَى تَنْزِيلِهِ

10 .

ضَرْبًا يُزِيلُ الْهَامَ عَن مَقِيلِهِ

11 .

وَيُذْهِلُّ الْخَلِيلَ عَن خَلِيلِهِ

²⁹⁰ Vakıdî, II, s. 735

أَوْ يَرْجِعَ الْحَقُّ إِلَى سَبِيلِهِ

1. Çekilin! Ey benî küffar, Rasulün yolundan
2. Çekilin!Bütün hayırlar onun rasulüindedir.
3. Rahman Kur'an'ında indirdi
4. Rasulüne okunan sayfalarda
5. Onun yolunda can vermek hayırdır. Diye
6. Ya Rabbi ben onun sözüne iman ettim.
7. Allah'ın hakkı. Onun (Peygamberi) kabul etmekte, olduğunu biliyorum.
8. Biz (Kur'an)ın yaşanması için, sizinle savaştık
9. Kur'an'ın inişi için de savaştığımız gibi
10. Sözlerinden ilhamı gireren bir vuruşla ki
11. Arkadaşı arkadaşına unutturur.
12. Veya hakkı yoluna döndürür.

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler ; حَقَّ اللهُ (Allah'ın hakkı) şiirin yedinci beytinde yer alır. Şairin dile getirdiği "Allah'ın hakkı" eşdizimi örnek verdiğimiz Hadis-i şerifte, anlam yönünden ve şiirdeki geçen mana ile aynı olduğunu görmekteyiz. Şair şiirinde, "Allah'ın hakkı Onun (Peygamberi) kabul etmekte olduğunu biliyorum" demesi Hadis'te geçen "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmamaları ve O'na ibadet etmeleridir." Sözüyle aynı anlamı taşımaktadır.

"وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا فَإِنَّ حَقَّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ أَنْ يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ"

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmamaları ve O'na ibadet etmeleridir. Bunu yaptıkları takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı ise Allah'ın onlara azap etmemesi, onları cennetine koymasındır.²⁹¹"

f) Meştür-İ Recz Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin meştür-i recz bahrindedir. Üç beyitten

²⁹¹Ahmet bin Hanbel, "Müsned" 9789. Hadis

oluşmaktadır. Hudeybiye anlaşması gereği bir sene sonra Umretü'l-Kaza için Mekkeye gelen Müslümanlar, Hz. Peygamber ile beraber Ka'be'yi tavaf ederken, o esnada Abdullah b. Revaha, aşağıda verdiğimiz şiiri seslendirmiştir.²⁹²

1 .

بِسْمِ الَّذِي لَا دِينَ إِلَّا دِينُهُ

2 .

بِسْمِ الَّذِي مُحَمَّدٌ رَسُولُهُ

3 .

أَنَا الشَّهِيدُ أَنَّهُ رَسُولُهُ

1. Sadece onun dini olanın adıyla
2. Muhammed (s.a) onun Peygamberi, olanın adıyla
3. Ben şahidim ki o, Allah'ın Peygamberidir.

İsim Tamlaması (Muzaf, Muzafün İleyh) Olan Eşdizimler;

الشَّهِيدُ أَنَّهُ رَسُولُهُ (Ben şahidim ki o, (Allah'ın) Peygamberidir.)şiirin üçüncü beytinde yer alır. Bu eşdizim Kelime-i Şehadet, Ezan, İman esasları(Amentu), Hadislerde ve İslami eserlerin birçok yerinde geçmektedir. Tevhid inancın esaslarını oluşturan bu eşdizim İslam'a giriş kapısıdır. Şairin şiirinde söylediği bu eşdizim aynı şekliyle, örnek verdiğimiz Hadis-i şerifte geçmektedir.

"أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَنْطَلِقَ إِلَى أَرْضِ النَّجَاشِيِّ ، فَذَكَرَ حَدِيثَهُ ، قَالَ النَّجَاشِيُّ :
أَشْهَدُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَأَنَّهُ الَّذِي بَشَّرَ بِهِ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ، وَلَوْلَا مَا أَنَا فِيهِ مِنَ الْمَلِكِ ،
لَأَتَيْتُهُ حَتَّى أَحْمِلَ نَعْلَيْهِ"

Necaşi dedi ki ; "Ben (Muhammed'in) Allah'ın Rasûlü (s.a.v.) olduğuna şahadet ederim. O, Meryem'in oğlu İsa'nın, (kendisinden sonra geleceğini) müjdelediği kimsedir. Eğer üzerimde meliklik görevi olmasaydı, kendisine varır, ayakkabılarımı taşırdım" ²⁹³

²⁹² Velid Kassab, *a,g,e* , s.146

²⁹³ Ebu Davud, 'sünen" 3205. Hadis

h) Meştür-İ Recz Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin meştür-i recz bahrindedir. Dört beyitten oluşmaktadır.

Mûte seferi esnasında Abdullah b. Revâha'nın riayetinde bulunan Zeyd b. Erkam'a söylediği şiidir.²⁹⁴

1 .

يَا زَيْدُ زَيْدَ الْيَعْمَلَاتِ الذُّبُلِ

2 .

وَزَيْدَ دَارِيَّ الْفَلَاةِ الْمَجْهَلِ

3 .

تَطَاوَلَ اللَّيْلُ هُدَيْتَ فَاَنْزَلَ

4 .

فَاَنْقَضَ زَيْدٌ كَانِقِضَاضِ الْأَجْدَلِ

1. Develerin zayıflığı arttı Ey Zeyd
2. Bilinmeyen (karanlık) çölleri bilendir; zeyd
3. Gece uzadı, sükunete erdin, in! Şimdi
4. Üzerine atıl bir şahin saldırısı gibi (ey zeyd)

Sıfat Tamlaması Olan Eşdizimler ; الْفَلَاةِ الْمَجْهَلِ (bilinmeyen çöller, karanlık çöller) şiirin ikinci beytinde yer alır. Abdullah b. Revâha, kendi riayetinde bulunan Zeyd b. Erkam'a hitaben söylediği bu dizeler, Mûte seferinde geçilen çöllerin bilinmeyen, karanlık çöller olduğunu gösterir.

Karanlık çöller eşdizimi, Emevîler devrinin ünlü şairlerinden Cerîr b. Atıyye'nin şiirlerinde de yer alır.

"وَلَقَدْ ذَكَرْتُكَ وَالْمَطِيَّ حَوَاضِعُ

وَكَاثِبُنَّ قَطَا فَلَاةِ مَجْهَلِ"²⁹⁵

Deveme sarıldığımda seni hatırladım

²⁹⁴ Velid Kassab, , a,g,e, s.152 . İbn Hişâm, a,g,e, c.4 , s.27

²⁹⁵ Ebi Ubeyde Muammer b. El-müsenâ, *şerhu nakaid-u Cerir ve Ferazdak*, c.2, s.385, Ebu Zabi 1998

Sanki onlar karanlık çölleri yardılar.

g) Meştür-İ Recz Bahri

Mûte Şavaşı başlamıştı Zeyd b. Hârise sancağı elinde düşman ordusuna karşı savaşıyordu savaş meydanında mızrak darbeleriyle şehit oldu. Zeyd b. Hârise'den sonra sancağı Ca'fer b. Ebî Tâlib aldı, kızıl atından indi ve atının ayaklarını kesti. Bu at İslam'da ayağı kesilen ilk at oldu. Sonra şehit olana kadar savaştı Ca'fer b. Ebî Tâlib şehit olunca Hz. Peygamberin emrettiği sıra ile iki sahabenin şehadetinden sonra sancağı Abdullah b. Revâha aldı. Biraz teredütten sonra nefisine hitaben şu beyitleri okudu.²⁹⁶

Şiir, klasik Arap şiirinin meştür-i recz bahrindedir. Yedi beyitten oluşmaktadır. Mûte savaşı sırasında şairin nefisini muhatap alarak dile getirdiği şiirdir.

1 .

أَقْسَمْتُ يَا نَفْسُ لِنُزُلَّتْهُ

2

لِنُزُلَّتْ أَوْ لِنُكْرَهَتْهُ

3 .

إِنْ أَجْلَبَ النَّاسُ وَشَدُّوا الرِّتَّةَ

4 .

مَالِي أَرَاكَ تَكَرَّهِينَ الْجَنَّةَ

5 .

فَدُ طَالَمَا قَدْ كُنْتُ مُطْمَئِنَّةً

6 .

هَلْ أَنْتِ إِلَّا َوَّوَّ َوَّ نُطْفَةٌ فِي سِنَّةٍ

7 .

جَعْفَرُ مَا طَيَّبَ رِيحَ الْجَنَّةِ

1. Ey nefis, yemin ettim, ineceksin

²⁹⁶Ibn Sa'd, 'a,g,e' c.2 , s.119-120 ; Ali Kuşalı, a,g,e, s.60

2. İstesen de istemesen de (ineceksin)
3. İnsanlar toplanmış ağıtlar yükselmiştir.
4. Cenneti istemiyor olarak, niye görüyorum seni
5. Uzun zamandır. Rahatsın (mütmainsin)
6. Eski bir kırbada, sadece bir su musun?
7. Cafer'in ne güzeldir! Cennet kokusu

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler; رِيحَ الْجَنَّةِ (cennet kokusu) şiirin yedinci beytinde yer alır. Şair bu beyitte Hz. Peygamberin Mûte savaşı için görevlendirdiği komutanların şehadete ermesi üzerine şair, içinde yaşadığı teredütlerine karşı Cafer b. Ebi talib'in eriştiği Cennet makamının kokusuna işaret ederek hefsine hitap eder. Şairin kullandığı Cennet kokusu eşdizimi hadis-i şeriflerde de yer alır.

"عن النبي صلى الله عليه وسلم ؛ مَنْ قَتَلَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ لَمْ يَجِدْ رِيحَ الْجَنَّةِ ، مَنْصُورُ الشَّاكِّ إِنَّ رِيحَهَا تُوجَدُ مِنْ قَدْرِ سَبْعِينَ عَامًا"

"Resulallah (s.a) ; Bir zimmiyi (sorumluluk altına alınan kişi) haksız yere öldüren cennetin kokusunu duyamaz. Halbuki onun kokusunu yetmiş yıllık yoldan duyabilir." diye buyurdular²⁹⁷

1) Meştür-İ Recz Bahri

Mûte savaşında Abdullah b. Revâha düşmanla çarpışırken parmaklarına darbe alır, yaralı parmağının savaşa engel olmaması için atından iner ve yaralı parmağını ayağının altına koyup, koparır.²⁹⁸

Savaş meydanında uğradığı bu yaralara aldırış etmemek için sürekli nefsinin muhatap alarak ona uğradığı yaraların Allah için olduğunun telkininde bulunmuştur. Ve parmağına hitaben şu dizeleri dile getirmiştir.

Şiir, klasik Arap şiirinin meştür-i recz bahrindedir. Dokuz beyitten oluşmaktadır. Mûte Savaşı sırasında şehadete giden yolda şairin nefesine hitaben söylediği şiirdir.

²⁹⁷ Ahmet bin Hanbel, "Müsned" 23022. Hadis

²⁹⁸ Mehmet Salih Arı "a.g.m."

1 .

هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيَّتِ

2 .

وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيَّتِ

3 .

يَا نَفْسُ إِلَّا تُقْتَلِي تَمُوتِي

4 .

هَذَا جِمَامُ الْمَوْتِ قَدْ صَلَّيْتُ

5 .

إِنْ تَسَلَّمِي الْيَوْمَ فَلَنْ تَفُوتِي

6 .

أَوْ تُبْتَلِي فَطَالَمَا عَوَيْتِ

7 .

وَمَا تَمَنَّيْتُ فَقَدْ أُعْطِيْتُ

8 .

إِنْ تَفْعَلِي فِعْلَهُمَا هُدَيْتِ

9 .

وَإِنْ تَأَخَّرْتِ فَقَدْ شَقَّيْتُ

1. Sen sadece kanayan bir parmakısın
2. Allah yolunda buna uğradın
3. Ey nefis, eğer öldürülmezsen, öleceksin
4. Bu ölüm çarkıdır. Ateşi harlı
5. Bir gün bana teslim olacaksın. Kurtuluşun yok.
6. Veya yaşadığın sürece imtihana tabi tutulacaksın
7. Ne arzu ettiysen verildi sana
8. Eğer ikisini yaptığımı yaparsan hidayete ereceksin
9. Eğer geri durursan bedbaht olursun.

İsim Tamlaması (müzaf,) müzafün ileyh) Olan Eşdizimler ; سَبِيلِ اللَّهِ (Allah yolunda olmak) şiirin ikinci beytinde yer alır. Şair bu beyitte uğradığı sıkıntıların Allah yolunda, başa geldiği nefisine hatırlatır. Allah yolunda olmak

eşdizimi İslami eserlerin birçok yerinde mevcuttur. Bu eşdizim ayeti kerimede söyle geçmektedir.

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ
اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنُزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ"

"Ey iman edenler! Bilin ki Yahudi din bilginlerinin ve Hristiyan din adamlarının birçoğu halkın mallarını haksızlıkla yerler ve Allah yolundan alıkoyarlar. Altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele!²⁹⁹"

جمام الموت ; Ölüm değirmeni manasındaki eşdizim isim tamlamasıdır. Şiirin dördüncü beytinde yer alır. Şair Mûte Savaşı esnasında nefesine hitap ederek; ‘‘Bu harlı savaş meydanında, ölüm değirmeninden kaçınılmaz.’’ diye seslenmiştir. Ölüm değirmeni ve ya ölüm çarkı dediğimiz eşdizim, Emevîler devrinin önemli şairlerinden Cerîr b. Atıyye’nin dizlerinde de görmekteyiz.

"أَوْ قَلَّتْ إِنَّ حَمَامَ الْمَوْتِ آخِذَكُمْ"

أَوْ تَلْجَمُوا فِرْسًا قَامَتْ بِوَاكِيهَا"³⁰⁰

Ölüm değirmeni sizi alacak dedin,

Ve ya gem vururlar şaha kalkan atlara.

i) Meştür-İ Recz Bahri

Şiir, klasik Arap şiirine meştür-i recz bahrindedir. İki beyitten oluşmaktadır. Araştırmamız sırasında diğer bazı şiirler gibi Abdullah b. Revâha’nın bu şiiri niçin söylediğine dair bir bilgi bulunmamıştır. Elde edilen bilgiler daha çok Halife Hz. Ebubekir’in Halit b. Velid’i Yemame seferine göndermesi ve bu yoculuk esnasında su bitince Halit b. Velid’in deveyi kesip içindeki suyu içirmesi üzerine bu dizeleri okuması ile ilgili rivayetlerdir.³⁰¹

Şiirin aidiyeti konumuz olmadığından detaylara yer vermedik sadece araştırma esnasında Abdullah b. Revâha’nın şiiri niçin söylediği ile ilgili bilgi bulunmadığından diğer bilgilere yer verildi. Şiir Abdullah b. Revâha’nın

²⁹⁹ Tevbe 9/34.

³⁰⁰ Ebû Osmân Amr b. Bahr el-Câhiz, *el-BEYÂN ve't-TEBYÂN*, c.2, s.55

³⁰¹ Ebu ubeyd El-bekri, *Faslu 'lMakal fi şerh kitabu 'lEmsal*, c.1, s.334

divanında yer aldığı için tezimize konu olmuştur.

1 .

عند الصَّبَاحِ يَحْمَدُ الْقَوْمَ السُّرَى

2 .

وتتجلى عنهم غياياتُ الكرى

1. Gece ehli sabaha hamd eder
2. Kuyu diplerinden (karanlığından) açıklığa çıkar.

İsim Tamlaması (müzaf,) müzafün ileyh) Olan Eşdizimler;

القَوْمُ السُّرَى (gece ehli) şiirin birinci beytinde yer alır. Kanaatimizce şair, bu dizide İslam'ı kastetmiştir. Çünkü İslam o toplumu cehalet karanlığından İslam'ın aydınlık fecrine çıkartmıştır. Gece ehli eşdizimi aynı şekilde aydınlığa çıkmak manasında Yakut hamevinin dizelerinde de yer alır.

"لقد يحمَدُ الْقَوْمَ السُّرَى فِي صَبَاحِهِمْ

زَمَانَ تَلَاقٍ عِنْدَهُ الشَّمْلُ يَجْمَعُ"³⁰²

Gece ehli sabahlarında hamd eder

Buluşma zamanı geldiğinde kavuşuruz.

2.2. TaviLBahrinde Yazılan Şiirler

a) TaviL Bahri

Bedir Savaşı sonrası alınan esirler arasında, Hz. Peygamber'in damadı Ebu'l As b. Rebi de vardı. Hz. Peygamber Ebu'l Âs b. Rebi'yi, kızı Hz. Zeyneb'i Medine'ye göndermesi şartı koşarak serbest bıraktı. Ebu'l Âs 'da Hz. Peygamber'e Zeyneb'i Medine'ye göndereceğine söz vererek serbest kaldı. Daha sonra Hz. Peygamber kızını getirmeleri için Mekke'ye Zeyd b. Hârîse'yi ve Ensârdan birini

³⁰² Yâkût el-Hamevî, "Mu'cemü'l-üdebâ" c.4 , s.1767

göndererek Hz. Zeyneb'i getirtti.³⁰³ Bu olaylar üzerine Hz. Zeyneb'in çektiği sıkıntıları dile getirmek için Abdullah b. Revâha onun hakkında şiir yazdı.

Şiir, klasik Arap şiirinin tavil bahrindedir. Onbir beyitten oluşmaktadır. Şiir, Bedir savaşından sonra Hz. Zeyneb'in çektiği sıkıntıları üzerine Abdullah b. Revâha'nın dile getirdiği şiirdir.

1 .

أَتَانِي الَّذِي لَا يَقْدِرُ النَّاسُ قَدْرَهُ لِرَيْبِ فِيهِمْ مِنْ عُفُوقِ وَمَأْتَمِّمِ

2 .

وَإِخْرَاجُهَا لَمْ يُخْزَرْ فِيهَا مُحَمَّدٌ عَلَى مَا قَطِطِ وَيَبِينَا عِطْرُ مَنْشِيمِ

3 .

وَأَمْسَى أَبُو سُفْيَانَ مِنْ حِلْفِ ضَمَضِمِ وَمِنْ حَرَبِنَا فِي رَعِمِ أَنْفِ وَمَنْدَمِ

4 .

قَرْنَا ابْنَهُ عَمْرًا وَمَوْلَى يَمِينِهِ بِذِي حَلْقِ جَلِدِ الصَّلَاصِلِ مُحْكَمِ

5 .

فَأَقْسَمْتُ لَا تَنْفَكُ مِنَّا كِتَابٌ سُرَاهُ خَمِيمِ فِي لَهَامِ مُسَوِّمِ

6 .

نَزَوْعُ قُرَيْشِ الْكُفْرِ حَتَّى نَعْلَمَهَا بِخَاطِمَةِ فَوْقِ الْأَنْوَفِ بِمَيْسَمِ

7 .

نُزِّلُهُمْ أَكْنَافَ نَجْدٍ وَنَخْلَةَ وَإِنْ يُتْهِمُوا بِالْحَبْلِ وَالرَّجْلِ تُنْهَمِ

8 .

يَدَ الدَّهْرِ حَتَّى لَا يُعَوِّجَ سِرْبُنَا وَتُلْجِقَهُمْ آثَارَ عَادٍ وَجُرْهُمِ

9 .

وَيَنْدَمُ قَوْمٌ لَمْ يُطِيعُوا مُحَمَّدًا عَلَى أَمْرِهِمْ وَأَيُّ حَيْثُ تَنْدَمِ

10 .

فَأَبْلِغْ أَبَا سُفْيَانَ إِمَّا لَقِيئَهُ لَئِنْ أَنْتَ لَمْ تُخْلِصِ سُجُودًا وَتُسَلِّمِ

11 .

فَأَبْشِرْ بِخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ مُعَجَّلِ وَسِرْبَالِ قَارٍ خَالِدًا فِي جَهَنَّمَ

³⁰³ İbn Hişâm, a,g,e . II, 308.

1. İnsanların kadrini bilemedikleri kişi bana geldi, Zeyneb' için O (Kureyşlilerin)içlerinde isyan ve günahlar vardır.
2. Bizim aramızda ölüm kokuları dolaşırken onu savaş meydanına çıkarmaları, Hz.Muhammed'e sıkıntı vermedi.
3. Ebû Süfyan, Damdam ile ittifak kurup inadından ötürü bizimle savaştığı için pişman oldu.
4. Oğlu Amr ile elinin altındaki kölesini, halkalı ve birbirine geçirilmiş sağlam zincirlere vurup bağladık.
5. Yemin ettim ki bizden hiçbir suvari ayrılmaz! Kalabalıklar arasında damgalarıyla tanınan şerefli ordudur.
6. Kafir Kureyşi uzaklaştırdık, hatta onları burunlarına halkalar geçirip onlara zilletin acısını içirdik
7. Biz onları Necd ve Nahle tarafına sürükleriz.Eğer atlarla ve yaya olarak Tihame'ye gelirlerse onları Tihame'ye indiririz.
8. Hiçbir zaman yolumuz sapmasın. Onları Ad ve Cürhüm'ün ardına takarız.
9. Hz. Muhammed'e hal ve işlerinde itaat etmeyen kavim pişman olur,
10. Ebû Süfyan'la karşılaşırsan ona deki: Eğer sen secdeye varıp Müslüman olmazsan,
11. Tez zamanda rezilik olacağını ve ziftten bir gömlekle içinde kalacağı ebedi cehennemle müjdelenirsin.

İsim +Atf Harfi + İsim Olan Eşdizimler; عُقُوقٍ وَمَأْتِمٍ (günah ve isyan) şiirin birinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Şair bu tabirle Hz. Zeyneb'in etrafındaki Kureyş müşriklerin vasıflarını dile getirmiştir.

Şiirde geçen eşdizimin, muallaka şairlerinden Züheyr b. Ebi Sulma'nın şiirlerinde de kullanıldığını görmekteyiz

"فَأَصْبَحْنَا مِنْهَا عَلَى خَيْرِ مَوْطِنٍ"

بَعِيدِينَ فِيهَا مِنْ عُقُوقٍ وَمَأْتِمٍ"³⁰⁴

Hayır vatanında sabahladık,

İki bayramda içinde günah ve isyan vardı.

³⁰⁴ İsa İbrahim, el-sa'di, *züheyr b. Ebi sulma şairu'l-havliyat*, s.55. Umman. 2009

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler ; عَطْرُ مَنْشِمٍ (ölüm kokusu, kızışan savaş) şiirin ikinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Bu tabir atasözü olarak kullanılır. Arap savaşçıların savaşa çıkmadan önce koku dolu çanağa ellerini sokar ve savaştan kaçmayacaklarına canlarının pahasına savaşacaklarına yemin ederlerdi. Şiirde geçen eşdizim aynı şekilde muallaka şairlerinden Züheyr b. Ebi Sulma'nın şiirlerinde de geçmektedir.

"تَدَارَكُنْمَا عَبْسًا وَذُبْيَانَ بَعْدَمَا

تَقَاتُوا وَدَقُّوا بَيْنَهُمْ عَطْرَ مَنْشِمٍ"³⁰⁵

Abs ve zubyar, aralarında savaş kızıştığında
Öldüklerini gördünüz

İsim + Harfi Cer + isim Olan Eşdizimler ; خَالِدًا فِي جَهَنَّمَ (Cehennemde ebedi kalma) şiirin on birinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Bu ibare birçok ayet ve hadislerde geçmektedir. Aynı şekilde şair, Ebu Sufyan'a hitap ederek Müslüman olmadığı takdirde gideceği yerin ebedi cehennem olduğunu belirtir. Şair birçok şiirinde Kur'an'ı ifadeler kullanmıştır. Aynı manada olan eşdizim Nisa suresinde geçmektedir.

"وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا"

"Kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedi kalacağı cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."³⁰⁶

b) Tavil Bahri

Uhut Savaşı'nda Müşriklerden Hubeyre b. Ebi Vehb El-mahzuni'ye cevaben söylenmiş bir şiirdir.³⁰⁷

Şiir aynı şekilde klasik türden bir şiir olup, iki beyitten oluşmaktadır. Abdullah b. Revâha'nın İslami dönem hayatında artık Kureyş'li müşrik şairler muhatap alınmıştır.

³⁰⁵ Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemheretü eş 'âri'l- 'Arab*, (nşr. Ali Fâûr) Beyrut 1986, s.161

³⁰⁶ Nisa 4/93.

³⁰⁷ VelidKassab, *a,g,e*, s,134

1.

فَسِرْنَا إِلَيْهِمْ كَافَّةً فِي رِحَالِهِمْ جَمِيعاً عَلَيْنَا الْبَيْضُ لَا نَنْخَشَعُ

2.

وَجِئْنَا إِلَى مَوْجٍ مِنَ الْبَحْرِ زَاخِرٍ أَحَابِيشَ مِنْهُمْ حَاسِرٌ وَمُقَنَّعٌ

1. Onların konaklayacağı yere, topluca ulaştık.
Üzerlerimizde ki hayır elbisesi ile böbürlenmedik.
2. Giyinik, çıplak kabilelerin olduğu taşkın deniz kıyısına geldik.

Sıfat Tamlaması Olan Eşdizimler; şiirin ikinci (taşkın deniz) البحرِ زَاخِرٍ beytinin birinci şatırında yer alır. Şair deniz dalgalarının heybetinden dolayı taşkın ifadesiyle vasfetmiştir. Taşkın deniz eşdizmi Muhyiddin ibnü'l-Arabi'nin (ö. 638/1240) şiirlerinde de aynı şekilde geçtiğini görmekteyiz.

”وَلَا تَمْتَرُ فِيمَا أَقُولُ فَإِنِّي

وَقَفْتُ عَلَى عِلْمٍ مِنَ الْبَحْرِ زَاخِرٍ”³⁰⁸

Dediğimden şüphe etme

Ben taşkın denizlerin misli bir ilimde durdum.

c) Taviil Bahri

Ebû Süfyan Uhud Savaşı'nın mağlubiyetine dayanamayıp, öç alma hırsına kapılmış ve Bedir'den ayrılırken Müslümanlara “*Aramızda söz olsun, gelecek yıl Bedir'de sizinle tekrar karşılaşacağız ve savaşaacağız.*” diye söylemişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hz. Ömer'e onlara, “Tamam inşaAllah.” demesini emretmiştir.³⁰⁹ Verilen sözün zamanı geldiğinde Ebû Süfyan kıtlık bahanesiyle verdiği sözden caymıştı. Bunun üzerine sözünde durmayıp geri dönem Ebû Süfyan ile ilgili olarak Abdullah b. Revâha, Ebû Süfyan'nın sözünün eri olmadığını ve sözüne sadık biri olmadığını şiirinde ifade etmiştir³¹⁰

Şiir klasik Arap şiirinin taviil bahrindedir. Altı beyitten oluşmaktadır. Bedir Savaşı sonrası Ebû Süfyan'ın verdiği sözü yerine getirmemesi üzerine söylenmiştir.

³⁰⁸ İbn-i Arabi, Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-Arabî, *Dîvân*, (nşr. Ahmet Hasan besec), s.122 . Beyrut

³⁰⁹ İbn Sa'd, *a,g,e* , II , s .55-56

³¹⁰ İbn Hişâm *a,g,e* III, s 221

1 .

وَعَدْنَا أَبَا سُفْيَانَ بَدْرًا فَلَمْ نَجِدْ لِمِيعَادِهِ صِدْقًا وَمَا كَانَ وَافِيًا

2 .

فَأُفْسِمُ لَوْ وَافَيْتَنَا فَلَقَيْتَنَا لِأُبَيْتِ دَمِيمًا وَافْتَقَدْتَ الْمَوَالِيَا

3 .

تَرَكْنَا بِهِ أَوْصَالَ عْتَبَةَ وَابْنَهُ وَعَمْرًا أَبَا جَهْلٍ تَرَكَنَاهُ ثَاوِيَا

4 .

عَصَيْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ أَفَبِ لَيْدِيكُمْ وَأَمْرُكُمْ السَّيِّءِ الَّذِي كَانَ غَاوِيَا

5 .

فَأَيُّ وَإِنْ عَنَّفْتُمُونِي لِقَائِلُ فِدَى لِرَسُولِ اللَّهِ أَهْلِي وَمَالِيَا

6 .

أَطَعْنَاهُ لَمْ نَعْدِلْهُ فَبِنَا بَغِيرِهِ شِهَابًا لَنَا فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ هَادِيَا

1. Bedir gününde Ebu Sufyan'la sözleştik,
Onu sözünde sadık ve vefalı bulamadık.
2. Yemin olsun eğer bize vefalı olup karşılaşırsaydın
Azarlanmış ve kölelerini kaymetmiş olarak dönerdin.
3. Biz Uteybe, kabilesini ve oğlunu bıraktık
Ve Amr Ebu Cehil'i de oraya oturttuk.
4. Rasülullah'a isyan ettiniz, sizin dininize,
Ahlaksız olan kötü işlerinize yazıklar olsun.
5. Beni sözlerinizle azarlarsanızda, malım, ailem,
Rasülullah'a feda olsun
6. Ona ittaat ettik, içimizde ondan adaletlisi yoktur
O durgun gecelerin karanlığında parlayan yıldızımızdır

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler; ظُلْمَةِ اللَّيْلِ (gece karanlığı) şiirin altıncı beytinin ikinci şatırında yer alır. Şair bu eşdizimle, içinde buldukları cehalet karanlığından İslam'ın aydınlığına çıkararak Hz. Muhammed'i (s.a) karanlığı aydınlatan yol gösteren yıldızla benzetmiştir. Aynı eşdizmi o dönemin şairlerinden Antere b. Şeddat 'ın dizelerinde de görmekteyiz.

"وَكُلُّ رُدِّيِّ كَأَنَّ سِنَانَهُ

شهابٌ بدا في ظلمة الليل واضح"³¹¹

Mızrağımın tamamı, sanki onun kılıcıdır,
Gece karanlığımı aydınlatan yıldız gibidir.

d) Tavil Bahri

Ben-i mustalik dönüşü yaşanan ‘İfk Hadisesi’ üzerine Hassân b. Sâbit, Mistah b. Üsâse ve Hamne bint Caş’ın hadiseyi kötü bir şekilde dile getirmeleri Hz. Peygamberi üzmüştü. Hz. Aişe’nin masumiyetini belirten ayetler nazil olduktan sonra bu hadiseyi yayan ve olay hakkında yerici şiirler yazan Hassân b. Sâbit, Mistah b. Üsâse ve Hamne bint Caş’ın söyledikleri kötü sözleri ve bunun üzerine hakettikleri cezayı, Abdullah b. Revaha açık bir dille söylenen kötü sözleri hicvederek ne kadar kötü bir zanda bulduklarını ifade eder.³¹²

Şiir, klasik Arap şiirinin tavil bahrindedir. Dört beyitten oluşmaktadır.

1 .

لَقَدْ ذاقَ حَسَّانُ الَّذِي هُوَ أَهْلُهُ وَحَمْنَةُ إِذْ قَالُوا هَجِيرًا وَمِسْطَحُ

2

تَعَاظُوا بِرَجْمِ الْغَيْبِ رَوْحَ نَبِيِّهِمْ وَسَخَطَةَ ذِي الْعَرْشِ الْكَرِيمِ فَأُتْرَحُوا

3

وَأَدَّوْا رَسُولَ اللَّهِ فِيهَا فَجَلَّلُوا مَخَازِي تَبْقَى عُمُومَهَا وَفُضِّحُوا

4

وَصَبَّتْ عَلَيْهِمْ مُحْصَدَاتٌ كَأَنَّهَا شَابِيبُ قَطْرِ مِنْ دُرِّ الْمُزْنِ تَسْفَحُ

1. Hassan ve onun ailesi, kötü şeyi söyleyen Hamme ve Mistah o (acıyı) tattı.
2. Nebilerinin eşi hakkında bilinmeyen bir iftira attılar, Arş-1 Kerim sahibinin hiddetini celbettiler.
3. Rasülullah’a eziyet ettiler, ayıbı büyütüp yaygınlaştırdılar Rezil bir şekilde kusurlu bıraktılar.

³¹¹ Muhammed Muaz, Cafer, ‘‘ zatiyetu antere ve enmezucuha’’ s.80

³¹² İbn Hişâm, III s 317

4. Üzerlerine kamçılar indi, sanki yağmur bulutlarının damlalarınıakıttığı gibi

Sıfat Tamlaması Olan Eşdizimler; ذِي الْعَرْشِ الْكَرِيمِ (Arş-1 Kerim, cömert yönetim sahibi) şiirin ikinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Daha öncede belirttiğimiz gibi şair Kur'an ayetlerindeki kelimelerle şiirini dile getirmiştir. İslami dönem şiir temalarının çoğu Kur'an'dan esinlenmiştir.

Şairin kullandığı bu eşdizimin Kur'an'da örnekleri mevcuttur.

"فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ"

"Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. O'ndan başka hiç ilah yoktur. O, şerefli ve yüce Arş'ın Rabbidir.³¹³"

"ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ"

"O elçi, pek güçlü, Arş'ın sahibinin katında itibarlıdır.³¹⁴"

e) Tavl Bahri

Ebu Hureyre'den rivayet edildiği üzere bir gece, Hz. peygamber (s.a) Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer (r.a)'ı görür ve onlara " Sizi dışarı çıkartan nedir? " diye sordu, onlar, açlık ya Rasülullah diye cevap verdiler, Hz. Peygamber; yemin olsun ki sizi çıkartan açlık benide çıkardı." diye buyurdu. Ve sonra Ensardan Ebu Heysem b. Et Teyhan'ın evine gittiler. Ebu Heysem, et ve hurma ikramında bulundu. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin ederim ki kıyamet gününde bu nimetlerden sorulacaksınız. Çünkü bu açlık sizi evinizden çıkardı, ta ki nimet nasip oldu ve doydunuz." diye buyurdu.³¹⁵ Abdullah b. Revâha, Ebu Heysem'in yaptığı bu ikramı, onu ve hanesini överek dile getirir.

Şiir, klasik Arap şiirinin tavl bahrindedir. Altı beyitten oluşmaktadır. Şair, Ebu Heysem'in misafirperverliğini dizelerinde şöyle ifade eder;

1 .

فَلَمْ أَرَ كَالْإِسْلَامِ عِزًّا لِأُمَّةٍ وَلَا مِثْلَ أَضْيَافِ الْأَرَاثِيِّ مَعَشَرًا

³¹³ Mü'minûn, 23/ 116.

³¹⁴ Tekvir, 81/20

³¹⁵ İbni Abdulber Elkurtubi, *Fethu'l Malik bitertibi libnî Abdulber ela muvatta ibn-i Malik*, s.102.; Velid Kassab, *a,g,e*, s.152

2.

نَبِيٍّ وَصِدِّيقٍ وَفَارُوقُ أُمَّةٍ وَخَيْرُ بَنِي حَوَاءَ فَرَعًا وَعَنْصُرُ

3 .

فَوَاقُوا لِمِيقَاتٍ وَقَدَرِ قَضِيَّةٍ وَكَانَ قِضَاءُ اللَّهِ قَدْرًا مُقَدَّرًا

4 .

إِلَى رَجُلٍ نَجِدِ يُبَارِي بِجُودِهِ ثُمُوسَ الضُّحَى جُودًا وَمَجْدًا وَمَفْخَرًا

5 .

وَفَارِسَ خَلَقَ اللَّهُ فِي كُلِّ غَارَةٍ إِذَا لَيْسَ الْقَوْمُ الْحَدِيدَ الْمُسَمَّرًا

6 .

فَقَدَى وَحَيًّا ثُمَّ أَدْنَى قِرَاهُمْ فَلَمْ يَقْرِهِمْ إِلَّا سَمِينًا مُتَمَّرًا

1. İslam gibi ümmetine şerefli (bir din), Eraşi kabilesi gibi misafirperver (bir kabile) görmedim.
2. Ümmetin farikası sadık nebidir. İrkının seçkin hayırlıları benî havva'dır.
3. Hükümün takdirine ve ahitlere vefalı olun. Allah'ın hükmü takdir edilmiştir.
4. Necdteki cömertliğiyle yarışan adam, kuşluk vakti güneşinin cömertliği, âli ve şeferlidir.
5. Bir kabile çivilenmiş kalkanlara büründüklerinde Allah'ın yarattığı süvariler her saldırıya (kuşanmışlardır.)
6. Feda olsun, yaşasın, sonra en yakın köylere kesilmiş bol etler ikram ederler.

İsim + Atıf Harfi + İsim Olan Eşdizimler; نَبِيٍّ وَصِدِّيقٍ (bir peygamber, bir siddîk) şiirin ikinci beytinin birinci şatırında yer alır. Şair Hz. Peygamberin İslam'dan öncede en önemli vasfı olan siddikiyet vasfını bu dizelerinde dile getirmiştir. Aynı eşdizimi hadis-i şerifte de görmekteyiz.

"أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ؛ اثْبُتْ أُحُدُ ، مَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ وَصِدِّيقٌ وَشَهِيدَانِ"

"Hz. Peygamber (s.a.); "Sâkin ol ey Uhud! Senin üzerinde bir peygamber, bir siddîk ve iki şehîd vardır." diye buyurdu³¹⁶

³¹⁶ Buhârî, *Ashâbu'n-Nebî*, 6;

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler ; شَمْسُ الضُّحَى (kuşluk güneşi) şiirin dördüncü beytinin ikinci şatırında yer alır. Kanaatimizce şairin dile getirdiği kuşluk güneşi, Hz. Peygamberdir.

Aynı eşdizimi, bir insanı vasfederek, onu kuşluk güneşinin aydınlığına benzeten Emevî döneminin ünlü aşk şairi Ömer b.Ebî Rebîa dizelerinde de görmekteyiz.

"أَسِيلَ الْمُحَيَّا هَضِيمَ الْحَشَا

كشمس الضحى واضحا أزهر³¹⁷"

Düz çehreli ince belli,

Bariz bir şekilde ak tenli kuşluk güneşi gibi.

Şiirdeki ikinci isim tamlaması, قَضَاءُ اللَّهِ (Allah'ın emri, kazası) şiirin üçüncü beytinin ikinci şatırında yer alır. Şair Allah'a verilen sözlerin yerine getirmeyi, kaza ve kadere işaret etmiştir. Aynı eşdizim hadis-i şerifte de geçmektedir.

قالصلىاللهعليهوسلم ؛ مَا بَالُ رَجَالٍ يَشْتَرُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ ، مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ ، وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ قَضَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ وَشَرْطُ اللَّهِ أَوْثَقُ ، وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ "

"Bazı insanlara ne oluyor da Allah'ın kitabında olmayan şartlar ileri sürüyorlar. Sayısı yüze ulaşsa da Allah'ın kitabında olmayan şartlar batıldır. Allah'ın kitabı uygulanmaya, Allah'ın şartları da güvenilmeye daha uygundur."³¹⁸

f) Tavil Bahri

Şiir klasik Arap şiirinin tavil bahrindedir. Dört beyitten oluşmaktadır. Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre, Hz.Peygamber;" kardeşiniz boş söz söylemez," diye buyurduğu rivayette Abdullah b. Revâha'yı kastetmiştir,³¹⁹ Abdullah b. Revâha bu şiirinde Hz. Peygamberi ve onun sahip olduğu ahlâkı metheder.

1 .

وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ يَنْتَلُو كِتَابَهُ إِذَا انْتَشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعُ

2 .

³¹⁷ Dr. Halil Muhammed Avde, *süretü'l mer'etü fi şî'ri Ömer b.Ebî Rebîa*, s.112

³¹⁸ Buhari, c.2, s.760

³¹⁹ Buhari, 6151. Hadis

أَرَأَا الْهُدَى بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا
بِهِ مُوقِنَاتٌ أَنْ مَا قَالَ وَاقِعٌ

3 .

بَبَيْتٍ يُجَافِي جَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ
إِذَا اسْتَنْقَلَتْ بِالْمُشْرِكِينَ الْمَضَاجِعُ

4 .

وَأَعْلَمُ عَلَّمًا لَيْسَ بِالظَّنِّ أَنِّي
إِلَى اللَّهِ مَحْشُورٌ هُنَاكَ وَرَاجِعٌ

1. Aramızda Allah'ın Rasülü (Kur'an) kitabı okur,
Gecenin karanlığı sabahtan sıyrıldığında parlaklık ortaya çıkar.
2. Kaplarmizin körlüğünden sonra bize hidayeti gösterdi
İkna edici ayetlerle dediği gerçekleşmiştir.
3. O, yatağından uzak geceler, kafirler yataklarında derin uykudayken
4. Şüpesiz bir ilimle biliyorum ki Allah'a döndürülüp, haşredileceğim

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler; رَسُولُ اللَّهِ (Allah rasülü) şiirin birinci beytinin birinci şatırında yer alır. Bu eşdizim Kur'an-ı Kerim ve hadislerde sıkça kullanılır. Şair Peygamber aramızda derken vahiyle sürekli bağlantılı olduğuna dikkat çekmiştir. Çünkü "Aramızda Allah'ın Rasülük kitabı okur," derken Kur'an-ı Kerim'i ve Vahy'i işaret etmiştir.

Kur'an'ın birçok ayetinde Allah rasülü eşdizimi yer alır. Nisa, tevbe, fetih, hucurat, saf, şems, a'raf, münafikun, ve ismini zikretmediğimiz daha başka surelerinde geçmektedir. Mana bakımından şiirdeki eşdizime yakın olduğu için Ahzab yirmi birinci ayeti örnek olarak verdik.

"لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا"

"İçinizden Allah'ın lütfuna ve âhret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Rasûlullah'ta güzel bir örneklik vardır."³²⁰

g) Tavis Bahri

Şiir klasik Arap şiirinin tavis bahrindedir. beş beyitten oluşmaktadır.

1 .

شَهِدْتُ بِإِذْنِ اللَّهِ أَنَّ مُحَمَّدًا
رَسُولُ الَّذِي فَوْقَ السَّمَوَاتِ مِنْ عُلُ

³²⁰ Ahzab. 33/21.

2 .

وَأَنَّ أَبَا يَحْيَى وَيَحْيَى كِلَيْهِمَا لَهُ عَمَلٌ فِي دِينِهِ مُنْقَبَلٌ

3 .

وَأَنَّ الَّتِي بِالْجِزْعِ مِنْ بَطْنِ نَخْلَةٍ وَمَنْ دَانَهَا فَلُ مِنَ الْخَيْرِ مَعْرُ

4 .

وَأَنَّ الَّذِي عَادَى الْيَهُودَ ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولٌ أَتَى مِنْ عِنْدِ ذِي الْعَرْشِ مُرْسَلٌ

5 .

وَأَنَّ أَخَا الْأَحْقَافِ إِذْ يَعْذِلُونَهُ يُجَاهِدُ فِي ذَاتِ الْإِلَهِ وَيَعْدِلُ

1. Ben Hz. Muhammed'in göklerin üstünden en âlî yerden Allah'ın izniyle Peygamber olduğuna şahadet ederim.
2. Hz. Yahya'nın babası, Yahya ve ikiside Onun dininde kabul olmuş amelleri olduğuna,
3. Ciz'i ve Batb-1 nahle'de bulunana ibadet edenlerin Boşa ibadet etmiş oluklarına,
4. Ve Yahudilerin düşmanlık ettiği, Arşın sahibinde gönderilenin, Meryem oğlu olduğuna
5. Ve Ahkaf kardeşlerin onları bıraktığında ilah'ın zatı Hakkında tartışıp sapanlar olduğuna şahadet ederim

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler;

ذِي الْعَرْشِ (Arşın sahibi) şiirin dördüncü beytinin ikinci şatırında yer alır. Şair diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirde de Kur'anî bir üslup kullanmıştır. "Arşın sahibi" eşdizimini aynı şekilde ayetlerde yer alır. Bu vb. eşdizimler ibn Revaha'nın Kur'an'dan ne kadar da çok etkilendiğinin göstergesidir.

"قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَأَبْتَغُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا"

"De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah'tan başka ilâhlar olsaydı onlar da arşın sahibine yakınlaşmak için yollar ararlardı.³²¹"

Harf-İ Cer + İsim Tamlaması Olan Eşdizimler; فِي ذَاتِ الْإِلَهِ (Allah'ın zatı hakkında) şiirin beşinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Şair bu dizesinde Allah

³²¹ İsra, 17/42.

hakkında boş yere tartışmayı sapıklık olarak ifade eder. Kur'an'da bununla ilgili aynı ifadeler yer alır.³²² 'İlah'ın zatı hakkında ' aynı eşdizim Abdullah b. Revâha'nın muasırı, arkadaşı olan Ka'b b. Züheyr'in beyitlerinde de görmekteyiz.

"وإنّ اغترابي في البلاد وجفوتي

وشتمّي في ذات الإله قليل"³²³

Vatanımda gurbetim, içim

Küfrüm, İlah'ın zatına karşı azdır.

h) Tavil Bahri

Araştırmamız neticesinde şiiri Muallaka şairi Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın divanında geçtiğini ve niçin söylediğinin bilgisine ulaştık. Şiir, Sasani lideri Kısranın Lahmî³²⁴ hükümdarı III. Nu'mân b. Münzir'i öldürmek istediği ve bunu öğrenen ibn. Münzir'in kaçıp Abs kabilesine sığınmasını anlatıyor.³²⁵ Züheyr b. Ebî Sülmâ Abdullah b. Revâha'nın muasırı, arkadaşı olan Ka'b b. Züheyr'in babasıdır.³²⁶Bu şiir Abdullah b. Revâha'nın divanında yer aldığı için tezimize konu olmuştur.

Şiir klasik Arap şiirinin tavil bahrindedir. bir beyitten oluşmaktadır.

1 .

بدا لي أنّي لستُ مُدركٌ ما مضى ولا سابقٍ شيئاً إذا كانَ جائياً

1. Geçen şeyi idrak etmediğimi anladım, gelen bir şeye de tahammül edemem.

Bu dize birçok Arapça gramer kitaplarında gramer kurallarına delil (şevahid) olarak verilmiştir.³²⁷

2.3. Basit Bahrinde Yazılan Şiirler

a) Basit Bahri

³²² Bakara, 2/139.

³²³Ka'b b. Züheyr, *divan*, s.189, Lübnan

³²⁴ 3-7. yüzyıllar arasında Irak'ta hüküm süren Hristiyan Arap hânedanı.

³²⁵ Züheyr b. Ebî Sülmâ '*divan*' s.139-140 nşr. Hannâ Nasr el-Hittî, Beyrut 1992

³²⁶ süleyman Tülücü '*Züheyr b. Ebî Sülmâ*' *DİA*, İstanbul 2013.c.44, s.540.

³²⁷ Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edebe ve lübbü lübâbi lisâni'l-Arab*, c.3, s. 309 Kahire 1967

Mûte Savaşı için hazırlıklar tamamlanmıştı. Hz. Peygamber ordunun başında tayin ettiği Zeyd b. Harise'ye beyaz sancağı verip, Seniyyetü'l-Veda'da orduyu uğurladı. İslam ordusu Hz. peygamberle vedalaştı. Orduyu uğurlayanlar; Allah sizi korusun, 'sağ salim geri döndürsün' diye dua ettiler. Buna mukabil Abdullah b Revâha'da şehadeti arzulayan şiirini okur.³²⁸

Şiir klasik Arap şiirinin basit bahrindendir. Üç beyitten oluşmaktadır. Abdullah b Revâha'nın Mûte savaşına giderken söylediği şiirdir.

1 .

لَكِنِّي أَسْأَلُ الرَّحْمَنَ مَغْفِرَةً وَضَرْبَةً ذَاتَ فَرْغٍ تَقْذِفُ الرَّبْدَا

2 .

أَوْ طَعْنَةً بِيَدَيِ حَرَّانٍ مُجْهَرَةً بِحَرْبَةٍ تُنْفِذُ الْأَحْشَاءَ وَالْكَبْدَا

3 .

حَتَّى يُقَالَ إِذَا مَرَّوَا عَلَى جَدَّتِي أَرْشَدَهُ اللَّهُ مِنْ غَايٍ وَقَدْ رَشَدَا

1. Ben Rahman'dan sadece mağfiret dilerim ve kanımı savuran bir darbe isterim
2. Veya kana susamış ve savaşa kuşanmış birinin elinden Ciğerlerim ve iç organlarımın yarılmasını isterim.
3. Ta ki kabrime uğrayanlar Allah gaziye rahmet etsin ve rahmete erişti desin.

Fiil + İsim (Fail, Meful) Olan Eşdizimler; أَرْشَدَهُ اللَّهُ (Allah doğru yola iletsin) şiirin üçüncü beytinin ikinci şatırında yer alır. Şair bu dizede Allah'ın mağfiretini ve rızasını istemektedir. Eşdizim olan bu söz dua olduğundan dolayı Arap dilinde halk arasında çokça kullanılmaktadır. Hz Peygamber'in duasında da görmekteyiz.

"قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الإمام ضامن والمؤذن مؤتمن فأرشد الله الإمام وعفا عن المؤذن"

"Rasûlüllah (s.a.s) şöyle buyurdular: "İmam, (arkasında duranların namazlarının) kefilidir. Müezzin ise güvenilir kişidir. Allah'ım! İmamları (başkasına örnek olacakları) doğru yola ilet ve müezzinleri affet."³²⁹

³²⁸ İbn Sa'd, ' ' a,g,e' ' c.2 , s.119-120

³²⁹Ahmet bin Hanbel, ' ' Müsned' ' 23842. Hadis

b) Basit Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin basit bahrindedir. Sekiz beyitten oluşmaktadır. Şair Abdullah b. Revâha, Hz. Peygamber bana “Sen şiir söylemek istediğinde, nasıl dile getiriyorsun?” diye sordu. Ben de: “Şöyle bir düşünüp söylüyorum.” dedim. “O zaman müşrikler hakkında bir şey söyle.” dedi. Herhangi bir hazırlık yapmamıştım, biraz düşünüp onlar hakkında kaba ve basit içerikli bir şiir söyledim. Ama böyle vasfetmemden pek hoşlanmadığını gördüm. Bunun üzerine dua mahiyetli bu şiiri söyledim. Rasûlullah’ın (a.s) yüzünde bir memnuniyet belirdi ve: “Allah seni de sabit kılsın.” diye buyurdu.³³⁰

Şiir bu hadise üzerine Abdullah b. Revâha’nın Hz. Peygamber’e söylediği şiirdir.

- 1 .
إِنِّي تَفَرَّسْتُ فِيكَ الْخَيْرَ أَعْرَفُهُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنَّ مَا خَانَنِي الْبَصْرُ
- 2 .
أَنْتَ النَّبِيُّ وَمَنْ يُحْرَمَ شَفَاعَتَهُ يَوْمَ الْحِسَابِ فَقَدْ أُرَى بِهِ الْقَدْرُ
- 3 .
فَنَبَّتَ اللَّهُ مَا آتَاكَ مِنْ حَسَنِ تَثْبِيتَ مُوسَى وَنَصْرًا كَالَّذِي تُصِرُوا
- 4 .
يَا آلَ هَاشِمٍ إِنَّ اللَّهَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْبَرِيَّةِ فَضلاً مَا لَهُ غَيْرُ
- 5 .
وَلَوْ سَأَلْتِ أَوْ اسْتَنْصَرْتِ بَعْضَهُمْ فِي جُلِّ أَمْرِكَ مَا أَوْوَا وَلَا تَصَرُوا
- 6 .
فَخَدِّرُونِي أَثْمَانَ الْعَبَاءِ مَتَى كُنْتُمْ بَطَارِيْقَ أَوْ دَانَتْ لَكُمْ مُضَرُّ
- 7 .
نُجَالِدُ النَّاسِ عَنْ غُرْضٍ فَنَاسِرُهُمْ فِينَا النَّبِيُّ وَفِينَا تَنْزَلُ السُّورُ
- 8 .
وَقَدْ عَلِمْتُمْ بِأَنَا لَيْسَ يَغْلِبُنَا حَيٌّ مِنَ النَّاسِ إِنْ عَزَّوَا وَإِنْ كَثُرُوا

1. Ben sende hayır gördüm, biliyorum

³³⁰İbn Sa’d, III, s,489

- Allah biliyor ki gözlerim bana yalan söylemez.
2. Sen nebisin şefaattinden kim mahrum edililirse
Kıyamet günü kendi kaderiyle kalır.
 3. Allah sana gelen iyiliği sabit eylesin
Hz. Musa'ya yardım edip onu müzafer ettiği gibi
 4. Ey Haşim oğulları Allah sizi faziletli kıldı.
Yeryüzünde değişmeyen bir lütüfla
 5. Şayet bazılarında istesen veya yardım talep etsen
Bütün işlerinde onlar yanaşmaz ve yardım etmezler
 6. Bana âbânın değerini haber verdiler
Ne zaman baş oldunuz veya Mudar size ihanet mi etti
 7. İnsanları yanlarından vururuz ve onları esir alırız
Kur'an süreleri inerken ve Peygamber aramızdayken
 8. Anladımız artık, insanlar sayıya çok olsa bile bize erişemezler

İsim + Fiil Olan Eşdizimler ; وَاللَّهُ يَعْلَمُ (Allah bilir) şiirin birinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Allah bilir eşdizimi Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde geçmektedir. Yüce Allah'ın ilmi sonsuzdur. Şair gördüklerine Allah'ı şahit ederek Hz. Peygamberin risaletini dile getirmiştir.

"قُلْ أَعْلَمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ"

"Allah göklerde ve yerde olanları bildiği halde Allah'a dininizi öğretmeye mi kalkışıyorsunuz! Allah her şeyi bilmektedir.³³¹"

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler; يَوْمَ الْحِسَابِ (hesap günü) şiirin ikinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Bu eşdizimde şair, Hz. Peygamberi tanımayanın hesap gününde şefaatten mahrum olacağını belirtir. Hesap günü eşdizimi Kur'an-ı Kerim'de şu şekilde yer alır.

"دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَصِلُونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ"

"Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde halife yaptık; onun için insanlar arasında adaletle hükmet; nefsin isteklerine uyma, sonra seni Allah yolundan saptırır. Kuşkusuz, Allah

³³¹ Hucurât, 49/16.

yolundan sapanlara, hesap verme gününü unutmaları yüzünden çok ağır bir azap vardır."³³²

c) Basit Bahri

Şiir klasik Arap şiirinin basit bahrindedir. İki beyitten oluşmaktadır. Abdullah b. Revâha'nın Hz. Peygamberi övdüğü şiirdir. Hz. Peygamber'in "Nasıl şiir söyleyebiliyorsun?" sorusuna "Düşünüyorum ve söylüyorum." diye yanıt vermişti. Sonrasında en güzel övgü sözleriyle bu dizeleri dile getirmiştir.³³³

1 .

لَوْ لَمْ تَكُن فِيهِ آيَاتٌ مُّبَيَّنَةٌ كَانَتْ بَدِيهَةٌ تُنْبِيكَ بِالْخَيْرِ

2 .

فَتَبَّتَ اللَّهُ مَا آتَاكَ مِنْ حَسَنٍ فَفَوَّتَ عَيْسَى بِإِذْنِ اللَّهِ وَالْقَدَرِ

1. Şayet apaçık ayetler olmasaydı, onun ilhamı seni hayırla uyarırdı.
2. Allah sana gelen güzellikleri ve kaderi sabit kılsın Allah'in izniyle Hz. İsa'yı takip ettin.

Sıfat Tamlaması Olan Eşdizimler ; آيَاتٌ مُّبَيَّنَةٌ (apaçık ayetler) şiirin birinci beytinin birinci şatırında yer alır. Apaçık ayetlerden kasıt Kur'an'dır. Bu eşdizim ayet-i kerimde şöyle geçer:

"وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ"

"Andolsun ki sana apaçık âyetler indirdik. Onları ancak fâsikler inkâr eder."³³⁴

Fiil + İsim (Fail, Meful.) Olan Eşdizimler ; فَتَبَّتَ اللَّهُ () şiirin ikinci beytinin birinci şatırında yer alır. 'Allah sabit kılar.' eşdizimi, şiirdeki manaya benzer bir şekilde ayet-i kerimde geçmektedir.

"يُنَبِّئُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ"

"Allah, sağlam söze iman edenleri hem dünya hayatında hem de âhirette sağlam tutar; Allah zalimleri de şaşırır ve Allah dilediğini yapar."³³⁵

³³² Sâd, 38/26.

³³³ Muhammet b.allame b. Adem, *Şerh Elfiyetü'l-Suyut fi hadis*, c.2 s.191

³³⁴ Bakara, 2/ 99.

c) Basit Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin basit bahrindedir. İki beyitten oluşmaktadır. Abdullah b. Revâha'nın Hz. Peygamberi övdüğü şiir biridir. Şiirin aidiyeti hakkında farklı rivayetler olsada, Hz. Peygamberi medhetme maksadıyla söylendiği geçmektedir.³³⁶

1 .

تَحْمِلُهُ النَّاقَةُ الْأَدْمَاءُ مُعْتَجِرًا بِالْبُرْدِ كَالْبَدْرِ جَلَى لَيْلَةَ الظُّلْمِ

2 .

وَفِي عِطَافِيهِ أَوْ أَتْنَاءِ بُرْدَتِهِ مَا يَعْلَمُ اللَّهُ مِنْ دِينٍ وَمِنْ كَرَمِ

1. Ay gibi gece karanlığını yaran burde sarığıyla, onu kızıl devesi taşıyordu
2. Omuzlarında ridası, Allah bilir dini ve keremi

Sıfat Tamlaması Olan Eşdizimler; لَيْلَةَ الظُّلْمِ (gece karanlığı) şiirin birinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Bu eşdizim Abdullah b. Revâha'nın muasırı arkadaşı olan Hassân b. Sâbit'in şiirinde de yer alır.

"لم أحسبِ الشمسَ تبدو بالعشاء، فَقَدْ

لَاقَيْتِ شَمْسًا تُجَلِّي لَيْلَةَ الظُّلْمِ"³³⁷

Aşkım güneşin görümesini zannetmem.

Gece karanlığımı yaran güneşle karşılaştın mı?

³³⁵ İbrâhîm, 14/27.

³³⁶ İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlikü 'l-ebşâr fî memâlikî 'l-emşâr*, c. 14 s. 80 Lubnan 1971

³³⁷ Velid Arafat, *divan, a,g,e* , c.2

2.4. Vafir Bahrinde Yazılan Şiirler

a) Vafir Bahri

İslam ordusu Maân'a vardığında, karşıdaki düşmanın iki yüz bin kişilik bir ordu olduğunun haberini alır ve Maân'da ne yapacakları konusunda istişare etmek için iki gün konaklarlar İstişare de, "Hz. Peygamber'e bu haberi bir mektupla bildirelim", dediler. Bunun üzerine Abdullah b Revâha içinde buldukları kararsızlığı ve tereddütü giderici bir konuşma yaparak orduyu cesaretlendirmiştir.³³⁸

Şiir, klasik Arap şiirinin vafir bahrindedir. Sekiz beyitten oluşmaktadır. İslam ordusunun Mûte'ye giderken, Bizans İmparatorunun hazırladığı ordu sayısı karşısında yaşadıkları tereddüt üzerine Abdullah b Revâha orduyu cesaretlendirip dile getirdiği şiirdir.

- 1 .
جَابْنَا الْخَيْلَ مِنْ أَجَاٍ وَفَرَعِ تُعْرُ مِنْ الْحَشِيشِ لَهَا الْعُكُومُ
- 2 .
حَدَوْنَاهَا مِنَ الصَّوَانِ سِينًا أَرَلَّ كَأَنَّ صَفْحَتَهُ أَدِيمُ
- 3 .
أَقَامَتِ لَيْلَتَيْنِ عَلَى مُعَانٍ فَأَعْقَبَ بَعْدَ فَنَرَتِهَا جُومُ
- 4 .
فَرَحْنَا وَالْجِيَادُ مُسَوَّمَاتٌ تَنْقَسُ فِي مَنَاجِرِهَا السَّمُومُ
- 5 .
فَلَا وَأَبِي مَابٍ لَنَا تَيْنِهَا وَإِنْ كَانَتْ بِهَا عَرَبٌ وَرُومُ
- 6 .
فَعَبَّأْنَا أَعْنَتَهَا فَجَاءَتْ عَوَابِسَ وَالْعُبَارُ لَهَا بَرِيمُ
- 7 .
بِذِي لَجَبٍ كَأَنَّ الْبَيْضَ فِيهِ إِذَا بَرَزَتْ قَوَانِسُهَا النُّجُومُ
- 8 .
فَرَا ضِيَةُ الْمَعِيشَةِ طَلَّقَتْهَا أَسِنَّتُهَا فَتَنَكَّحُ أَوْ تَنِيمُ

³³⁸ İbn Hişâm, IV, s,17; İbn Sa'd, c.2 , s.120

1. Atları Fera ve Eca dağlarından topladık
Onlara bağılı otları yedirdik.
2. Nal yaptık onlara (atlara)taşlalarla vurarak.
Pürüzsüz sanki yüzeyi deridir.
3. İki gece geçti Muan'da ardından,
Bir sukunet sonrası rahatlık.
4. Asil (besili) atlarla gittik
Burunlarından ateş püskürtüyordu.
5. Yemin olsun ki Maab'a, oraya geliriz.
İçinde Arap olsun Rum olsun (gireriz)
6. Hazırladık gemleri ve yüzü asık tozu dumana katan,
Atların burun halkalarına taktık.
7. Kışnemeler sanki miğferler içindedir. Miğferlerin
Ucu ortağa çıktığında yıldız gibidir. (Dersin)
8. Razi olur hayatına, boşanmaya, yaşına,
Evlensen veya evlenmesen de razıdır.

Sıfat Tamlaması Olan Eşdizimler ; الجيادُ مسوماتٌ (Asil (besili) atlar) şiirin dördüncü beytinin birinci şatırında yer alır. Şair bu dizesinde İslam ordusunun cesaretini ve atları yarışırcasına savaşa gittiklerini ifade eder. "Asil soylu" ya da besili atlar eşdizimi benzer bir şekilde Kur'an'da da geçmektedir. Asil atlar, o dönem soyluluğun zenginliğin bir göstergesiydi. Günümüzde de Arap atları konumunu korumaktadır.

"رُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ
وَالْحَرْبِ ذَلِكَ مَتَاعُ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاَبِ"

"Nefsânî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, soylu atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere düşkünlik insanlara çekici kılındı. İşte bunlar dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır.³³⁹"

Eyyubi dönemi şairlerinden, Sibte b. Teavizi'nin şiirlerinde de bu eşdizimi görmekteyiz. Bu dizede de Arapların sağlam kalelerinin atları olduğunu belirtmiştir.

³³⁹ Âl-i İmrân, 3/14.

"عَاقِلُهُ الْجِيَادُ مُسَوِّمَاتٍ"

وَحَيْرٌ مَعَاقِلِ الْغُرَبِ الْخِيُولِ"³⁴⁰

Onların kaleleri asil atlardır

Arap kalelerinin en hayırlısı, atlarıdır.

b) Vafir Bahri

İslam ordusu Mûte'ye doğru hareket halinde iken, Sefer esnasında Zeyd b. Erkam, "Ben Abdullah b. Revâha'nın riayetinde bir yetimdim. Mûte Seferine'de bir gece o'nun devesine şu beyitleri söylediğini işittim" der. Zeyd bu şiiri duyunca ağlamaya başlar. Bunun üzerine Abdullah b. Revâha O'nu dürterek ; "Ne oluyor sana, Allah bana şahadet nasip edecek, sende bu yükler arasında kavmine geri döneceksin." dedi.³⁴¹

Şiir, klasik Arap şiirinin vafir bahrindedir. Beş beyitten oluşmaktadır. İslam ordusunun Mûte'ye giderken sefer esnasında Abdullah b Revâha devesine hitaben söylediği şiirdir.

1 .

إِذَا أَدْنَيْتَنِي وَحَمَلْتِ رَحْلِي مَسِيرَةَ أَرْبَعِ بَعْدَ الْحِسَاءِ

2 .

فَسَانُكَ أَنْعَمَ وَخَلَكَ دَمٌ وَلَا أَرْجِعُ إِلَى أَهْلِي وَرَانِي

3 .

وَجَاءَ الْمُسْلِمُونَ وَغَادَرُونِي بِأَرْضِ الشَّامِ مُشْتَهِي النَّوَاءِ

4 .

وَرَدَّكَ كُلُّ ذِي نَسَبٍ قَرِيبٍ إِلَى الرَّحْمَنِ مُنْقَطِعِ الْإِحَاءِ

5 .

هُنَالِكَ لَا أَبَالِي طَلَعِ بُلْعٍ وَلَا تَخُلِ أَسَافِلَهَا رَوَاءِ

1. (Ey devem) beni ve yol yükümü dört konak öteye ulaştırırsan
2. Serbest kalacaksın artık yerilmeyeceksin, bende arkamda bıraktığım aileme geri dönmeyeceğim.
3. Müslümanlar geldi beni ikamet edeceğim Şam topraklarına bıraktılar

³⁴⁰ Sibte b. Teavizi , *divan*, (nşr, dar sadır), Beyrut

³⁴¹ İbn Hişâm,'a,g,e, c.4 , s.18–19

4. Bütün akrabaların seni Rahman'a bırakacaklar. Kerdeşlik bağları kopmuş bir şekilde
5. Artık oradaki hurma ağaçları ve gölgelikler umrumda değil.

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler ; أرض الشام (Şam toprakları) şiirin üçüncü beytinin ikinci şatırında yer alır. Şair bu dizesinde Şam diyarını, ikamet edilmeye laik topraklar diye vafeder. Şam topraklarından maksat Suriye'nin başkenti Dimeşk değil, Irak ve Suriye topraklarını kapsayan geniş alana Şam diyarı denir. Şam diyarı ibaresi İslam tarihi ve diğer tarih kitaplarında geçmektedir.

Şam toprakları eşdizimi, Abbasi döneminin önemli şairlerinden Mütennebi'nin şiirlerinde aynı şekilde kullanılmıştır.

"وَقَدْ أَحْسَنْتَ أَرْضَ الشَّامِ حَتَّى

سَلَبْتَ رُبُوعَهَا تَوْبَ الْبَهَاءِ"³⁴²

Şam topraklarını ıssızlaştırdın,

Ta ki evlerini ve o güzelliği yağmaladın.

d) Vafir Bahri

Şiir, klasik Arap şiirinin vafir bahrindedir. Üç beyitten oluşmaktadır. Şiirin niçin söylendiği ile ilgili sağlam bir delil tespit edilmediğinden açıklaması yapılmamıştır. Şiir, ibn Revaha'nın divanında yer aldığı için tezimize konu olmuştur.

1 .

شَهِدْتُ بِأَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ النَّارَ مَثْوَى الْكَافِرِينَ

2 .

وَأَنَّ الْعَرْشَ فَوْقَ الْمَاءِ طَافٍ وَفَوْقَ الْعَرْشِ رَبُّ الْعَالَمِينَ

3 .

وَتَحْمِلُهُ مَلَائِكَةُ كِرَامٍ مَلَائِكَةُ الْإِلَهِ مُقَرَّبِينَ

1. Şehadet ederim ki Allah'ın vaadi haktır. Ve ateş kafirlerin yeridir.
2. Arş suyun üstünde yüzer, Arşın üstünde ise alemlerin rabbidir

³⁴² Ebu Tayyib El-Mütenebî , *Divan*, c.1, s.60 nşr. Thk. Abdullah Ukberi Bağdadi

3. Onu arşını kerim melekler taşır, melekler İlah'a yakındır.

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler; مَثْوَى الْكَافِرِينَ (kafirlerin kalacakları yer) şiirin birinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Aynı eşdizimin Kur'an'da yer aldığını görmekteyiz. İbn Revaha'nın dile getirdiği birçok şiiri Kur'an'dan esinlenerek yazılmıştır.

"وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوَى لِّلْكَافِرِينَ"

"Allah hakkında yalan yanlış şeyler uyduran yahut kendisine hakikat geldiğinde onu yalan sayandan daha zalimi kimdir? İnkârcıların sürekli kalacağı yer cehennemin içinde değil midir?³⁴³"

İkinci isim tamlaması olan eşdizim; مَلَائِكَةٌ كِرَامٌ (değerli melekler) 'dir. Şiirin üçüncü beytinin birinci şatırında yer alır. Bu eşdizim Kur'an'da Yusuf suresinde geçmektedir. Şair dizelerini oluştururken hayatına sirayet ettiği Kur'ani üslubu kullanmıştır.

"فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكًا وَأَتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ"

"Aziz'in karısı, kadınların dedikodularını duyunca onlara davetçi gönderdi; yaslanmaları için yastıklar hazırladı ve onlardan her birine bir bıçak verdi. (Yûsuf'a), "Karşılıklarına çık!" dedi. Kadınlar Yûsuf'u görünce güzelliği karşısında şaşırıp kaldılar. Bu yüzden ellerini kestiler ve "Hâşâ rabbimiz! Bu bir beşer değil, bu ancak değerli bir melektir!" dediler.³⁴⁴"

e) Vafir Bahri (Hz Hamza'nın Şehadetine Yazılan Mersiye)

Bedir Zaferi sonrasında Kureyşliler Bedir'de kaybettiklerinin öcünü almak için yanıp tutuşuyorlardı. Uhut Savaşı gerçekleştiği sırada, yanan bu öç ateşi Hz. Hamza'nın şehadetinin sebebi olmuştur. Hz. Hamza'nın şehadeti, Hz. Peygamberi ve Müslümanları derinden üzmüştü, bu çekilen üzüntüleri Abdullah b. Revâha mahzun

³⁴³ Ankebût 29/68.

³⁴⁴ Yûsuf, 12/31.

bir dille ifade etmiştir. Yazılan bu mersiye, İslam'ın ilk dönemine ait mersiye türünden sayılır. Şairimiz, Hz. Hamza'nın şehadetini dile getirerek Müslümanların ve Hz. Peygamber (sav)'in yaşadığı hüznü ifade etmiştir.³⁴⁵

Şiir, klasik Arap şiirinin mersiye türüne aittir. On altı beyitten oluşmaktadır. Uhut savaşı sonrası şair, Hz. Hamza'nın şehadetini Hz. Peygamber'in üzüntüsünü şu mahzun ifadelerle dile getirmiştir.

- 1 .
بَكَتْ عَيْنِي وَحُقَّ لَهَا بُكَاهَا وَمَا يُغْنِي الْبُكَاءُ وَلَا الْعَوِيلُ
- 2 .
عَلَى أَسَدِ الْإِلَهِ غَدَاةٌ قَالُوا أَحْمَرَةٌ ذَاكُمْ الرَّجُلُ الْقَتِيلُ
- 3 .
أُصِيبَ الْمُسْلِمُونَ بِهِ جَمِيعاً هُنَاكَ وَقَدْ أُصِيبَ بِهِ الرَّسُولُ
- 4 .
أَبَا يَعْلَى لَكَ الْأَرْكَانُ هُدَّتْ وَأَنْتَ الْمَاجِدُ الْبِرُّ الْوَصُولُ
- 5 .
عَلَيْكَ سَلَامٌ رَبِّكَ فِي جَنَانٍ مُخَالِطُهَا نَعِيمٌ لَا يَزُولُ
- 6 .
أَلَا يَا هَانِئِمَ الْأَخْيِيَارِ صَبِيراً فَكُلُّ فِعَالِكُمْ حَسَنٌ جَمِيلُ
- 7 .
رَسُولُ اللَّهِ مُصْطَبِرٌ كَرِيمٌ بِأَمْرِ اللَّهِ يَنْطِقُ إِذْ يَقُولُ
- 8 .
أَلَا مَنْ مَبْلُغٌ عَنِّي لَوْيَاً فَبَعْدَ الْيَوْمِ دَائِلَةٌ تَدُولُ
- 9 .
وَقَبْلَ الْيَوْمِ مَا عَرَفُوا وَذَاقُوا وَقَائِعُنَا بِهَا يُشْفَى الْعَلِيلُ
- 10 .
نَسِيئِمٌ ضَرَبْنَا بِقَلْبِيبِ بَدْرِ غَدَاةٌ أَتَاكُمْ الْمَوْتُ الْعَجِيلُ
- 11 .
غَدَاةٌ تَوَى أَبُو جَهْلٍ صَرِيحاً عَلَيْهِ الطَّيْرُ حَائِمَةٌ تَجُولُ

³⁴⁵ Akşit, "Metin Dilbilimsel Bir Analiz" a,g,m, , s.128

12 .

وَعُنْبَةُ وَابْنُهُ خَرَّآ جَمِيعاً وَشَيْبَةُ عَضَّهُ السَّيْفُ الصَّقِيلُ

13 .

وَمُتْرَكْنَا أُمِيَّةً مُجْلَبِئاً وَفِي حَيْرُومِهِ لَدُنَّ نَبِيلُ

14 .

وَهَامُ بَنِي رَبِيعَةَ سَأَلُوهَا فَفِي أَسْيَافِنَا مِنْهَا فُلُوقُ

15 .

أَلَا يَا هِنْدُ فَاكِجِي لَا تَمَلِّي فَأَنْتِ الْوَالِيَةُ الْعَبْرَى الْهَبُولُ

16 .

أَلَا يَا هِنْدُ لَا تُبَدِّي شِمَاتاً بِحَمْرَةَ إِنَّ عَزَّكُمْ ذَلِيلُ

1. Ağladı gözlerim ki ağlamayı haketmişti,
Artık ne ağlamak ne de feryat etmek fayda verir
2. Seher vakti Allah'ın aslanın üzerine gelip,. Dediler:
Bu öldürülen adam Hamza mıdır?
3. Tüm Müslümanların başına gelmişti aslında
Hz. Peygamberin başına gelen bu müsibet.
4. Ey Ebu Ya'lâ (Hamza)!olan sütunların yıkıldı senin
Sen şerefli, itaatkar ve hakka ermişsin.
5. Rabbinin selamı üzerine olsun,
İçinde tükenmeyen nimetler olan cennetlerde.
6. Ey şerefli Hâşim kabilesi! Sabret!
Sizin yaptığımız her şey, iyi ve güzeldir.
7. Allah Rasûlü sabırlı ve gönlü pektir
Konuştuğunda, Allah'ın emriyle nutkeder.
8. Benden kim Luey'e haber ulaştırır,
Bugünden (bundan) sonra savaş dönecektir.
9. Bir gün önce tattıklarımı hatırlamadılar,
Gazabımızı dindiren vuruşlarımızı.
10. Bedir kuyusundaki darbelerimizi unuttunuz,
Bir sabah, ani ölüm geldi size
11. ‘‘Bir sabah canı çıkmıştı Ebu Cehil’in,’’
Üzerinde Kuşlar dönüp geziniyordu.

12. ‘Utbe oğluyla beraber yere serildi
Şeybe’ye, keskin kılıç acı verdi.
13. Ümeyye’yi yerde kanı korumuş ve
Göğsünde büyük bir mızrakla bıraktık.
14. Rebi‘a oğullarının ölülerine sorun!
Onlardan ötürü kılıçlarımız böküldü
15. Ey Hint, usanmadan ağla Sen çok üzülecek
çok gözyaşı dökecek ve da çok (yakınlarını) kaybedeceksin
16. Ey Hint! Alay etme şımarma! Hamza’nın ölümüyl
Çünkü sizin şerefiniz zelil olmaktadır.

İsim +Atıf Harfi+İsim Olan Eşdizimler الْبِكَاءُ وَلَا الْعَوِيلُ (Ağlamak ve feryat figan etmek) eşdizimi şiirin birinci beytinin ikinci şatrında yer alır. Şair Hz. Hamza’nın şhadeti üzerine ağlamanın feryat-figan etmenin fayda vermeyeceğini bu dizeyle ifade etmiştir. Aynı eşdizimi Modern dönemin şairlerinden Filistinli İbrahim Tûkân (ö. 1942)’ın bir dizesinde görmekteyiz:

كُفُّدْمُو عَاكِبْسِيْنَ فَعَاكِبْ الْبِكَاءُ وَلَا الْعَوِيلُ

‘‘Gözyaşlarını sil! Ne ağlamak ne feryat etmek fayda verir sana.’’³⁴⁶

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler اِسْدِ الْاِلهِ (İlah’ın aslanı) Şiirin ikinci beytinin birinci şatrında yer alır. Biçim ve mana yönünden aynı eşdizim kaynaklarda ve hadislerde geçtiğini görmekteyiz.

"أنه قال: "وَالَّذِينَ سَيِّبُوا هَاتِهِمْ كَتَبْنَا بِعَنْدِ الْاِلهِ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ حَمَزَةً اِسْدًا اَللّٰهُ اَسْدٌ سُوْلُهُ "

‘‘Nefsîm kudret elinde olan Allah’a yemin ederim gökte ‘‘Hamza Allah’ın ve resûlünün aslanıdır.’’ yazılıdır.³⁴⁷

Sıfat Tamlaması Olan Eşdizimler لَا يَزُولُ نَعِيمٌ (ebedî nimetler, tükenmeyen rızık) şiirin beşinci beytinin ikinci şatrında yer alır. Şair bu eşdizimin yer aldığı beyitte Hz. Hamza Cennetle olması için duada bulunur. Şiirdeki eşdiziminin bir benzeri Kur’an-ı Kerim’de de yer almaktadır. Yüce Allah şöyle buyurur:

³⁴⁶Akşit, ‘‘Metin Dilbilimsel Bir Analiz’’ a,g,m, , s.148

³⁴⁷Ramazan Önal, ‘‘Hz. Hamza’nın İslâm’dan Önceki Hayatı, Hz. Peygamber İle Olan Süt Kardeşliği Meselesi, Hidayeti Ve Mücadelesi’’. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 40 (Aralık 2019): 121 - 142.

يُبْتِئُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ

‘Rableri onlara, kendi katından bir rahmet, bir hoşnutluk ve kendilerine içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdelemektedir.’³⁴⁸

Fiiil+ İsim Olan Eşdizimler ; يُشْفَى الغليلُ(yüreklere serinleten) şiirin dokuzuncu beytinin ikinci şatırında yer alır. Bu eşdizim klasik ve Modern metinlerde sık görülen bir eşdizimdir. Şair Hz. Hamza'nın şehadeti üzerine üzülen Müslümanların gönüllerini teskin olması için Bedir Savaşı'nı hatırlatmış ve bu dizeyle burkulan yüreklere su serpmiştir. Aynı eşdizim Emevi dönemi şairlerinden Kuseyyir Azze'nin dizelerinde görmekteyiz.³⁴⁹

وقالوا: نأت فاختر من الصبر والبكا فقلت البكا أشفى إذا لغيلي

Dediler: “Sevgili çekip gitti. Ya sabret ya ağla!”

Dedim: “Ancak ağlamak yüreğimi serinletir.”

2.5. Hafif Bahrinde Yazılan Şiirler

a) Hafif Bahri

Âmir b. Sa'saa kabilesi reisi Ebû Berâ Âmir b. Mâlik hicretin dördüncü yılında Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'i ziyaret etti, İslam hakkında bilgi alan Ebu Berâ Müslüman olmadı, ama kabilesine İslamı anlatacak bir heyet istedi ve bu heyeti koruyacağına dair söz verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber İslamiyeti anlatmaları için Suffa ashabından yetmiş kişiyi Sa'saa Kabilesi'ne gönderdi. Heyet Bi'rîmaûn'e denilen yerde vardığında Ebû Berâ katledildiğine dair söylentiler çıktı, bunun üzerine Ebû Berâ'nın yeğeni Âmir b. Tufeyl, İslamiyeti sevmeyen bir karakter olarak yanına yandaş kabileler alarak birkaç kişi hariç, tabliğ için gönderilen heyeti şehit etti.³⁵⁰

Bu heyetin içinde Nafi b. Budeylde bulunuyordu. Bu olayı öğrenen Hz. Peygamber çok üzüldü. Abdullah b. Revâha, Nafi b. Budeyl b. Verka'ya ağlayarak şu beyitleri dile getirdi.³⁵¹

³⁴⁸ Tevbe 9/21;

³⁴⁹ Akşit, “Metin Dilbilimsel Bir Analiz” a,g,m, , s.148

³⁵⁰ Ahmet Önkal, ,”Bi'rîmaûne”, *DİA*,İstanbul 1992 c,6 s, 195.196

³⁵¹ Sultan, Cemil, *Abdullah b. Revâha*, Dimeşk 1987 s,110

Şiir, klasik Arap şiirinin hafif bahrindedir. İki beyitten oluşmaktadır. Bi'rîmaûne'de şehit edilenler üzerine dile getirilmiştir.

1.

رَحِمَ اللهُ نَافِعَ بْنَ بُدَيْلٍ رَحْمَةً الْمُنْتَهَى ثَوَابَ الْجِهَادِ

2.

صَابِرًا صَادِقَ الْحَدِيثِ إِذَا مَا أَكْثَرَ الْقَوْمُ قَالَ قَوْلَ السِّدَادِ

1. Allah, cihad sevabı olmuş bir rahmetle Nafi b. Nubeyl'e rahmet etsin
2. Sabırlı, doğru sözlü ve vefalı,(biriydi) kabile toplandığında uygun söz söylerdi.

Fiil + İsim (Fiil + Fail-Meful) Olan Eşdizimler; رَحِمَ اللهُ (Allah rahmet etsin, Allah merhamet etsin) şiirin birinci beytinin birinci şatırında yer alır. Şair ölenler için duada bulunmuştur. Dua ibaresi olan, "Allah merhamet etsin." Kur'an-ı Kerim ve hadislerin birçok yerinde geçmektedir. Dua olan bu eşdizim, Duhan suresinde şu şekilde geçmektedir.

"إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ"

"Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir. Şüphesiz O, üstündür, merhametlidir."³⁵²

İsim Tamlaması Olan Eşdizimler; قَوْلَ السِّدَادِ (doğru söz) şiirin ikinci beytinin ikinci şatırında yer alır. Şair Bi'rîmaûne'de şehit olan arkadaşı Nafi b. Budeyl'i Kur'ani bir tabirle, doğru sözlü biri olduğunu ifade etmiştir.

‘وَأَيُّخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا’

"Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde korkacak olanların (başkalarının yetimleri için de) kalpleri sızlasın; Allah'tan sakınsın ve doğru söz söylesinler."³⁵³

³⁵² Duhân 44/42.

³⁵³ Nisa 4/9.

b) Hafif Bahri

Şiirin Abdullah b. Revâha'ya aidiyeti sabit değildir, kaynak kitaplarında daha çok Abdullah b. Ziba'râ'ya ait olduğu geçmektedir. Câhiliye devrinde Kureyş kabilesinin en büyük şairlerinden biriydi. Fil Vak'ası üzerine söylediği şiir meşhurdur. Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara karşı büyük bir düşmanlık beslemiş, hatta yaptıkları putlar hakkında Peygamber'le bizzat tartışmıştı.

Abdullah b. Ziba'râ İslâmiyet'i kabul ettikten sonra Hz. Peygamber'i öven ve daha önce yaptıklarından dolayı pişman olduğunu ifade eden şiirler yazdı.³⁵⁴

1 .

يا رَسُولَ الْمَلِكِ إِنَّ لِسَانِي رَاتِقٌ مَا فَتَقْتُ إِذْ أَنَا بَوْرُ

1. Ey Melik'in (Allah'ın) Rasülü dilim yamadır.

Yamayı sökemedim çünkü ben ölüyüm

İsim Tamlaması (müzaf,) müzafün ileyh) Olan Eşdizimler; رَسُولَ الْمَلِكِ (Melik'in 'Allah'ın' Rasülü) şiirin birinci beytinin birinci şatırında yer alır. Bu eşdizimin Hz. Peygamberin amcası Ebu Talib'in Hz. Muhammed'e olan sevgisini dile getirdiği dizelerinde görmekteyiz.

"أَدْبُ وَأَحْمِي رَسُولَ الْمَلِكِ

حماية حانٍ عليه شفيقٍ" ³⁵⁵

Allah'ın resulünü savunur ve korurum

Üzerinde şefkat, merhamet olan bir himayetle.

2.6. Kamil Bahrinde Yazılan Şiirler

Mûte Savaşı için hazırlanan orduyu uğurlayan Hz. Peygamber, Seniyyetü'l-Veda'da orduyla vedalaştı. Ordu hareket ederken Abdullah b Revâha Hz.Peygamber'den ayrılırken şu veciz beyiti dile getirdiği rivayet edilmiştir.³⁵⁶

³⁵⁴ İbn Hişâm, 'a,g,e, c.2 , s. 419

³⁵⁵ Muhammed, AbduşŞafi, *muallaka Ebi Tali*, mecelletu'l Hivar2019

³⁵⁶ İbn Hişâm, ' ' a,g,e'' c.4,

Şiir, klasik Arap şiirinin kamil bahrindedir. Bir beyitten oluşmaktadır. Abdullah b Revâha'nın Mûte Savaşı'na giderken Hz. Peygamber'den ayrılması üzerine söylediği şiirdir.

1 .

خَافَ السَّلَامُ عَلَى امْرِئٍ وَدَعَّعْتُهُ فِي النَّخْلِ خَيْرَ مُشَيِّعٍ وَخَلِيلٍ

1. Dosta ve uğurlayanların en hayırlısına
Hurmalıkta veda ettiğim kişiye selam olsun

İsim + Harf-i Cer + İsim Olan Eşdizimler ; السَّلَامُ عَلَى امْرِئٍ (selam olsun o kişiye)şiirin üçüncü beytinin birinci şatırında yer alır. Bu eşdizim; yani السَّلَامُ عَلَى isim, harf-i cer birlikteliği, Arap, Acem bütün Müslümanlarca kullanılır. Kur'an ve hadislerin birçok yerinde örnekleri vardır. Kur'an'daki örnekler:

"Selam, doğru yola uyanlara olsun³⁵⁷"

"(Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol, dedik)"³⁵⁸

Aynı şekilde Saffat suresinde geçen;

"(Musa ve Harun'a selam olsun)"

"(İlyas'a selam olsun)"

"(Peygamberlere selam olsun)"

"(İbrahim'e selam olsun)³⁵⁹"

Verdiğimiz bu ayetler isim + harf-i cer + isim eşdizimine örnektir "امْرِئٍ" kişi manasına gelen bu kelimenin yerine geçen isimler bu kelimeyle aynı manaya sahiptir. Çünkü bu kelimenin yerine gelen isimler, kişiler olacaktır.

³⁵⁷ Taha 20/47.

³⁵⁸ Enbiya,21/69.

³⁵⁹ Saffat, 37/109.120.130.181. Ayetler

SONUÇ

Abdullah b. Revâha, gerek hayat hikâyesi gerekse şiirleriyle önemli şairlerinden biridir. İbn Revâha kabilesine savaş açan ve kabilesini şiirlerle yeren, kötileyen, Evs Kabilesi'nin aleyhine, kendi kabilesinin meziyetleri ve kahramanlıklarıyla övünerek karşılık vermiştir. II. Akabe'de Müslümanlığı kabul ettikten sonra dil ve kılıç ustalığını İslam namına kullanmıştır. Entelektüel ve okuma yazma bilen bir ailede yetişmiştir. İbn Revâha, Hz. Peygamber'in havariler olarak tanımladığı nakîp olma şerefine nail olmuştur. Abdullah b. Revâha İslami dönemde şiirleri ve kılıcıyla şehadetine kadar İslam'a hizmet etmiştir. Bu süreçte Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşlarından biri olmuştur. İslamı hayatına tatbik eden, yakınındaki insanlara İslamı tebliğ eden, davası olan biri haline gelmiştir. Abdullah b. Revâha, Hz. Peygamber'in vermiş olduğu bütün vazifeleri en güzel şekilde yerine getirmiştir. Bu güzide sahabi, İslamı kabulünden vefatına kadar yaptığı hizmetleri ve katıldığı savaşları şiirleriyle ölümsüzleştirmiştir. Abdullah b. Revâha'nın İslam'a hizmeti ikinci Akabe'de başlamış Mûte Savaşı'na yani şehadet gününe kadar devam etmiştir.

İbn Revâha'nın ilk dönem şiirlerinde Cahiliye anlayışın izleri bulunmaktadır. Bu dönemde İbn Revâha şiirlerini kendi kabilesini öven rakip kabileyi hicveden bir üslupla dile getirmiştir. İslami döneme gelindiğinde ise temanın Kur'ân-ı Kerim ile şekillendiğini görmekteyiz. İbn Revâha'nın bu dönem şiirlerinde Kur'ani üslup göze çarpmaktadır. Bu üslup, İbn Revâha'nın Kur'an'la hemhal olduğunu gösterir. Abdullah b. Revâha şiirleriyle gerçek bir kahramanlık sergilemiş ve şiirleri düşmana ok, Müslümana moral olmuştur. İslam'ın ilk dönemine dair önemli verileri barındıran Revâha'nın şiirlerinde eşdizimler sıkça görülmektedir.

Eşdizimsel yapılara ulaşmada temel teşkil eden bağlaşıklık, metinleri bütünsel olarak ele almayı hedefleyen metindilbilimin metinsellik ölçütlerinden biridir. Metinlerin yüzey yapısında görülen bağlaşıklık; gönderim, değiştirim, eksilteli yapı, bağlama edatları ve sözcüksel bağlaşıklık öğeleriyle sağlanır. Sözcüksel bağlaşıklık ise tekrar ve eşdizim ile temin edilir. Bu öğeler vasıtasıyla metinlerde biçimsel açıdan bir bütünlük sağlanmaktadır. Bağlaşıklık, metni oluşturan parçaların birbiriyle tutarlı olmasıyla gerçekleşebilir. Metindilbilimin bağlaşıklık ölçütlerinden sözcüksel

bağlaşıklığı sağlayan eşdizim açısından ele aldığımız Abdullah b. Revâha'nın şiirlerini, eşdizimsel açıdan işlevini kısaca şöyle değerlendirebiliriz: Şiirlerde çeşitli şekillerde oluşan eşdizimler, biçimsellikten ziyade şiirlerin anlaşılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Eşdizimler aracılığıyla şair, soyut birtakım hususları somutlaştırılarak okuyucunun zihnine canlı bir tablo gibi sunmayı başarmıştır. İbn Revâha'nın şiirlerindeki eşdizimlerin aynısı veya benzerlerinin Cahiliye dönemi şiirleri, Kur'ân-ı Kerim, bazı hadisler ve tarihi metinlerde yer alması, bu birlikteliklerin anlamını kavramamız yönünden önem arz eder. Ayrıca onun şiirindeki eşdizimler İslam'ın ilk dönemine ait dili özlü bir tarzda dikkatlere sunması yönüyle de büyük bir önemi haizdir.

İbni Revâha'nın şiirlerinde eşdizimler metnin insicamını sağlamaktadır. Eşdizimlerler yoluyla o, şiirlerinde beyitler arasında biçimsel yönden irtibat sağladığı gibi kasidelerin derin yapısı için de bir alt yapı oluşturmayı başarmıştır. Kanaatimizce eşdizimli yapıların şiire sağladığı en önemli kazanım şudur: Birbiriyle anlamca ilişkili yapıların olayları kapsayıcı ve bütünsel olarak ele almayı sağlaması, parçacı yaklaşımın önüne set çekmesidir. Sözcüksel bağlaşıklığın temininde önemli bir araç olan eşdizimlerin tespiti, ilgili metinlerin anlaşılması, açıklanması ve yorumlanması açısından okuyucuya önemli katkılar sağlayamaktadır. Ayrıca bu yöntemin çeşitli Arapça metinler üzerinde tatbik edilmesinin bu dilde yazılmış metinleri yorumlamada faydalı olacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Abdülcelîl, Hasan Abdülmehdî, *Ebû Firâs el-Hamdânî Hayâtühû ve şî'ruhû*, Amman, 1981.

AbduşŞafî, Muhammed, ‘*muallaka ebi talib*’ , Suudi Arabistan, Mecelletu’l Hivar, 2019

Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil - Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara, TDK Yay., 2007.

Aksan Mustafa, Yeşim Aksan, “Metin Kavramı ve Tanımları”, Ankara, Hitit Yay., Dilbilim Araştırmaları, 1991.

Akşit, Eyup, “Kur'an-ı Kerim’in Bazı Ayetlerinde Zamir Gelmesi Gereken Yerde İsmi Getirilmesi ve Bunun Nedenleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt XLVIII, 2018.

----- “Metin Dilbilimsel Bir Analiz: Abdullah B. Revâha’nın Hz. Hamza’nın Şehadetine İlişkin Şiirinde Bağlaşıklık Öğeleri”. Balıkesir İlahiyat Dergisi 5 / 1 (Haziran 2019): 127-156 .

Algül, Hüseyin, ‘Mûte Savaşı’, *DİA*, İstanbul 2006, c. 31, s. 385-387.

Aydın, Mehmet, *Dilbilim El Kitabı*, İstanbul, 3F Yay., 2007.

el-Bağdâdî, Abdülkâdir *Hizânetü'l-edeb ve lübbü lübâbi lisâni'l-Arab*, Kahire, 1967.

Bozkurt, Nebi, Küçükaşçı Mustafa Sabri,“ Medine ”, *DİA*, Ankara 2003, c.28, s.311.

el-Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail (v.256/870), *el-Cami'u's-Sahih*, İstanbul, 1315.

Çetin, Nihat M. ‘‘Bahir’’ *DİA*, İstanbul, 1991, c. 4, s. 484.

Çubukçu, Asri, ‘‘Buas’’ , *DİA*, İstanbul 1992, c.6 , s.340.

Cibran, Halil, Cibran, *Divan*, (nşr, Samir Basyunî) Lubnan, 2009.

Demir, Ramazan, ‘‘Dil ve Düşünce İlişkisi’’, İstanbul, *Yüce Devlet Dergisi*, Sayı 1, 2009.

Dilidüzgün, Şükran, ‘‘Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı bir yaklaşım’’, (Doktora Tezi), *İstanbul Üniv. Sosyal Bilimler Enst.*, İstanbul, 2008.

Ebi Abdullah, Muhammed b. Selam Cumâhi, *Tabakat-ş’Şuara*, Beyrut, 2001.

Ebû Dâvud es-Sicistânî, Süleymân b el-Eş’as, *es-Sünen*, Beyrût, Müessesetü’risâle nâşirûn, 2015

Ebi Ubeyde, Muammer b. El-müsenâ, *şerhu nakaid-u Cerir ve Ferazdak*, Ebu Dabi, 1998.

Ebu'l-Feth Osmân İbn Cinnî, *el-Hasâis*, (Thk. Muhammed Alî en-Neccâr), Cilt 2, Beyrut. 1952.

Efendioğlu, Mehmet, ‘‘muhadramûn’’ *DİA* İstanbul 2005, c. 30, s. 395-396.

Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemheretü eş ‘âri’l- ‘Arab*, (nşr. Ali Fâûr), Beyrut, 1986.

Ertürk, Mustafa, “Mikdât b. Amr”, *DİA*, İstanbul, 2005, c.30, s.49-50

Eken Neticeyi Tayyibe, “Anlatı Metinlerinde Sözcük Birliktelikleri: Türkçe Üzerine Eğitim-Öğretim Ortamları Hedefli Gözlemler”, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, 2015,

----- “Eşdizimlerin Saptanmasına ve Betimlenmesine Yönelik Kuram ve Yaklaşımlar”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 13, Sayı 33, 2016.

el-Ezher ez-Zinâd, *Nesîcü'n-nass*, ed-Dâru'l-Beyzâ: Beyrut, el-Merkezu's-sâkâfuyyu'l-arabîyy, 1993.

Fayda, Mustafa. “Bedir Gazvesi”, *DİA*, İstanbul 1992, c.5, s.325-327

-----, “İfk Hadisesi”, *DİA*, İstanbul 2000, c.21, s.507-509

-----, “Bey'atürrıdvân”, *DİA*, İstanbul 1992, c.6, s.39-40

Ferezdak, *Ebû Firâs Hemmâm b. Gâlib b. Sa'saa et-Temîmî, Dîvân*,(nşr. Ali Faur),. Lubnan, 2010.

F. De Saussure, *Cours de Linguistique Generale/Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev. Berke Vardar)

Günay, Doğan, *Metin Bilgisi*, İstanbul, Multilingual Yay., 2007.

Gündüz, Harun, “Karşılaştırmalı Dilbilim Açısından Arapça Ve Türkçede Yan Cümleler”, (Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2001

Hassan b. Sabit, *Dîvân*,(nşr. Velid Arafat), Beyrut, 1974.

Hattâbî, Muhammed, *Lisâniyyât en-Nass: Medhalün ilâ insicâmi'l-hitâb*, Beyrut, el-Merkezu's-sekâfiyyü'l-arabî, 1991.

Hatipoğlu, İbrahim, ‘‘Numan’’, *DİA*, istanbul 2007, c.33, s.233-234

el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebû ‘Abdillah Yâkût b. ‘Abdillâh, *Mu‘cemu’l-Udebâ*, (Nşr. İhsân Abbâs), Beyrut, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1993

Hengirmen Mehmet, *Dil bilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, Engin Yay., 1999.

H. Palmer, (1933). *Second Interim Report on English Collocations*, Tokyo, 1933,
The relationship between reading comprehension and second language
development in a comprehension-based ESL

-----, *First Interim Report on Vocabulary Selection* Tokyo, 1931
program. TESL Canada Journal 11.

İbni Abdulber Elkurtubi ‘‘*Fethu’l Malik bitertibi libnî Abdulber ela muvatta ibn-i Malik*’’ Kahire, 1931.

İbn-i Arabi, *Dîvân*, (nşr. Ahmet Hasan besec), Beyrut, 1987.

İbnü’l-Esîr, İzzüddin Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fi’t-Târih*. Kahire, 1963

-----İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğâbe*. Kahire, 1869.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, (nşr. Hasan Ege) İstanbul, 2016

İbn Hacer, el-Askalânî Şihâbüddîn Ebu’l-Fadl, *el-İsâbe fi Temyizi’s-Sahabe*, Beyrut, 1995.

İbn Sa’d, Muhammed, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, Kahire, 1939.

İlhâm, Ebû Ğazâle - Ali Halîl Hamad, *Medhalün ilâ ilmi luĝati'n-nass: Tatbîkâtün li-nazariyyet,i* Mısır, el-Hey'etu'l-Mısriyyetü'l-âmme li'l-kitâb, 1999.

İbn Fazlullah, el-Ömerî, *Mesâlikü'l-ebşâr fî memâliki'l-emşâr*, Lubnan, 1971.

İsa İbrahim, el-sa'di, *Züheyr b. Ebi sulma şairu'l-havliyat*, Umman, 2009.

Kandemir, M. Yaşar, 'Kâ'b b. Mâlik', *DİA*, İstanbul 2001, c. 24, s. 3-4.

Kapar ,Mehmet Ali. 'Eyyâmü'l-Arab', *DİA*, İstanbul 1995, c.12, s.14,16.

Karataş, Yusuf, *Söylembilim ve Arapça*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniv.,İlahiyat Fak., Çanakkale, 2009.

Kassâb, Velid, *Dîvânu Abdullah b. Revâha ve Dirâse fî Sîretihî ve Şi'rih*, Riyad, 1402/1982.

Kaya, Mustafa, "Modern Arap Dilbilim Çalışmaları", Erzurum, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl.:12, Sayı 36, 2008.

Kılıç, Hulusi, "Basriyyûn" *DİA*, İstanbul, 1992, c. 5 s. 117.

Kıran, Zeynel - Ayşe Eziler Kıran, *Dilbilime Giriş*, Ankara, Seçkin Yay., 2006.

Kocaman, Ahmet, *Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*, Ankara, Dil Derneği Yay., 2006.

Kuşalı, Ali, *Abdullah b. Revâha'nın Hayatı ve Şahsiyeti*, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.

Kâ'b b. Züheyr, *Dîvân* , (nşr. Hannâ Nasr el-Hittî), Beyrut, 1414/1994.

Muhammed b. Sa'd, *Abdullah b. Revâha Hayatühü ve Dirâse fî Şi'rih Râidu Şi'ril Cihâdi'l İslâmi*, Riyad, 1986.

Muhammed, Mendûr, *Menhecu'l-bahs fi'l-ilm ve'l-luga*, Beyrut, Darü'l-ilmî li'l-Melayîn, 1946,

Muhammed Muaz, Cafer, " *zatiyetu antere ve enmezucuha* " Kahire, 1985.

Muhammed b.Allame b. Adem " *Şerh Elfiyetü'l-Suyut fi hadis* ", Daru İbni'l-Cevzi, Suudi Arabistan

El -Mütenebbî, Ebu Tayyib, *Divân*, (nşr. Abdülvehhâb Azzâm), Kahire 1363/1944.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn, Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, en-Nisaburî (v.261/874), *el-Câmi'u's-sahîh (Sahîhu Müslim,)* Dârü'l-kütübi'lilmiyye, Beyrût, 2011.

Oraliş Meral - Şeyda Ozil, "Metindilbilimsel Yaklaşımla Yazınsal Bir Metni Çözümleme Denemesi", *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, 1992

Ögeyik Muhlise Coşkun, *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*, Ankara,Anı Yay., 2008.

Ömer b. Ebû Rebîa, *Dîvân*, (nşr. Fâyiz Muhammed), Beyrut 1412/1992

Önkal Ahmet, "Hazrec" *DİA*, İstanbul, 1998, c.17, s.143-144

----- "Akabe Biatları", *DİA*, İstanbul, 1989, c.2, s. 211

-----.. "Bi'rîmaûne" ,*DİA*,İstanbul 1992 c. 6, s. 195.196

----- "Mustalik", *DİA*, İstanbul 2006, c.31, s.360-361

Önal, Ramazan. “Hz. Hamza'nın İslâm'dan Önceki Hayatı, Hz. Peygamber İle Olan Süt Kardeşliği Meselesi, Hidayeti Ve Mücadelesi”. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 40 (Aralık 2019):

Özbalıkcı Mehmet Reşit, “Sibeveyhi” *DİA*, İstanbul, 2009, c.37, s. 130.

Özkuyumcu Nadir, ” Benî nadir”, *DİA*, İstanbul 2006 c,32 s,275.276

Özsoy, A.Sumru vd.,*Genel Dilbilim – II*, (Edt. A.Sumru Özsoy - Zeynep Erk Emeksiz), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Web Ofset, 2013

R. Alain de Beaugrande – W. Ulrich Dressler, *Introduction To Text Linguistics*, London, Longman Linguistics Library, 1981

Saussure De, Ferdinand,*Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev. Berke Vardar), İstanbul, Multilingual Yay., 2001

Sargon, Erdem-Kılıç, Hulusi, “Abdullah b. Revâha”, *DİA*, İstanbul, 1988, c.I, s.128.

Sultan, Cemil, *Abdullah b. Revâha*, Şam, 1987.

Şenöz Canan Ayata, *Metindilbilim ve Türkçe*, İstanbul, Multilingual Yay., 2005.

Toklu Osman, *Dilbilime Giriş*, Ankara, Akçağ Yay., 2003.

Topuzoğlu Tevfik Rüştü, “Halîl b. Ahmed”, *DİA*, İstanbul, 1997, c, 15, s. 309.

Torusdağ Gülşen - İlker Aydın, *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*, Ankara, Pegem Akademi Yay., 2018

Tülücü, Süleyman “Züheyr b. Ebî Sülmâ”, *DİA*, İstanbul 2013, c.44, s.540.

Uçan Hilmi, *Dilbilim, Gösterge Bilim ve Edebiyat Eğitimi*, Ankara, Hece Yay., 2008

Vâkıdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd, *Kitâbü'l-Meğâzî*, Kahire, 1948.

Vardar, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual İstanbul,

Yazıcı Hüseyin, *DİA*, “Vâfi, Ali Abdülvâhid” md., Ek-2. cilt, İstanbul, TDV Yay.,
2016,

Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*,
Beyrut, 1985

Züheyr b. Ebî Sülmâ ‘*Dîvân*’ (nşr. Hannâ Nasr el-Hittî), Beyrut, 1992.

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında Van'ın Erciş ilçesine bağlı Uncular köyünde dünyaya geldi. İlköğretim ve Ortaöğretimi kendi köyünde okudu. Liseyi Kocaeli İzmit İmam Hatip Lisesinde tamamladı. 2011 yılında İmam Hatip Lisesinden mezun olduktan sonra aynı yıl Mısır Kahire El Ezher Üniversitesi Şeri'a İslamiyye bölümüne başladı. 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılında Mısır'da meydana gelen askeri darbeden dolayı Türkiye'ye zorunlu dönmüştür. Eğitimine İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde devam etmiştir. Üniversite öğrenimini 2017 yılında tamamladı. Bir yıl arayla İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Arap Dili Ve Belaagatı bölümünde Yüksek lisansa başladı.